

Nunyi Habara daciai Luka

¹ Wiinē wabənə cii kya naahə ka hə dīi Tawəfilasə maduunəkii. Ənji lanjə dīi gazhi'waanə nga naahə uushi'iitə daadīi ahadeenə.

² Kə nyaahə tii makə sətə fii inə a ma ənjitə nee də ginətii təkəŋwanə, ətə ndzaanə ka ənji waaza wabənə nga Əntanfə.

³ Ma nyi əsə, kə caamə nyi də hankala agyanə sətə daadīi daga ŋukə. Acii ha'ə kə nee nyi, mada naahətə nyi ka hə sətə daadīi kada'ə kada'ə, ka danə nga'ə.

⁴ Ma dīi nyi ha'a, kaa ha shii oo'i, ma sətə jigunyi ənji ka ha, goŋga tanyi.

*Banə nga malaa'ika poonə tə Yoohana əndə
da bapətisəma*

⁵ Ma agi zamanatə dīi *Hirudusə ŋwanjuunə agyanə hanyinə nga Yahudiya, tə'i əndə'i *limanə dīi ləməkii Zakariya. Ma ca, agi kurəgə nga limanyinə nga Abiya nga ŋukə nə ci. Ilizabeetə nə ləmə nga minaakii. Ma kya, agi slikərənə nga *Haruna, maduunə limanə, shigi ki.*

⁶ Ma tii da minaakii, ənji goŋga nə tii akəŋwacii Əntanfə kyakya'ə. Agi nə'utənə nə tii sətə bii Slandanə patə də rəgwakii.

1:3 1.3 Slənə 1.1. * **1:5 1.5** Abiya: 1 Haba. 24.7-19.

⁷ Amma pooshi tii upaa uuzənə, acii ma minaakii Ilizabeetə, əntaa mitə poo nə ki. Tii kyakya'ə əsə, kə uugi tii sasanə.

⁸ Ma ka əndə'i uusəra, makə zhi'wa saa'i nga slənə nga kurəgətə fii Zakariya agikii, kə gi Zakariya ka da slənə asəkə *yi nga Əntanfə makə sətə izee limanyinə ka danə.

⁹ Ma sətə ci limanyinə a da, ka kuratənə nə tii ahadatii taa wu nə dzənə ka dəzə urədyə a kumu ga Əntanfə. Ma saa'ikii, tə Zakariya kuryagi tii.

¹⁰ Ma ca dəzə urədyə a kumu, ma ənjitə agyə patənətii, təya da də'wa.

¹¹ Ma ci ma'ə agi dəzə urədyə, wata kə jigagi malaa'ika nga Əntanfə ka ci. Ca kəŋaanə da ciizəma hatə ci limanyinə a dəzə urədyə.

¹² Makə nee Zakariya ka ci, wata kə kəsəgi ŋgwələnə tə ci, mashiimə ci sə nga danə.

¹³ Wata əŋki malaa'ika ka ci, "Zakariya ga ha ŋgwələ, acii kə fii Əntanfə də'waaku. Ma minaaku Ilizabeetə, ka poonə nə ki ka hə uundzə ŋgura, kadə nii kwa dəkə ka ci ləmə Yoohana.

¹⁴ Kadə danə nə hə maŋushinə da moodfasəka putaakii. Kadə na ndzaanə ka sə nga maŋushinə ka ənji patə əsə.

¹⁵ Acii kadə nii kəya ndzaanə ka gawə əndə akəŋwacii Əntanfə. Paa ci na sa ma'i inaba, taa əndə'i sə nga sanə ətə ca ka əndə agyanə, paa ci na sa. Kadə ndzaanə nə Malaaba Ma'yanə da ci daga asəkə məci əsə.

¹⁶ Kadə ənyatəginə nə ci də ənji bəzəkii agi ənji *Isərayiila kaa təya nə'u tə Əntanǝfə Slandana.

¹⁷ Kadə nii kəya upaa ngeerənə nǝa Ma'yaatə slənyi ashii anabi *Iliya. Kadə nii kəya takəŋwanə ka Slandana, ca hadatəgi də man-jeevənə da dəsənətii, ca ənyatəgi aa rəgwa də ənjitə naanagi ka nə'unə tə Əntanǝfə, kaa təya ndzaanə da hanǝkala, təya nə'u tə Əntanǝfə. Kadə nii kəya tasəkatə tə ənji kaa təya gərə shinə nǝa Slandana.”

¹⁸ Wata əŋki Zakariya ka malaa'ikata, “Də mi sanə shiinəki oo'i, goonǝa nə sətə bii hə ka nya? Aci ma nya, kə uugi nyi iirənə; minaaki əsa, kə paləgi fəzə nǝa pawatə.”

¹⁹ Əŋki malaa'ikatə ka ci, “Nyi nə Jibərila, akəŋwacii Əntanǝfə nə nyi ka dfa sləna. Ci sləkee ka nyi kaa nya wabə ka hə, nya ba ka hə nǝnyi habaratsa.

²⁰ Amma maluuvmə hə oo'i, goonǝa nə sənə bii nyi ka hə. Amma shiiwə oo'i, mada kə mbu'ya uusərakii, kadə na dfa ha'ə. Aciikii ka dagine nə hə ka masə gana; pa ha mbee ka wabənə madaamə səndə bii nyi ka hə kə dfi.”

²¹ Ma saa'itə i malaa'ika da Zakariya a wabə ha'a, gəranə nə ənji tə ci agyə. Ka ha'ə kə dfi ka tii ka sə nǝa hurəshishinə nə təkurənə nǝa Zakariya a kumu ga Əntanǝfə.

²² Makə gimagi Zakariya, mambeemə ci ka wabənə da ənji ma'ə. Davə shii tii oo'i, tə'i uushi

---

1:17 1.17 Mal. 3.1,23-24; Mat. 17.10-13; Mar. 9.13; Yooh. 1.21.

1:18 1.18 'Wat. 17.17; 18.11. **1:19 1.19** Dan. 8.16.

nga hurəshishinə nee ci a kumu ga Əntanƒə. Də ciinə wabi ci ka tii.

²³ Makə uugi saa'i nga slənə nga Zakariya asəkə yi nga Əntanƒə, ca palə saakii aasii.

²⁴ Ma daba'ə ətsə ha'ə, wata kə ɗasəkii mi-naakii Ilizabeetə. Kə ɗii ki ləgidə tufə asii ka hakii, manjimə ta dzə ka ha, əŋki ki:

²⁵ “Wiinə səndə ɗii Əntanƒə ka putaaki: kə nee ci ka təgunuunaaki; kə luupaa ci tə nyi, pooshi ma'ə ayinə agiki.”

Banə nga malaa'ika poonə tə Yeesu

²⁶ Makə ɗii Ilizabeetə ləgidə kuwa də ɗasəka, wata Əntanƒə a ənə ka sləkeenə ka malaa'ikatə ɗii ləməkii Jibərila aasəkə vəranə nga Nazratu, anə hanyinə nga Galili.

²⁷ Ma sləkee Əntanƒə ka ci, aabii əndə'i kadəma ətə ɗii ləmətə Mariyaama. Ma kya, maɗanə nga əndə'i əndə nə ki ətə ɗii ləməkii Yusufu. Agi slikərənə nga ŋwanƒwə *Dawuda shigi ci.

²⁸ Shinə nga malaa'ika aabii Mariyaama, wata əŋki ci ka ki, “Dawə maŋushinə. Acii kə ɗii Əntanƒə ka hə pwapoonə. Kədəhə nə Slandanə da hə.”

²⁹ Makə fii Mariyaama wabənə nga malaa'ikatə ha'ə, wata kə kədəpaa tə ki. Kya gwanə ka buurənə oo'i, uushi mi sanə bii wabəətsa?

³⁰ Wata əŋki malaa'ikatə ka ki, “Mariyaama, ga ha ŋgwalə. Acii kə ɗii Əntanƒə ka hə pwapoonə.

³¹ Fatə ɲga'ə: ka ɗasəkanə nə hə, ka poonə nə hə uundzə ɲgura, ha ɗəkə ka ci ləmə Yeesu.

³² Ka ndzaanə nə ci ka gawə ɛndə ɗərəva. Ka 'wanə nə ɛnji tɛ ci *Uuzənə ɲga ɔntaɲfə, ɔndə məghərəvənə ka shaɲə. Ka viinə nə ɔntaɲfə ka ci ɲwanjuunə makə sətə vii ci ka *Dawuda dzədzəci.

³³ Aciikii ka ɗanə nə ci ɲwanjuunə agyanə ɛnji Isərayiila ka ca'ə ndəɲwə ndəɲwə. Pooshi ɲwanjuunaakii ka uudənə shaɲə.”

³⁴ ɔɲki Mariyaama ka malaa'ika, “Iitə ɗanə səkii ha'ə, acii ma nya, ma'ə nyi kadəma.”

³⁵ ɔɲki malaa'ika ka ki, “Ka shinə nə Malaaba Ma'yanə aagyanəku, ka zadətənə nə ɔntaɲfə ɔndə baawəɗa tɛ hə, ci ɔndə məghərəvənə ka shaɲə. Aciikii ma uuzətə nii kwa pawa, malaabakii nə ci; ka 'wanə nə ɛnji tɛ ci: Uuzənə ɲga ɔntaɲfə.

³⁶ Ma Ilizabeetə duurə goonə, taa ɲgahi kə uugi ki iirənə, kə bii ɛnji masaawa nə ki ɛsə, amma kuwanə ɲga ləgidatə ɛna ɗə ɗasəka. Ka poonə nə ki uundzə ɲgura.

³⁷ Acii pooshi sətə palee ka ɲgeerənə ɲga ɔntaɲfə.”

³⁸ ɔɲki Mariyaama, “Ma nya, ɲga ɔntaɲfə nə nyi da nəki. Wa ɔntaɲfə a ɗa ka nyi makə sɛndə bii hə.” Wata malaa'ikatə a unee ka ki, ca palə saakii.

1:31 1.31 Isaa. 7.14; Mat. 1.21; Luka 2.21; Slənə 4.12.   **1:32**
1.32 Isaa. 9.6; 2 Sam. 7.16; Mat. 20.30-31.   **1:33 1.33** Dan. 7.14.
1:35 1.35 Mat. 1.18; Luka 4.18.   **1:37 1.37** 'Wat. 18.14; Mat.
 19.26; Mar. 10.27; Luka 18.27.

Dzənə ŋga Mariyaama aa ha Ilizabeetə

³⁹ Ma daba'əkii, kə ma'i Mariyaama, kya palə pii pii aasəkə əndə'i vəranə agi giŋunyinə, anə hanyinə ŋga Yahudiya.

⁴⁰ Mbu'unatə aa dəvə, kya dəməgərə aasii aa ha Zakariya, kya nəhəpaa tə Ilizabeetə.

⁴¹ Makə fii Ilizabeetə nəhəpaanə ŋga Mariyaama tə ki, wata gugudənə nə uuzənə asəkətə. Dəməgərənə nə Malaaba Ma'yanə aasəkə ədzəmətə.

⁴² Wata kya ŋgəree ka uuratə, əŋki ki, “Kə dīi Əntaŋfə ka hə barəkaanə palee ka harii makinə patə. Tə'i barəkaanə aşi uuzətsə nii kwa poo əsə.”

⁴³ Kya tsakə, əŋki ki, “Wu saŋə nə nyi bahə məci Slandanəki a shi aabiikya?”

⁴⁴ Acii kə nee hə, makə fii nyi nəhəpaanaaku tə nyi, wata gugudənə nə uuzənə asəkəki, gugudənə ŋga moodasəka.

⁴⁵ Ma ha, tə'i barəkaanə ashiku, acii ma sətə bii Slandanaamə ka hə ka d'anə, kə luuvə hə.”

Wanyanə ŋga Mariyaama

⁴⁶ Wata əŋki Mariyaama:

“Wanyinə ca dəla də Slandana,

⁴⁷ Kə dīi nyi maŋushinə də Əntaŋfə Maluwaaki.

⁴⁸ Acii kə tsaaməgi ci aagiki, nyi talaka, mavaakii.

Weewee daga ənshinə ka banə nə ənji patə ka jiji ka jiji oo'i, əndə barəkaanə nə nyi.

⁴⁹ Acii kə dīi Əntaŋfə ka nyi maɸuunə uushi, ci Əndə baawəɸa, Malaaba Ənda.

50 Agi dfanə nə ci nga'əənə ka jiji ka jiji ka ənjitə ca ɲgwələ tə ci.

51 Kə d̄ii ci maŋwaaɾə sləna, kə taakee ci ka ənjitə ca d̄uunətə natii nə rəŋwə rəŋwə.

52 Kə jimagərə ci də meeminə anə dəgələ ɲga ɲwaŋuunatii, ca vigi madzəgamə ha ɲga ndzaanə ka talakiinə.

53 Ənji madəfəna, kə əburətəgi ci də tii də ɲunyi uushi'inə. Ma ənji gəna, kə laakəənə ci tə tii də madəfənə.

54-55 Kə shi ci ka tsakənə tə ənji Isərayiila, ənji slənaakii, acii mazaanəmə ka ci nə sətə shi ca b̄ii ka dzədzəshi'inaamə oo'i, ka dfanə nə ci nga'əənə ka Ibərahiima da i ka jijinaakii ka ca'ə ndəŋwə ndəŋwə."

56 Kə d̄ii Mariyaama bahə ləgidə makkə ga Ilizabeetə. Ma daba'əkii, kya madə, kya palə satə aasii.

Poonə tə Yoohana, əndə d̄a bapətisəma

57 Makə mbu'i saa'i ɲga poonə ɲga Ilizabeetə, wata kya poo uundzə ɲgura.

58 Fanə ɲga guvayinyinə da duurənyinatə oo'i, kə d̄ii Əntaŋfə ka ki nga'əənaakii, wata təya d̄a moodasəkə ka hakii da ki.

59 Makə d̄ii uuzənə luuma rəŋwə, ənjə a shi ka *ryaminiyagi tə ci. Kə mwayi tii d̄əkə ka ci ləmə Zakariya, makə ɲga d̄ii.

1:50 1.50 Jab. 103.13,17. **1:51 1.51** Dzək. 5.15; 26.8. **1:52 1.52** Jab. 75.8; Mat. 23.12; Yak. 4.6,10. **1:53 1.53** Jab. 107.9; 34.11. **1:54-55 1.54-55** Mika 7.20; Jab. 98.3; 'Wat. 17.7; 22.17. **1:59 1.59** 'Wat. 17.12-13.

⁶⁰ Əŋki məci, “Aa'a, wa ənjə a dəkə ka ci ləmə: Yoohana.”

⁶¹ Əŋki hara ənji ka ki, “Amma pooshi əndə agi duurənyinə goonə ətə dii ləməkii ha'ə.”

⁶² Makə nee ənji ha'ə, wata ənjə a ləgwa ka dii də ciinə kaa təya shii taa iitə cii kəya moo dəkə ləmə ka uuzənaakii.

⁶³ Wata Zakariya a ləgwa sə ŋga naahənə anəkii, ca naahətə, “Yoohana nə ləməkii.” Neenə ŋga ənji ha'ə, kə kəŋee ka tii patə ka shaŋə.

⁶⁴ Ma Zakariya a uudəpaa naahəginə ha'ə, wata ca ənəgərə ka wabənə makə ŋga ŋukə. Ca ndzanə dəlanə də Əntanfə.

⁶⁵ Amma, ma ətsə ha'ə, kə ŋgwalee ka guvayi-inaakii patə. Ka ha'ə kə dəlagi haalakii asəkə patənə ŋga vəranyiitə agi giŋjunyina agyanə hanyinə ŋga Yahudiya.

⁶⁶ Ma ənjitə fii sətə dəadii patə, wata təya ndzanə buurənə agyanəkii. Əŋki tii, “Ya uuzəətsa, iitə nii kəya ndzaana?” Ma bii tii ha'ə, acii kə nee tii, ma uuzəətsə kamə, weewee kə ndzaa Əntanfə Slandanə da ci.

Dəlanə ŋga Zakariya də slənə ŋga Əntanfə

⁶⁷ Ma Zakariya dii Yoohana, kə dəməgərə Malaaba Ma'yanə aasəkə moodəfəkii. Wata ca də anabaakwaanə, əŋki ci:

⁶⁸ “Wa ənjə a duunətə tə Slandana, Əntanfə ŋga ənji Isərayiila, acii kə shi ci ka tsakənə tə ənjaakii, kə luupaa ci tə tii.

- 69 Kə kəŋee ci kaamə ka Maluu əndə baawəfa
agi slikərənə ŋga Dawuda, lawaraakii.
- 70 Ci nə sətə shi Əntaŋfə a bii da ma malaaba
anabiinaakii daga ŋukə, oo'i:
- 71 Ka luupaanə nə ci taamə acii ənji mbiinə
gaamə i acii ənjitə ca usha taamə patə.
- 72 Ha'ə dīi Əntaŋfə ŋga'əənaakii ka
dzədzəshi'inaamə,
kə buurətə ci malaaba aləkawalətə anyi ci da tii,
- 73 waatoo jidfətə ji'i ci ka Ibərahiima
dzədzəshi'inaamə oo'i,
- 74 Kadə nii kəya luupaa taamə acii ənji mbiinə
gaamə, kaama mbee ka slənənə ka ci yadə
ŋgwalənə,
- 75 ama ndzaanə malaabakii, ənji gooŋga
akəŋwaciikii, ha'ə muudinə ŋga baanə
gaamə patə.
- 76 Ma hə əsə, uuzənaakya, kadə nə ənjə a 'wa tə
hə anabi ŋga Əntaŋfə Əndə məghərəvənə
ka shaŋə. Acii kadə nii kwa takəŋwanə ka
Slandanə kaa ha hadfatəgi ka ci də rəgwa.
- 77 Waatoo ka baariinə nə hə ka ənjaakii oo'i, agi
luupaanə nə Əntaŋfə tə tii də tifyagi ka tii
'waslyakəənatii.

1:69 1.69 Jab. 132.17; Mat. 20.30-31. **1:70 1.70** Rooma 1.2;
Isaa. 9.1-6; Mika 5.1-3. **1:71 1.71** Jab. 106.10. **1:72 1.72** Jab.
106.45; 105.8-9; Leew. 26.42. **1:73 1.73** 'Wat. 22.16-18. **1:74**
1.74-75 Tit. 2.12,14. **1:76 1.76** Mal. 3.1; Mat. 11.10; Mar. 1.2;
Luka 7.27. **1:77 1.77** Irim. 31.34.

78 Ma Əntanfə gaamə, lanə nə ci ka nəhə təgunuunə gaamə dərəva, agi dfa kaamə nga'əənə nə ci.

Ka kavənə nə ci kaa bərəətə na luupaa taamə a lə'ya.

79 Ma bərəətsa, kaa ca bərə ka ənjitə agi ηgəra'wə ca ηgwələ acii wa; ca kərə taamə ka rəgwa jamənə."

80 Ma Yoohana, gərənə nə ci, dzənə nə hankalaakii də tsakənə. Ca ndzaanə ahada bilinə, ha'ə mbu'i uusəra nga jigaginaakii ka ənji *Isərayiila.

2

Poonə tə Yeesu (*Mat. 1.18-25*)

¹ Ma agi zamanatə pwayi ənji tə Yoohana, tə'i maduunə ηwanjwə nga ha də Rooma ətə dīi ləməkii Agusətusə. Kə bii ci oo'i, a naahətə ənji ləmə nga ənji patə agyanə hanyinaakii.

² Ci nə təkənwətə naahənə, ətə dīi agi ηwanjuunə nga Kiriniyusə, ηgwaməna nga hanyinə nga Siriya.

³ Aciikii patənə nga ənja, kə ma'i tii, kə pyalə tii aa vərə aa hatii, kaa ənjə a dzə ka naahəvə ləmətii.

⁴ Wata Yusufu a madə də Nazaratu anə hanyinə nga Galili, ca palə aa Bayitilaama anə hanyinə nga Yahudiya, hatə pwayi ənji tə

1:78 1.78 Shig. 34.6; Isaa. 60.1-2; Mal. 3.20. **1:79 1.79** Isaa. 9.1,5; 42.6-7; Mat. 4.16.

ḡwanḡwə *Dawuda. Acii, ma ca, agi slikərənə ḡga Dawuda shigi ci.

⁵ Kə gi tii ka naahə ləmətii da minaakii Mariyaama. Ma saa'ikii, ki də ɗasəka.

⁶⁻⁷ Ma tii ma'ə də Bayitilaama, wata kə mbu'ya uusəra ḡga poonə ḡga Mariyaama. Ma'upaamə tii ha ḡga ndzaanə a kuvə mu'uminə. Aci-ikii kə gi tii aasəkə kuvətə nji dabanyinə a ndzaanə davə. Wata Mariyaama a poo uundzə ḡgura, təkəḡwatə pawatə. Kya ləkutətə tə ci də kadəmbula, kya banee ka ci asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.

Jigaginə ḡga malaa'ika ka magəriinə

⁸ Ma davə agyanə hanyinəkii, tə'i magəriinə də bilə ca nəhə dabanyinatii davəɗə.

⁹ Wata ma təya nee, wiitsə malaa'ika ḡga Əntanɗə Slandanə kə jigagi ka tii, ɗuunuunə ḡga Əntanɗə a ləkutətə tə tii. Bərənə nə ha agyanətii makə doosərə. Wata dzabala a dzagi tə tii.

¹⁰ Əḡki malaa'ika ka tii, “Goona ḡgwələ. Acii ma shinaaki, ka ba koonə ḡnyu habara ətə na ɗa maḡushinə ka patənə ḡga ənja.

¹¹ Waatoo, ma ənshinə davəɗə, kə pwayi ənji koonə Maluwa, asəkə vəranə ḡga Dawuda; ci nə *Aləmasiihu Slandana.

¹² Wiinə sətə na ɗaarii koonə tə ci: ka lanə nuunə idənə uuzənə maləkutəkii də kadəmbula, pərəbə asəkə sətə ci dabanyinə a zəmə asəkəkii.”

2:4 2.4-7 Mat. 2.1; Yooh. 7.42. **2:11 2.11** Mat. 20.30-32; Yooh. 4.42; Slənə 5.31; 13.23; 2 Piita 1.11.

13 Pii wata wiitŕe dabaala nga malaa'ikanyinŕe, tŕeya lŕebŕegŕere da malaa'ikata, tŕeya dŕela dŕe ŕntanŕfŕe, ęnki tii:

14 “Nga ŕntanŕfŕe nŕe dŕuunuunŕe dagyŕe; ka ęnjitŕe uu'i ci agi duuniya dŕe jamŕnŕe.”

Dzŕnŕe nga magŕriinŕe aa Bayitilaama

15 Wata malaa'ikanyiitŕe a unee ka magŕriitŕe, tŕeya ęnŕe satii aadŕgyŕe, wata ęnki magŕriinŕe ahadatii, “Ma dŕanaama, dzaamŕe aa Bayitilaama ęndzŕe'i ęndzŕe'i kaama dzŕe ka neenŕe dŕe ginaamŕe ka sŕndŕe slŕkee ŕntanŕfŕe ka malaa'ikaakii ka banŕe kaamŕe.”

16 Wata tŕeya madŕe, tŕeya palŕe aa Bayitilaama pii pii. Mbu'unatii, tŕeya lapaa tŕe i Mariyaama da Yusufu; wiinŕe idŕnŕe uuzŕnŕe ęsŕ pŕrŕbŕe asŕkŕe sŕtŕe ci dabanyinŕe a zŕmŕe asŕkŕkii.

17 Makŕe nee tii ka idŕnŕe uuzŕnŕe, tŕeya ndzanŕe baaba sŕtŕe bii malaa'ikatŕe ka tii agyanŕe uuzŕtŕe.

18 Kŕe dŕii ka ęnji patŕe ka sŕe nga hurŕshishinŕe nŕe sŕtŕe ndzaa magŕriitŕe ka baabanŕe.

19 Amma, ma Mariyaama, kŕe kŕsŕpaa ki wabŕtŕsŕe patŕe agi hanŕkalatŕe, kya kaala hiimatŕe agyanŕkii.

20 Ma daba'ękii, magŕriitŕe a ęnŕe satii. Tŕeya dzŕe dŕe dŕuunŕtŕnŕe tŕe ŕntanŕfŕe, tŕeya dŕela dŕe ci. Acii ma sŕtŕe fii tii da sŕtŕe nee tii dŕe ginŕtii pata, weewee makŕe sŕtŕe bii malaa'ikatŕe ka tii lapaa tii.

21 Makŕe dŕii luuma rŕnŕwŕe, kŕe mbu'ya uusŕra nga *ryaminiyagi uuzŕnŕe. Wata ęnjŕe a

---

2:14 2.14 Isaa. 57.19; Mat. 10.13,34; Mar. 9.50; Luka 1.79; 10.5-6; 12.51; 19.38,42; 24.36; Yooh. 4.27; Slŕnŕe 10.36; Af. 2.14,17. **2:19 2.19** 2.51.

ryaminiyagi tē ci, ənjə a dəkə ka ci ləmə Yeesu, makə sətə shi malaa'ikatə a bii ka məci, ki ma'ə madfasəkamə.

Kərənə tē Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfə

²² Yoo, kə mbu'i uusəra nga dā sətə bii bariya nga Muusa kaa ηugiginə a dā kaa təya ənə ka ndzaanə malaabakii. Wata təya ηgərə uuzənə, təya kərə tē ci aasəkə vəranə nga Urusaliima ka kapaanə tē ci akəηwacii Əntanfə Slandanə kaa ca ndzaanə ka naakii.

²³ Acii tē'i manaahəkii asəkə bariya nga Slandanə, oo'i, "Taa ηgutə təkəηwatə pawə, madfa uundzə ηgura, wa ənjə a kapaa akəηwacii Əntanfə kaa ca ndzaanə ka naakii."

²⁴ Ma gi tii əsa, i ka vii sə nga dā də sətə, makə sətə bii bariya nga Əntanfə, waatoo kurəkutiinə bəra'i taa uuji bilyamasariinə bəra'i.

²⁵ Tē'i əndə'i əndə də Urusaliima dii ləməkii Simiyoonə. Əndə goonğa nə ci. Agi ηgwalənə nə ci tē Əntanfə. Ma ca, agi gəra shine nga əndə luupaanə tē ənji *Isərayiila nə ci bislya. Kə ndzaa Malaaba Ma'yanə da ci əsə.

²⁶ Kə bii Malaaba Ma'yanə ka ci, "Paa ha əntə madfaamə hə kə nee ka Aləmasiihu, waatoo *Matadəkii nga Əntanfə."

²⁷ Ma ka əndə'i uusəra, kə kirə Malaaba Ma'yanə tē Simiyoonə aasəkə yi nga Əntanfə. Makə kira i dii Yeesu da məci tē uuzənə aa dəvə əsə ka dāadfa ka ci uushi'iitə baabii Əntanfə asəkə ləkaləkatə,

28 wata Simiyoone a nee ka ci, ca ngərətə tə ci də bəra'itə cii. Ca kuyirii tə Əntanfə, əŋki ci:

29 “Ya'ə Slandana, ma ənə dii əna, ma sətə shi ha bii, kə datə hə tanyi. Aciikii agi jamənə nə nyi. Ka mbeenə nə hə ka kapaa ka nyi rəgwa, kaa nya dzə aa vəra.

30 Acii kə nee nyi də ginəki saaki ka əndənə sləkee hə kaa ca shi ka luupaa ənja.

31 Taa wu patə əsa, ka shiinə nə ci oo'i, agi luupaanə nə hə ənja.

32 Ci nə mabərə hatə na baarii tə hə ka patənə ŋga ənji agi duuniya; ci əsə na dʉunətə tə ənjaaku Isərayiila.”

33 Fanə ŋga i dii da məci tə sətə ndzaa Simiyoone ka baabanə agyanə uuzənati, kə dii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə dərəva.

34 Wata Simiyoone a kəgya ka tii barəkaanə acii Əntanfə. Ma daba'əkii, əŋki ci ka Mariyaama məci Yeesu, “Kə nee hə ka uuzəəna, Əntanfə ta'i tə ci. Bəzəkii nə ənji Isərayiila a puu'u putaakii, bəzəkii nə ənjə a mbədfə əsə. Ka ndzaanə nə ci ka əndətə na baarii oo'i, ma Əntanfə, agi dfa slənə nə ci. Amma ka kaareenə nə ənji ka ci.

35 Də ha'ə makə ətsa, ka kuzhi'yaginə nə ci maŋgədfə uushə a ədzəmə bəzə ənja. Ma hə naaku, Mariyaama, kadə zəmənə nə ədzəməku tə hə, makə də ŋgila jibə ənji tə hə.”

**Anabi Hanatu*

2:30 2.30-31 Isaa. 52.10.   **2:32 2.32** Isaa. 42.6; 49.6; 46.13.

2:34 2.34 Isaa. 8.14; 1 Piita 2.8.

³⁶ Tə'i əndə'i minə dīi ləmətə Hanatu. Anabi nə ki. Uuzənə nga Fanuyilə agi slikərənə nga Asarə nə ki. Ma kya, iirə minə nə ki, kə fəzhi ki tighəsə pu'unə aji ənfwadə. Fəzə mədfəfə tanə dəpaa tii da ngurii, ca əntəgi.

³⁷ Ma kya, kə iirə ki agi mooryafiinə. Mab-waseemə ki ka ndzaanə asəkə yi nga Əntanfə. Agi gərə'unə nə ki ka Əntanfə taa guci patə. Waatoo, kya də də'wa, kya də suumaya əsə.

³⁸ Ma saa'itə kira ənji tə Yeesu, kə dzəənə ki dənə, wata ki maa, kya ndzanə kuyiriinə tə Əntanfə. Kya wabə haala nga uuzətə ka patənə nga ənjitə ca gəra luupaanə nga Əntanfə tə Urusaliima.

Dzənə aa Nazaratu

³⁹ Makə uudəpaa i Yusufu da Mariyaama dəadagi sətə bii bariya nga Slandanə patə, təya ənə satii aa hatii aa vərə, waatoo aa Nazaratu anə hanyinə nga Galili.

⁴⁰ Gərənə nə uuzənə, ca dzə də upaa ngeerənə da hiima. Kə dəanə Əntanfə ka ci barəkaanə əsə.

*Dzənə nga Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfə, ci fəzə pu'u aji bəra'i*

⁴¹ Taa nğutə fəzə patə, mada zhi'wa kumənə nga *Pasəka, agi dzənə nə i dīi Yeesu da məci aa Urusaliima.

⁴² Makə dīi Yeesu fəzə pu'u aji bəra'i, təya 'waanə tə ci aa Urusaliima ka kumənəkii makə sətə izee ənji ka dənə.

⁴³ Uudənə nga kumənəkii, təya madə ka palənə satii aasii. Asee, ma Yeesu, kə ənəgi ci saakii də Urusaliima. Amma, mashiimə i dii da məci.

⁴⁴ Ma nə tii ka nəhənə, ahada hara ənjitə gi tii nə ci. Təya kagi uusəra pa'ə ka wiinə. Makə dii ci, maneemə tii ka ci, təya gwanə ka aalənə tə ci ahada duura da i ahada ənjitə shii tə tii.

⁴⁵ Makə maneemə tii ka ci, təya ənəgərə cəkwə aa Urusaliima də aalənə tə ci.

⁴⁶ Təya lapaa tə ci ka makkənə nga uusəra asəkə yi nga Əntanəfə, ci dasə abii maliminə nga *Yahudiinə. Ca fa sətə nji təya baaba, ca laagwa ka tii uushi'inə.

⁴⁷ Ənjitə nja fa wabənaakii patə, kə dii ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də hanəkala nji Yeesu a jikə ka maliminə.

⁴⁸ Makə nee i dii da məci ka ci abii maliminə ha'ə, kə dii ka tii ka sə nga hurəshishinə ngaanəga'ə. Wata ənki məci ka ci, "Uuzənaakya, ka mi dii hə diinə ha'ə kwa? Kə nee hə, kə sakəlagi hanəkala geenə da duu dii ka ha nga aalənə tə hə."

⁴⁹ Wata Yeesu a jikəvə ka tii, ənki ci, "Ka mi njuuna aalə tə nya? Mashiimuunə oo'i, kə dəbee nya ndzaanə ga Daadə asii kwa?"

⁵⁰ Amma, mashiimə tii ginə nga sətə bii ci ka tii.

⁵¹ Wata ca madə, ca palə atsatii aa Nazaratu. Agi baneenə nə ci ka nəkii akəŋwaciitii uusəra patə. Ma məci, kə kəsəpaa ki uushi'itə daadii patə agi hanəkalatə.

⁵² Gərənə nə Yeesu, tsakənə nə hiimaakii. Kə kadeesəkə ci ka Əntanƣə da i ka ənji əsə.

3

*Waazanə ƣga Yoohana əndə ɗa bapətisəma
(Mat. 3.1-12; Mar. 1.1-8; Yooh. 1.19-28)*

¹ Ma agi pu'u aji tufənə ƣga fəzə ƣga ƣwanjuunə ƣga Tibeeriyasə, maduunə ƣwanjwə ƣga ha də Rooma, Puntiyu *Pilaatu nə ƣgwaməna agyanə hanyinə ƣga Yahudiya; *Hirudusə nə ƣwanjwə anə hanyinə ƣga Galili. Ma anə hanyinə ƣga Ituriya da anə hanyinə ƣga Tarakunitisə, Filibusə ndzəkəƣuci Hirudusə nə ƣwanjwa. Ma anə hanyinə ƣga Abilyanə əsə, Lisaniyasə nə ƣwanjwa.

² *Anasə da Kayafasə nə gayinə ƣga limanyinə ka saa'ikii.

Agi saa'ikii əsə bagərə Əntanƣə wabənaakii ka Yoohana, uuzənə ƣga Zakariya, ci agi bilinə.

³ Aciikii kə wiigi'i ci agyanə hanyiitə ama gəərə Urədunə patə, ca dzə də waazanə ka ənja, əƣki ci, “Uneemə ka ɗa 'waslyakəənə, una baanə ka Əntanƣə, ənjə a yibə koonə bapətisəma, kaa Əntanƣə a tifyagi koonə 'waslyakəənə goonə.”

⁴ Waatoo kə ɗii makə sətə nyaahə anabi Isaaya asəkə malaaba ləkaləkatə, ətə bii ci: “Wiitə əndə ca kaala agi bilinə, əƣki ci: Hadatəgimə də rəgwa ka Slandana, kəƣeemə ka ci ka rəgwa.

⁵ Nğəəɗətəmə maguɗanə ha; ga giƣwə da təpura a ndzaanə.

2:52 2.52 1 Sam. 2.26.   **3:3 3.3** Slənə 13.24; 19.4; Luka 24.37.
3:4 3.4-6 Isaa. 40.3-5.

Kenjeemə ka madaada rəgwanyinə,
 ɲgəərəgimə faariinə davə.

⁶ Ka neenə nə ənji patə makə sətə luupaa
 Əntaɲfə ənja.”

⁷ Makə nee Yoohana ka ənjitə shiishi aabiikii
 kaa ca dfaada ka tii bapətisəma, wata əɲki ci ka
 tii, “Unə rəhunyinə, goona səkəpaanə ka banə
 oo'i, ka mbərədənə nuunə acii mabətəsəkə ɲga
 Əntaɲfə ətə na shi.

⁸ Amma ma dānuuna, slənəmə sətə ca bariii
 oo'i, kə baa unə ka Əntaɲfə. Goona səkəpaanə
 ka banə əsə oo'i, ka mbərədənə nuunə, acii
 dīi Ibərahiima ka dzədzəshi'inuunə. Wanyinə
 ka banə koonə: ma Əntaɲfə, ka mbeenə nə
 ci ka zhi'weenə ka faariinyiina, təya ndzaa ka
 jijinyinə ɲga Ibərahiima!

⁹ Ma əsə, tə'i raha acii, ka cisləginə də
 ənfuginə ka slərəginətii. Taa ɲgutə ənfwə
 nəndə pooshi ka poonə ɲga'ə, ka cisləginə nə
 ənja, ənjə a kagerə aagi gunə.”

¹⁰ Wata dabaala a ndzanə laagwanə a ma
 Yoohana, əɲki tii, “Mi dāniinə əna?”

¹¹ Əɲki ci ka tii, “Ma əndətə dīi kəjeerənaakii
 bəra'i, wa ca ɲgərə əndə'i, ca vii ka əndətə
 pooshi naakii. Ma əndətə da zəmə əsa, wa ca
 ndii ka əndətə ka madəfənə.”

¹² *Ənji luu tsəka a shi aabiikii əsə, kaa ca
 dfaada ka tii bapətisəma. Təya ləgwa ka ci, əɲki
 tii, “Ya inə əna, mi dāniinə daa Maləma?”

¹³ Əɲki Yoohana ka tii, “Goona laagwa tsəka
 acii ənji palee ka sətə bii bariya.”

¹⁴ Soojiinə a shi. Təya ləgwa a makii əsə, “Ya inə neena, maci ka dəbənə, mi daniina?” Əŋki ci ka tii, “Ma dānuuna, goona guutsətə uushi'inə acii ənji də ngeerənə taa də jaarakənə ashitii. Amma luumə shikwa ŋga slənə goonə tanə.”

¹⁵ Fanə ŋga ənji ha'ə, wata təya ndzanə kaala hiima agyanə Yoohana oo'i, ci nə *Aləmasiihu.

¹⁶ Wata əŋki Yoohana ka tii patə, “Ma nya, də ma'inə cii kya dā koonə bapətisəma. Amma tə'i əndətə palee ka nyi də dūunuunə na shi. Mambu'umə nyi bahə pərəgi zə'u ŋga bibinaakii. Ma ca, kadə nii kəya dā koonə bapətisəma də Malaaba Ma'yanə da gunə.

¹⁷ Tə'i d'əvə bə'unaakii ŋga bə'ugi də səkəŋwa. Ka fədənə nə ci səkəŋwaakii, ca əjigərə aa əjimə. Amma, ma lyaafa, ka dzatəginə nə ci, ca pukəgərə aagi gunə ətə pooshi ka əntənə.”

¹⁸ Dagi baaba bəəzə wabənə kama kama ha'ə waazii Yoohana Njuni Habara ka ənja.

¹⁹ Ma ŋwanwə *Hiruduse, kə ŋgərəma ci tə Hiroodiya minə ŋga ndzəkəŋuci ka ci saakii. Makə wazhi Yoohana ka ci acii dānə ha'ə da hara bwaya uushi'iitə dfaadii ci,

²⁰ wata ca tsakə dā bwaya bwayaanə, ca kagərə tə Yoohana aa furəshina.

Da bapətisəma ka Yeesu

(Mat. 3.13-17; Mar. 1.9-11)

²¹ Makə upaa patənə ŋga ənjitə bapətisəma, kə upaa Yeesu da i ci əsə. Ma ci ka ha ŋga dā də'wa, wata wunəginə nə səkəntənfə.

22 Malaaba Ma'yanə a jima aanəkii; ənjə a nee ka ci makə kurəkuta. Wata uura nga əndə a wabya dadagyə, əŋki ci, “Hə nə Uuzənaaki. Kə uu'i nyi tə hə. Hə ca uufagi səkəki.” *

Dzədzəshi'inə nga Yeesu
(Mat. 1.1-17)

23 Ma Yeesu, kə 'watəgi ci də slənaakii ci fəzə bahə makkə pu'unə. Patənə nga ənja, ma nji təya nəhə, uuzənə nga Yusufu nə ci. Yoo, ma Yusufu, uuzənə nga Heeli;

24 ma Heeli, uuzənə nga Matatə; ma Matatə, uuzənə nga Leewi; ma Leewi, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Yanayə; ma Yanayə, uuzənə nga Yusufu;

25 ma Yusufu, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Amwasə; ma Amwasə, uuzənə nga Nahumə; ma Nahumə, uuzənə nga Heesli; ma Heesli, uuzənə nga Nagayə;

26 ma Nagayə, uuzənə nga Maata; ma Maata, uuzənə nga Matatiya; ma Matatiya, uuzənə nga Səmeenə; ma Səmeenə, uuzənə nga Yoosəkə; ma Yoosəkə, uuzənə nga Yooda;

27 ma Yooda, uuzənə nga Yoowanan; ma Yoowanan, uuzənə nga Reesa; ma Reesa, uuzənə nga Jərubaabila; ma Jərubaabila, uuzənə nga Salaatiyalə; ma Salaatiyalə, uuzənə nga Neeri;
†

28 ma Neeri, uuzənə nga Meeləki; ma Meeləki, uuzənə nga Adi; ma Adi, uuzənə nga Koosamə;

* **3:22 3.22** 4.18; Uuzənaaki: Jab. 2.7; Isaa. 42.1; Luka 9.35; 20.13.

† **3:27 3.27** Salaatiyalə: 1 Haba. 3.17; Ees. 3.2.

ma Koosamə, uuzənə nga Iləmadamə; ma Iləmadamə, uuzənə nga Eeri;

²⁹ ma Eeri, uuzənə nga Yeesu; ma Yeesu, uuzənə nga Iliyazara; ma Iliyazara, uuzənə nga Yoorimə; ma Yoorimə, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Leewi;

³⁰ ma Leewi, uuzənə nga Simoonə; ma Simoonə, uuzənə nga Yahuda; ma Yahuda, uuzənə nga Yusufu; ma Yusufu, uuzənə nga Yoonamə; ma Yoonamə, uuzənə nga Iliyakimə;

³¹ ma Iliyakimə, uuzənə nga Məliya; ma Məliya, uuzənə nga Meena; ma Meena, uuzənə nga Matata; ma Matata, uuzənə nga Natanə; ma Natanə, uuzənə nga *Dawuda; †

³² ma Dawuda, uuzənə nga Jasii; ma Jasii, uuzənə nga Oobyadə; ma Oobyadə, uuzənə nga Boowazə; ma Boowazə, uuzənə nga Saləmoonə; ma Saləmoonə, uuzənə nga Naasunu;

³³ ma Naasunu, uuzənə nga Aminadaba; ma Aminadaba, uuzənə nga Adəminə; ma Adəminə, uuzənə nga Arəni; ma Arəni, uuzənə nga Hisəruunu; ma Hisəruunu, uuzənə nga Fareesə; ma Fareesə, uuzənə nga Yahuda;

³⁴ ma Yahuda, uuzənə nga Yakubu; ma Yakubu, uuzənə nga Isiyaaku; ma Isiyaaku, uuzənə nga Ibərahiima; ma Ibərahiima, uuzənə nga Tara; ma Tara, uuzənə nga Nakoore;

³⁵ ma Nakoore, uuzənə nga Saruku; ma Saruku, uuzənə nga Ragawə; ma Ragawə, uuzənə nga Falikə; ma Falikə, uuzənə nga

---

3:30 3.30-33 Ruuta 4.18-22; 1 Haba. 2.1-14. † **3:31 3.31** Natan: 2 Sam. 5.14. **3:33 3.33-38** 'Wat. 29.35; 25.19-26; 11.10-20; 5.1-32.

Ibeerə; ma Ibeerə, uuzənə nga Sala;

³⁶ ma Sala, uuzənə nga Kayinamə; ma Kayinamə, uuzənə nga Arəfasada; ma Arəfasada, uuzənə nga Seemə; ma Seemə, uuzənə nga Nuuhu; ma Nuuhu, uuzənə nga Lamikə;

³⁷ ma Lamikə, uuzənə nga Matusala; ma Matusala, uuzənə nga Anuuhu; ma Anuuhu, uuzənə nga Iyaridə; ma Iyaridə, uuzənə nga Mahalaleelə; ma Mahalaleelə, uuzənə nga Kayinamə;

³⁸ ma Kayinamə, uuzənə nga Inoosə; ma Inoosə, uuzənə nga Seetu; ma Seetu, uuzənə nga Adamu; ma Adamu əsə, uuzənə nga Əntaŋfə nə ci.

4

Təbənə nga *Seetanə tə Yeesu
(*Mat. 4.1-11; Mar. 1.12-13*)

¹ Ənyagine nga Yeesu asəkə gəərə nga Urədunə, manakii də Malaaba Ma'yanə. Wata Ma'yanəkii a kərəgərə tə ci aahada bilinə.

² Baanə ənfwadə pu'unə dīi Seetanə ka təbənə tə ci agi bilinə. Pooshi Yeesu kavə zəmə aa makii agi baatsə ənfwadə pu'unə shaŋə. Makə dzəgi baatsə ha'ə, wata kə mbee madəfənə ka ci.

³ Wata əŋki Seetanə ka ci, “Makə dīi ci *Uuzənə nga Əntaŋfə nə hə, bawə ka faaratsa, wa ca zə'ugi ka zəma.”

⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Tə'i manaahəkii tuu'ina, əntaa də zəmə daanəkii mbəfənə ənda.”

⁵ Kə kərəgi Seetanə tə Yeesu ka madanə ha. Ca baarii ka ci hanyinə nga duuniya patə makə dədfə dəha.

⁶ Əŋki ci ka ci əsə, “Ka viinə nə nyi ka hə baawəda da wahəkii patə, acii kə vii ənji ka nyi uushi'iitsə patə. Ka mbeenə nə nyi ka viinə ka əndətə mwayi nyi əsə.

⁷ Aciikii ma ha, mada ka paslənə nə hə tə nyi, ka viinə nə nyi ka hə uushi'iitsə patə.”

⁸ Yeesu a ba ka ci, “Tə'i manaahəkii tuu'ina, ka Əntanfə Slandanəku daanəkii gərə'unəku, tə ci daanəkii paslənəku əsə.”

⁹ Ma daba'əkii əsə, kə kirə Seetanə tə Yeesu aa Urusaliima. Ca kəŋee ka ci ka makidakidəŋənə nga maduunə kuvə nga Əntanfə, əŋki ci ka ci: “Makə dii ci Uzənə nga Əntanfə nə hə tanyi, lədfəgərə aa panə.

¹⁰ Acii tə'i manaahəkii tuu'ina, ka banə nə Əntanfə ka malaa'ikanyinaakii, kaa təya nəhətə tə hə.

¹¹ Da əsə: Təya kətsa'utə tə hə də ciinətii acii ga ha dəgəgi taa sədfəku anə faara.”

¹² Yeesu a ba ka ci, “Ma bii malaaba ləkaləkatə, Ga ha təkə tə Əntanfə Slandanəku.”

¹³ Makə uugi Seetanə təəbəginə tə Yeesu də rəgwa kama kama patə, ca madə, ca palə saakii see ka əndə'i uusəra.

*'Watəginə nga Yeesu də slənə anə hanyinə
nga Galili*

(Mat. 4.12-17; Mar. 1.14-15)

14 Ma daba'ekii, Yeesu a ənya aanə hanyinə nga Galili. Manakii nə ci də Malaaba Ma'yanə. Kə dəlagi haalaakii anə hanyinə nga Galili patə.

15 Wata ca dzə ka dzəgunənə ka ənji asəkə *kuvə də'wanyinə ka vərə ka vərə. Ənji patə a dəla də ci.

*Kaareenə ka Yeesu də Nazaratu
(Mat. 13.53-58; Mar. 6.1-6)*

16 Ma ka əndə'i uusəra, kə mbu'i Yeesu aa Nazaratu, vəraatə girə ci davə. Makə mbu'i *uusəra nga əpisəka, ca madə, ca dzə aasəkə kuvə də'wa makə sətə izee ci ka danə. Ca madətə kaa ca janğa ləkaləkatə nga Əntanfə.

17 Ənjə a vii ka ci ləkaləkatətə nyaahə anabi Isaaya. Makə wunəgi ci, ca lapaa hatə nyaahə ənji oo'i:

18 “Tə'i Ma'yanə nga Slandanə ashiki. 1.2,5,8; 2.4,17,18

Acii kə ta'i ci tə nyi, kaa nya ba Njunyi Habara ka matəgunyinə.

Kə sləkee ci ka nyi kaa nya waazanə ka ənjitə makəəsəkii, təya upaa kapaanə tə tii;

nya ba ka muurəfinə əsə, ka wunənə nə ginətii; ənjitə ca sa cibə əsə, ka mbədfənə nə tii.

19 Kə sləkee Əntanfə Slandanə ka nyi əsə ka ba fəzətə nii kəya də pwapoonaakii ka ənja.”

4:14 4.14 4.18. **4:18 4.18** 1.35; 3.16,22; 4.1,14; 10.21; 24.49; Mat. 1.18,20; 3.11,16; 4.1; 12.18,28,31-32; 28.19; Mar. 1.8,10,12; 3.29; Slənə 1.2,5,8; 2.4,17,18. **4:18 4.18-19** Isaa. 61.1-2; Mat. 11.5; Luka 7.22. **4:18 4.18-21** 1.68. **4:19 4.19** Leew. 25.10.

20 Makə uudəpaa ci janġanə, ca pa'ətə ləkələkətəkii, ca ənəpaagi ka əndə nəhə kuvə də'wa, ca ndzaanə. Patənə ŋga ənji gatə a kuvə də'wa, aagikii nə ginətii patə.

21 Wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii, əŋki ci, “Ma wabəətə janġii nyi, ənshinə đii ka tanyi makə sətə fii unə janġii nyi.”

22 Patənə ŋga ənja, kə dəlii tii də ci. Makə wabi ci ka tii dagwakii, kə đii ka tii ka sə ŋga hurəshishinə, əŋki tii, “Əntaa uuzənə ŋga Yusufu ətsa?”

23 Wata əŋki Yeesu ka tii, “Kə shii nyi ŋgufə koonə nə banə ka nyi oo'i: Ma hə ənə ca mbədfəpaa də ənja, mbədfəpaa də naaku na. Ma uushi'iitə đaadii hə də Kafarənahumə fii ina, đawə tsarəkii ganə gaku də vərə əsə.”

24 Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə: pooshi ənji vəranə ŋga *anabi ka gadeenə ka ci.

25 Buurətəmə sətə shi a đii agi zamana ŋga anabi *Iliya: kə đii fəzə makkə da ləgidə kuwa mandzəməmə vəna, kə đii məza madəfənə aġyanə hanyinə patə. Ma ka uusərakii, ŋgaanġa'ə nə mooryafinə anə hanyinə ŋga *Isərayiila.

26 Amma, patə da ha'ə, pooshi Əntanġə sləkee ka Iliya taa aa ha wu agitii. Wata aa ha əndə'i mooryafa də Sarapəta anə hanyinə ŋga Sidoonə tanə sləkee Əntanġə ka ci.

27 Ma agi zamana ŋga anabi Ilisa əsa, ŋgaanġa'ə nə ənji uyikuzənə aġyanə hanyinə

nga Isərayiila. Amma, patə da ha'ə, pooshi əndətə mbə'i agitii patə. Amma wata Naamanə, əndə Siriya mbə'i."

²⁸ Fanə nga ənjitə asəkə kuvə də'wa patə, wata kə bəzəgi səkətii.

²⁹ Ghərə təya madətə patə, təya əlyagi tə ci, təya kiragi tə ci aanə ginutə dīi vəranatii ashikii, kaa təya mbee ka vugəgyagərənə tə ci aa panə ka rəgwa nga manjirənjəkii.

³⁰ Amma, ma Yeesu, kə dzəgi ci saakii ahadatii, kə gi ci ka ha nga dzənaakii.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja
(Mar. 1.21-28)*

³¹ Ma daba'əkii, Yeesu a mbu'u aa Kafarənahumə, əndə'i vəranə agyanə hanyinə nga Galili. Ma dava, kə jigunyi ci ka ənji *uusərə nga əpisəka.

³² Makə fii tii dzəgunənaakii, kə dīi ka tii ka sə nga hurəshishinə, acii də shiinaakii saakii cii kəya dzəgunə ka tii.

³³ Ma gatə asəkə *kuvə də'wa, tə'i əndə'i əndə da ginaaji ashikii. Wata ca gwanə ka wazənə də ngeerənə, ənji ci,

³⁴ "Kwaawu! Yeesu, əndə Nazaratu, mi nə uushi gaamə a pa da hə kwa? Kə shi hə ka zamaginə diinə kwa? Kə shii nyi taa wu nə hə: Malaaba Əndətə sləkee Əntanjə nə hə."

³⁵ Wata Yeesu a la nguruunə ka ginaajita, ənji ci, "Ndzaawə kəfa'ə! Dzəgi ashi əndətsa." Ginaajitə a sləbəgi tə əndətə d'adalə akənjwacii

ənji patə, ca shigi saakii, madamə ci taa mi də əndətə ma'ə.

³⁶ Ənjitə nəhee pata, kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə ka shaŋə. Təya ba ahadatii, “Mi nə uushi ha'ə makə ətsa? Ma əndəna, agi wabənə nə ci ka ginaajinə də ŋgeerənə, da baawəda əsə, kaa təya shigi; təya shigi tanyi.”

³⁷ Də ha'ə waazagi habaraakii taa dama patə anə hanyinəkii.

*Mbədəpaanə ŋga Yeesu də ənji bwanea laŋə
(Mat. 8.14-17; Mar. 1.29-34)*

³⁸ Makə shigi Yeesu asəkə kuvə də'wa, wata ca dzə aa ha Simoonə aasii. Ma gi ci, gwakə nə sərəhu ŋga Simoonə minəkii. Kə tsəfəgi shishinətə iza'u ka shaŋə. Wata ənjə a kədii tə ci kaa ca mbədəpaanə də ki.

³⁹ Yeesu a əntsahətə aabitə, ca gwanəaanə dagyanətə, ca la ŋguruunə ka sətə ca zəmə tə ki. Wata bwaneatə a dzəgi. Miitə a madətə, kya gwanə ka da ka tii zəma.

⁴⁰ Ma ətsə kulagərənə ŋga uusəra, ənjitə dīi ənjatii magwaakəkii də bwaneanyinə kama kama patə, wata təya kyaara tə tii ka Yeesu. Yeesu a dəkəvə ciinəkii agyanətii də rəŋwə rəŋwə. Ca mbədəpaanə də tii patə.

⁴¹ Kə shigi ginaajinə ashii ənji ŋgaanəga'ə əsə də wazənə, əŋki tii ka Yeesu, “*Uuzənə ŋga Əntaŋfə nə hə!” Amma Yeesu a la ka tii ŋguruunə, ca tənəgi wabənə a matii, acii ma təya, kə shii tii oo'i, ci nə Aləmasiihu.

*Dzənə ɲga Yeesu aanə hanyinə ɲga Yahudiya
(Mar. 1.35-39)*

⁴² Pukənə ɲga ha, Yeesu a madə, ca palə ka hatə pooshi ənji davə. Dabaala a ndzanə aalənə tə ci. Makə lii tii tə ci, kə mwayi tii səkəpaanə tə ci. Mamoomə tii ca dzəgi abitii shaŋə.

⁴³ Amma kə wabi Yeesu ka tii, əŋki ci, “Ma kamə, ɲga'ə ka ɲi nə dzənə ka harii vəranyinə, acii tyasə kə dəbee nya waaza ɲunyi Habara agyanə *ɲwanjuunə ɲga Əntaŋfə davə əsə. Acii ka ətsə ha'ə sləkee Əntaŋfə ka ɲi.”

⁴⁴ Də ha'ə gi ci də waazanə asəkə kuvə də'wanyinə agyanə hanyinə ɲga Yahudiya.

5

*Tadənə ɲga Yeesu tə təkəɲwatə
lyawarənaakii*

(Mat. 4.18-22; Mar. 1.16-20)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu, ca kəɲaanə ama uunəvə ɲga Ginazarətə.* Ənjə a shi laŋə aabiikii, dzaadzashinə nə tii, acii kə mwayi tii fa wabənə ɲga Əntaŋfə.

² Ma nee Yeesu, wiitə kumbawalənyinə bəra'i ama ndzaŋa. Kə jaamagərə slanjiinəkii aa panə, təya caakubə slaadənyinatii.

³ Wata Yeesu a ndərə aasəkə əndə'i kumbawalə ɲga əndə'i əndə ahadatii dīi ləməkii Simoonə. Ca ba ka ci, “Əntsahəgərə də kumbawalənaaku gi'u ahada ma'inə.” Makə əntsahəgərəgi Simoonə də kumbawalətə, wata

---

4:43 4.43 11.2. * **5:1 5.1** Ma Ginazarətə, əndə'i ləmə ɲga uunəvə ɲga Galili.

Yeesu a ndzaanə, ca ndzanə dzəgunə wabənə
 nga Əntanəfə ka dabaala.

⁴ Makə uudəpaa Yeesu wabənə, ca ba ka
 Simoonə, “Ma danəkwa, ngəruu kumbawalə,
 kəruu ka hatə dīi ma'inə kurəŋə. Kaalavəmə
 slaadənyinə goonə da ənjaaku, koonə upaa
 hərəfinə.”

⁵ Əŋki Simoonə ka ci, “Daadə, kə ba'agiinə
 hēmə ka təəmənə ta'a, amma taa gazha nga
 hərəfinə maneemiinə! Amma, makə dīi ci hə
 bii keenə a deenə ha'ə, takwa, kaa nya kaalagərə
 slaadənyinə.”

⁶ Makə kaalagərə tii slaadənyinə, kə upaa
 tii hərəfinə ngaanəg'a'ə ha'ə makə a tsaatsagi
 slaadənyinatii.

⁷ Təya 'waa'wa tə hara ənjinyiitə asəkə əndə'i
 kumbawalə də ciinə, kaa təya shi ka tsakənə
 tə tii. Shinə nə ənjita, təya naanatə kum-
 bawalənyinatii kyakya'ə də hərəfinə. Wata
 danə nə kumbawalənyinə makə liipənə aagi
 ma'inə acii zəzəkəənə nga hərəfinə.

⁸ Makə nee Simoonə Piita ha'ə, wata ca kulagi
 atsaə sədə Yeesu, ca ba ka ci, “Əntsahəgi saaku
 Slandanəki, acii ma nya, ma'waslyakə əndə nə
 nyi.”

⁹ Ma bii Simoonə ha'a, acii kə ngwalee ka tii
 da ənjaakii nə bəəzəənə nga hərəfiitə upaa tii
 ha'ə.

¹⁰ Kə ngwalee əsə ka i Yakubu da Yoohana,
 manjeevənə nga Zabadiya, waatoo ənjinyiitə
 ca slənə ka hakii da Simoonə. Əŋki Yeesu ka
 Simoonə: “Ga ha ngwalə. Əntaa təəmə hərəfinə

nə slənaaku ma'ə; amma daga ənshinə, təməmə ənji nə slənaaku.”

¹¹ Wata i Simoonə da ənjitə ci təya slənə da ci a maanyapaagi də kumbawalənyinə aanə ndəra, təya bwasee ka uushi'iitə patə, təya nə'u tə Yeesu.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə uyikuzəna
(Mat. 8.1-4; Mar. 1.40-45)*

¹² Ma ətə Yeesu asəkə əndə'i vəranə, wata əndə uyikuzənə a mbu'ya. Neenaakii ka Yeesu, ca gərə'waanə akəŋwaciikii, ca kədii tə ci, əŋki ci: “Tuutəta'ə Slandanəkya, mada ka luuvənə nə hə, ka mbeenə nə hə ka mbədəpaanə də nyi kaa nya shii ndzaanə malaabakii.”

¹³ Wata Yeesu a tədapaa ciinəkii, ca təbətə tə ci, ca ba ka ci, “Awa, kə luuvə nyi. Mbəduu.” Pii wata uyikuzənətə a dzəgi əndətə.

¹⁴ Yeesu a dfa ka ci bariya, əŋki ci, “Ga ha bapaa ka əndə sətə dīi shaŋə. Amma, ma dfanəku, duu aa ha *limanə, ha baarii ka ci naaku na, ca tsaamətə taa iitə nə hə. Ma daba'əkii, ha dfa sataka makə sətə bii Muusa, kaa ənji patə a shii oo'i, kə mbə'i hə tanyi.”

¹⁵ Amma, patə da ha'ə, əgi dzənə nə ləmə nga Yeesu də waazanə aakəŋwə aakəŋwa. Wata dzaadzadənə nə dabaala ka fa sətə ci Yeesu a ba i kaa ca mbədəpaa də ənji bwaneatə agitii.

¹⁶ Amma, ma Yeesu, taa guci patə əgi dzənə nə ci ka dfa də'wa ka hatə pooshi əndə davə.

5:11 5.11 Mat. 8.21-22. **5:14 5.14** Leew. 14.2-32; Mar. 7.36; Luka 17.14. **5:15 5.15** Mar. 7.36. **5:16 5.16** Mat. 14.23; 26.36-46; Mar. 1.35; 6.46; Luka 3.21; 6.12; 9.18,28-29; 11.1; Slənə 1.14; 2.42; 6.4; 12.5.

*Mbædɛpaanɛ nɔa Yeesu dɛ mahurɛmɛsɛ ɛnda
(Mat. 9.1-8; Mar. 2.1-12)*

17 Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, Yeesu a dzɛgunɛ wabɛnɛ nɔa ɛntanɔfɛ ka ɛnja. Tɛ'i *Farisanyinɛ da i maliminɛ dasɛ dasɛ abiikii. Kɛ shi tii daga asɛkɛ patɛnɛ nɔa vɛranyinɛ agyanɛ hanyinɛ nɔa Galili da agyanɛ hanyinɛ nɔa Yahudiya i dɛ Urusaliima. Ma Yeesu, tɛ'i baawɛda nɔa ɛntanɔfɛ ashikii nɔa mbædɛpaanɛ dɛ ɛnji bwanea.

18 Tɛ'i hara ɛnji kira mahurɛmɛsɛ ɛndɛ pɛrɛbɛ asɛkɛ ɛdza. Kɛ ali tii rɛgwa nɔa dɛmɛgɛrɛginɛ dɛ ci aasii ka yitɛ dɛi Yeesu davɛ, ka baneenɛ ka ci akɛɔwaciikii.

19 Amma kɛ tɛkuree tii ka upaa rɛgwa acii bɛzɛkii nɛ ɛnja. Wata tɛya ndrɛgi aanɛ kuva, tɛya tɛlɛgi nɛ nɔa kuvɛta, tɛya nɔgɛrɛ mahurɛmɛsɛ ɛndɛtɛ patɛ da i ɛdzaakii, tɛya jimagerɛgi dɛ ci dadavɛ, danɛ dahadahadanɛ nɔa danɛkana akɛɔwacii Yeesu.

20 Makɛ nee Yeesu kɛ gi'i ɛnjinyiitɛ tɛ ci, ɛɔki ci ka ɛndɛ bwaneatɛ: "ɛndɛna, kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nɔa 'waslyakɛnaaku."

21 Makɛ fii maliminɛ da Farisanyinɛ ha'ɛ, wata tɛya ndzanɛ kaala hiima dɛ banɛ oo'i, "Wu da nɛ ɛndɛnɛ ca geegi ka naakii nɛ makɛ ɛntanɔfwa? Wu sanɛ ca mbee ka tifyagi 'waslyakɛnɛ nɔa ɛnda, madaamɛ ɛntanɔfɛ rɛɔwɛ dyaɔa?"

22 Asee, ma Yeesu, kɛ shii ci sɛtɛ a ɛdzɛmɛtii patɛ. ɛɔki ci ka tii: "Ka mi dɛ tsarɛ nɔa hiimatɛ a nuunɛ ha'ɛ kwa?"

23 Nɔgutɛ palee dɛ nɔgufɛnɛ sanɛ? Gɛdɛ banɛ ka ci oo'ya, kɛ upaa hɛ tifyaginɛ nɔa

'waslyakəənaaku nii, anii gədfə banə ka ci, Maduu, wiiwa?

²⁴ Amma takumə kaa nya baarii koonə oo'i, ma nyi Uuzənə nga ənda, tə'i nyi da baawəda nga tifyagi 'waslyakəənə nga ənji ganə a duuniya." Wata əŋki ci ka mahurəməsə əndətə, "Wanyinə ca ba ka hə, madətə, ngəruu ədzaaku, ha palə saaku aasii."

²⁵ Wata hatsə əndətə a madətə akəŋwacii ənji patə. Ca ngərə ədzaakii, ca palə saakii aasii, ca dzə də dəlanə də Əntənfə.

²⁶ Ma patənə nga ənjitə dava, kə dzəgəpaa tə tii ka shaŋə. Wata təya dūunətə tə Əntənfə. Kə ngwali tii ngaanğa'ə, təya ba, "Kə nee amə ka sə nga hurəshishinə ənshinə."

*'Wanə nga Yeesu tə Leewi
(Mat. 9.9-13; Mar. 2.13-17)*

²⁷ Ma daba'əkii, kə shigi Yeesu agyə. Wata ca lapaa tə əndə luu tsəka, ətə dīi ləməkii Leewi. Dasə a kumu nə ci ka ha nga də slənaakii. Əŋki Yeesu ka ci, "Shiwa atsaki."

²⁸ Wata Leewi a madətə, ca bwasee ka uushi'iitə gatə patə, ca nə'u tə ci.

²⁹ Wata Leewi a dzə ka dzəgə əndzanə ka Yeesu gakkii asii. Bəəzə *ənji luu tsəka da hara ənji saakii əsa, kə libə tii da i Yeesu anə zəməta.

³⁰ Makə nee Farisanyinə da maliminatii ha'ə, təya ngunḡunə. Wata əŋki tii ka lyawarənə nga Yeesu, "Mi saŋə dīi cuuna zəmə, una saasa

uushi'inə da ənji luu tsəka, i da ma'waslyakə ənji ka ha rəŋwa?"

³¹ Wata əŋki Yeesu ka tii, "Pooshi mandandanə ənji ka alə kuzəka, see ənji bwanea.

³² Ma shi nyi aasəkə duuniya, əntaa kaa nya 'wa tə ənjitə ca slənə uushi də rəgwakii, amma ka 'waa'wanə tə ma'waslyakə ənji aabiiki, kaa təya unee ka 'waslyakəənatii, təya baanə ka Əntanfə."

Ləgwanə agyanə suumaya
(*Mat. 9.14-17; Mar. 2.18-22*)

³³ Əŋki tii ka Yeesu, "Ma *lyawarənə ŋga Yoohana, kə izee tii ka dfa suumaya da də'wa. Ha'ə nə lyawarənə ŋga Farisanyinə əsə. Amma, ma lyawarənaaku natii, pooshi tii ka dfanə ha'ə."

³⁴ Yeesu a ənigi ka tii də wabənə agyanə naakii nə, əŋki ci, "Yaci tə'i guviinə ŋga dagwa madfanə ətə bii ci ka tii da məhuraakəya, madfa kə gi tii ka luu madfanəkəya, ka kavənə nə ənji tə tii ka dfa suumaya kwa? Pooshi.

³⁵ Amma kadə nə uusəra a mbu'ya ətə nə ənjə a ŋgərəgi dagwa madfanə abitii; saa'ikii nə təya dfa suumaya."

³⁶ Yeesu a dfa ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, "Pooshi əndə ca tsəərə kura kəjeerənə ka mbakənə də iirəkii. Madfa kə dfi ha'ə, ka saawaginə nə kura kəjeeriita. Pooshi kurakii ka ndzanənə da iirəkii əsə shaŋə.

³⁷ "Pooshi əndə ca ciirə kura ma'i inabi aasəkə iirə mbuurə kuvə'unə. Madfa kə dfi ha'ə, ka

taginē nē mbuurē kuvə'unəkii acii əbunē ŋga ma'i inabi. Wata ma'i inabi a əjagi saakii, mbuurē kuvə'unē a saawagi əsə.

³⁸ Ma dəbee, aasəkə kura mbuurē kuvə'unē ciirənē ənji kura ma'i inabi.

³⁹ Maɗa kə sii əndə ma'i inabi ətə uugi ta'avənə, paa ci ka moo sa kurakii ətə ma'ə ka əbunə. Ma banəkəya, ətə uugi ta'avənə palee də ŋga'əənə ka ətə ma'ə ka əbunə.”

6

*Ləgwanə agyanə *uusəra ŋga əpisəka
(Mat. 12.1-8; Mar. 2.23-28)*

¹ Ma ka əndə'i uusəra, waatoo uusəra ŋga əpisəka, paləginē nē Yeesu da lyawarənaakii dasəkə ra, waatoo rə ŋga aləkamaara. Ma ca dza, dzənə nē tii də əbiiyə mana aləkamaara, təya takəɗə, təya tsəbə.

² Ma dava, tə'i hara *Farisanyinə. Makə nee tii ha'ə, təya ba ka tii: “Ka mi cuuna ɗa sətə maviimə *bariya rəgwa ŋga ɗanə uusəra ŋga əpisəka?”

³ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Pooshi unə janġii sətə ɗii *Dawuda tii da ənjaakii saa'itə maɗəfənə a ɗa tə tii kuna?”

⁴ Kə dəməgərə ci aasəkə *yi ŋga Əntanɗə, ca ŋgiragi burooditə ɗəkəpaa ənji ka Əntanɗə, təya adə da ənjaakii, taa ŋgahi ma buroodita, pooshi bariya vii rəgwa ŋga adənə ka taa wu, maɗaamə ka limanyinə daanətii.”

⁵ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Ma nyi *Uuzənə ŋga ənda, Slanda uusəra ŋga əpisəkə nə nyi.”

*Əndə mantə ciinə
(Mat. 12.9-14; Mar. 3.1-6)*

⁶ Makə mbu'ya əndə'i uusəra ŋga əpisəka, kə dəmögərə Yeesu aasəkə *kuvə də'wa. Wata ca ndzanə dzəgunə wabənə ŋga Əntanfə ka ənja. Ma dava, tə'i əndə dīi ciizəmanəkii mantəkii.

⁷ Davə nə maliminə da Farisanyinə əsə. Təya alə sə ŋga idəpaanə ashi Yeesu, kaa təya kərə tə ci aakəŋwacii gəŋwanə. Wata təya kanətsaa ka ci ginə, kaa təya nee mbu'u ka mbədfəpaanə nə ci də əndətə uusəra ŋga əpisəka.

⁸ Asee, kə shii Yeesu sətə agi haŋkalatii patə. Wata əŋki ci ka əndə mantə ciita, “Madətə, kəŋaanə.” Madənə nə əndətə, ca kəŋaanə.

⁹ Əŋki Yeesu ka maliminə da Farisanyinə, “Wiinə səndə cii kya moo ləgwanə koonə: iitə saŋə vii bariya gaamə kaamə rəgwa ŋga dāna? Ŋga dā ŋga'əənə uusəra ŋga əpisəkə saanii, anii ŋga dā bwaya bwayaana? Ŋga mbədfəpaanə də əndə saanii, anii ŋga zamaginə də ca?”

¹⁰ Wata Yeesu a tsaaməgi aagitii patə, əŋki ci ka əndə mantə ciita, “Tədapaa ciinəku.” Ca tədapaa ciinəkii. Wata kə ənögərə ciinə ŋga əndətə makə ŋga ŋukə.

¹¹ Makə dīi ha'ə, wata səkətii a bəəzəgi ka shaŋə. Təya ndzanə wabənə agyanə makə sətə mbeenətii ka dānə də Yeesu.

*Tadə *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i
(Mat. 10.1-4; Mar. 3.13-19)*

¹² Ma ka əndə'i uusəra, kə ma'i Yeesu, kə ŋgirə ci aanə giŋwə ka dfa də'wa. Ca ba'agi hēmə ka dfa də'wa.

¹³ Makə puki ha, ca 'waa'watə lyawarənaakii aabiikii. Ca tagi harakii ahadatii pu'u aji bəra'i. Kə 'wii ci tə tii də masləkee ənja.

¹⁴ Ma nə təya: Simoonə, ətə ikə ci ka ci əndə'i ləmə Piita, Andərawəsə ndzəkəŋuci Simoonə, Yakubu, Yoohana, Filibusə, Barətalamawusə,

¹⁵ Mata, Tooma, Yakubu uuzənə ŋga Haləfa, Simoonə əndə moo dimwaanə ka hanyinaakii,

¹⁶ Yahuda uuzənə ŋga Yakubu ba'ə Yahuda Isəkariyootə. Ma uudəpaa ba'a, ci vii tə Yeesu aacii bwaya ənja.

*Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji bwanea da
waazanaakii ka ənja*

(Mat. 4.23-25)

¹⁷ Ma daba'əkii, Yeesu a jimagərə da lyawarənaakii anə giŋuta, ca kəŋaanə a babara ka hatə dīi lyawarənaakii bəzəkii. Ma davə əsa, tə'i danjana. Kə shi tii daga də Urusaliima da i asəkə hara vəranyinə anə hanyinə ŋga Yahudiya patə, da hara vəranyinə ama maɸuunə uunəva, waatoo vəranə ŋga Tiira da ŋga Sidoonə.

¹⁸ Ma shi ənjitsə ha'a, ka fa sətə ci Yeesu a dzəgunə da ka upaa jamənə ŋga shishinətii. Kə mbədəpaa Yeesu də tii patə da i ənji ginaaji.

19 Makə dii ci agi shiginə nə baawəfa dashikii ka mbədfəpaaginə də tii patə, patənə nga ənja, kə aali tii rəgwa nga dəba'ətənə tə ci.

Barəkaanə da ngəra'wa
(Mat. 5.1-12)

20 Wata Yeesu a tsaaməgi aagi lyawarənaakii, əŋki ci:

“Tə'i barəkaanə ashuunə tyalakinə, acii ma unə, koonə də nwanjuunə nga Əntənfə.

21 Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə ka madəfənə ənshinə, acii kadə nuuna əburə gyadə.

Tə'i barəkaanə ashuunə, unə ənə da kiinə a gyuunə ənshinə, acii kadə nuuna də manushinə.

22 Tə'i barəkaanə ashuunə mada əbuyi ənji koonə, ənjə a laakə tuunə, ənjə a dzaana tuunə, ənjə a əbipaa tuunə putə nga nə'unə goonə tə Uzənə nga ənda.

23 Damə manushinə mada kə upaa uushi tuunə ha'ə makə ətsa, kamə kyalaliinə nga moodasəka, acii tə'i maduunə shikwa goonə kidə dagyə; acii ha'ə makə ətsə nji dzədzəshi'inə nga ənjitsə a əbwa ka anabiinə nga nuke.

6:19 6.19 Mat. 9.20.   **6:20 6.20-49** Mat. 5-7.   **6:20 6.20** Yak. 2.5.   **6:21 6.21** Səniinə 7.16-17; Irim. 31.25; Jab. 126.5; Isaa. 61.3.   **6:22 6.22** Mat. 5.11; Yooh. 16.2; Slənə 5.41; 1 Piita 4.14.   **6:23 6.23** Mat. 5.12.

- 24 “Amma, agi ηgəra'wə nuunə, unə ənji gəna, acii kə agyuunə ηwanjuunə goonə kə uugi.
- 25 Agi ηgəra'wə nuunə, unə ənə maburəkii gyadə ənshinə, acii kadə nə madəfənə a kutsa tuunə.
- Agi ηgəra'wə nuunə, unə ənə ka maηushinə ənshinə, acii kadə nuuna ndzaanə makə ənji ηga wa, ka ndzaanə nuunə da kiinə a gyuunə.
- 26 Agi ηgəra'wə nuunə, madə kə kuyirii ənji patə tuunə, acii ha'ə makə ətsə nji dzədzəshi'inə ηga ənjitsə a kuyirii tə an-abiitə nja jaarakə.”

Uudənə tə ənji daawaanə
(Mat. 5.38-48; 7.12a)

27 “Ma unə ənə ca fa tə nyi, wanyinə ka ba koonə, uudəmə tə ənjitə ca ka koonə daawaanə, una dā ηga'əənə ka ənji ushanə tuunə.

28 Kədiimə barəkaanə acii Əntaηfə ka ənjitə ca mburəzə tuunə; una dā də'wa ka putə ηga ənjitə ca cibee koonə.

29 Madə kə tsagi əndə ka hə meeciinə ka hwah-waaməku, zhi'wee ka ci ka əndə'i hwahwaamə əsə. Madə kə gutsətə əndə baləwaaku, unee ka ci kaa ca ηgərə kəjeerənaaku əsə.

30 Taa wu kədii uushi aciiiku, vii ka ci səkii. Madə kə gutsətə əndə uushaaku, ga ha ənə ka ləgwa ka ci səkii ma'ə.

³¹ Danəkii ha'ə əsə, dʌmə ka ənji ndilə ndilə makə sətə mwayi unə ənjə a dʌ koonə.

³² “Madʌ wata tə ənjitə ca uudə tuunə uudənuunə, paa unə ka upaa ŋunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dʌnə nə tii ha'ə makə ətsa.

³³ Madʌ wata ka ənjitə ca dʌ koonə ŋga'əənə dʌnuunə ŋga'əənə, paa unə ka upaa ŋunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dʌnə nə tii ha'ə makə ətsa.

³⁴ Madʌ ma nuunə ka vii dəmənə, wata ka ənjitə shii unə oo'i, kadə ənəvəginə nə tii koonə əsə, paa unə ka upaa ŋunyi shikwa. Taa ma'waslyakə ənji maa, agi dʌnə nə tii dəmənə ka ma'waslyakə ənji makə tii, kaa təya ənəvəgi ka tii makə ətəkii.

³⁵ Aciikii bii nyi koonə, uudəmə tə ənji daawaanə goonə. Dəmə ka tii ŋga'əənə. Madʌ kə vii unə dəmənə ka ənja, goona ka nuunə davə ma'ə. Madʌ kə dʌi unə ha'ə, ka upaanə nuunə maduunə shikwa. Ka ndzaanə nuunə ka manjeevənə ŋga əntanjə əndə məghərəvənə ka shaŋə. Acii ma ca, ŋga'ə nə ci ka ənjitə pooshi ka dʌ yawa da ka ma'waslyakə ənja. *

³⁶ Nəhəmə təgunuunə ŋga ənji makə sətə ci Dəsənuunə a nəhə təgunuunə goonə.”

Dzəgunənə agyanə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja

(Mat. 7.1-5)

³⁷ “Goonə lagi gəŋwanə agyanə hara ənja. Ma əntanjə əsa, paa ci na lagi gəŋwanə agyanuunə.

---

* **6:35 6:35** vii dəmənə yadə kanə nə davə: Leew. 25.35-36.

Goona vii ka ənji ma'inə. Ma Əntaŋfə əsa, paa ci na vii koonə ma'inə. Tifyagimə tə ənjitə ca ɗa koonə bwaya bwayaanə. Ma Əntaŋfə əsa, ka tifyaginə nə ci tuunə.

³⁸ Ndiimə uushi ka hara ənja. Ka ndiinə nə Əntaŋfə koonə noonə əsə. Də ŋunyi kəŋwə nə Əntaŋfə a gəla koonə aasəkə mbuurənyinə goonə. Ma kəŋukəya, ka natənə nə ci, ca gaŋgəzətə, ca zhizhivətə ŋga'ə, ca haaja aa panə. Acii də kəŋutə gəliigyuunə ka ənji nə Əntaŋfə a gəlagi koonə noonə əsə.”

³⁹ Yeesu a ɗa ka tii misaali əsə, əŋki ci, “Pooshi muurəfə ka mbee ka baarii rəgwa ka əndə'i muurəfə makə ci. Maa kə ɗii ha'ə, ka kwaalagərənə nə tii aasəkə gu'wə kyakya'ə.

⁴⁰ Pooshi lawarə ka paleenə ka maləmaakii də məghərəvənə. Amma taa ŋgutə əndə uugi dzəgunə uushi'inə, ka ndzaanə nə ci makə ŋga maləmaakii.

⁴¹ “Ka mi saŋə cii kwa tsaamə uundzə kada agi ndzəkəŋu, ha bwasee ka rintə agiku naakwa?

⁴² Iitə saŋə mbeenəku ka banə ka ndzəkəŋu oo'i, ‘Taku, kaa nya ŋgərəgi ka hə kada agiku’, yoo, paa hə ka nee ka rintə agiku naakwa? Hə əndə kərənə ka Əntaŋfə də bəra'i! Ma ɗanəkwa, ŋgərəgi rintətsə agiku zəku'i. Ma daba'əkii, ka neenə nə hə tahu tahu bahə ha ŋgiragi uundzə kada agi ndzəkəŋu.”

Ənfwə da pawaaakii
(*Mat. 7.16-20; 12.33-35*)

6:37 6.37 Mat. 6.14-15; Mar. 11.25-26. **6:38 6.38** Mar. 4.24.

6:39 6.39 Mat. 15.14. **6:40 6.40** Mat. 10.24-25.

⁴³ “Pooshi poo nga mandikə ndikə ənfwə ka ndzaanə ngərəkiki. Pooshi poo nga manğərəkiki ənfwə ka ndzaanə ndikə ndikə əsə.

⁴⁴ Acii taa ngutə ənfwə patə, ka pookii shiinə ənja. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga uudəvə a ənfwə dəhə uufa. Pooshi ənji ka slirəba pawə nga papawə a ənfwə məkaalənə əsə.

⁴⁵ Ma ηunyi ənda, ηunykii ndzaanə slənaakii, acii ηunykii nə ədzəməkii. Ma bwaya əndə əsə, bwayakii ndzaanə slənaakii, acii bwayakii nə ədzəməkii. Acii sətə a ədzəmə əndə cii kəya nyagi.”

Misaali də ənji ghənə yi bəra'i
(*Mat. 7.24-27*)

⁴⁶ “Ka mi saŋə nuunə ka 'wanə tə nyi Slan-danə, Slandana, amma paa unə agi də sətə cii kya ba koonə?

⁴⁷ Takumə, a baarii nyi koonə ndzaanə nga əndətə ca shi aabiiki, ca fa wabənaaki, ca nə'utə əsə.

⁴⁸ Kə ndzaa ci makə əndətə ghənyi yaakii. Kə tələgi ci gu'wə kurəŋə, ca mbukə banğwə anə pasla. Kə ηgyaara gəərə, kə shi ma'inə, kə naanə ka yikii. Amma, makə dfii ci dəŋə dəŋə nə yita, magugufəmə.

⁴⁹ Amma, ma əndətə ca fa wabənaaki, paa ci nə'utə, kə ndzaa ci makə əndətə ghənyi yaakii, wata ca ndzaŋə kanə agyanə hanyinə yadə tələgi gu'wə ka mbukənə. Makə ηgyaara gəərə,

ma'inə a naanə ka yikii. Wata ghəbə kə uulagi yaakii, kə rarə'igi dza'ə."

7

Mbədəpaanə nga Yeesu də mava nga gawə nga soojiinə

(Mat. 8.5-13)

¹ Makə uudəpaa Yeesu baabagi wabəətsə patə ka ənja, ca madə, ca palə aasəkə vəranə nga Kafarənahumə.

² Ma dava, tə'i əndə'i gawə nga soojiinə nga ha də Rooma. Tə'i mavaakii uu'i ci dərəva. Gwakə də ma də ma nə ci.

³ Makə fi gawə nga soojiinə slənə nga Yeesu, wata ca sləkee ka hara *gayinə nga Yahudiinə aabiikii ka banə ka ci, a shi ci ka mbədəpaanə ka ci də mavataakii.

⁴ Madənə nə tii, palənə nə tii aabii Yeesu. Makə mbu'i tii, təya puutə tə ci, əŋki tii ka ci, "Tuutəta'ə! Kə mbu'i əndətsə bahə ha tsakə tə ci.

⁵ Acii kə uu'i ci tə slikərənə gaamə ngaanğa'ə. Ci ghənyi keenə *kuvə də'wa əsə."

⁶ Wata Yeesu a madə, ca dzə da tii.

Ma ətsə Yeesu kədəhə ka mbu'unə, wata gawə nga soojiitə a sləkee ka guviinəkii aabiikii kaa təya shi ka banə ka ci oo'i, "Slandana, ga ha zaarəgi naaku na, acii mambu'umə nyi bahə dzənaaku aa haki aasii.

⁷ Ci dii paa nyi gi nyi saaki aabiiku. Amma bagi wabənə rəŋwə, kə shii nyi, ka mbədənə nə mavaaki.

⁸ Ma bii nyi ha'a, acii nyi maa, tē'i gayinē akəŋwaciiki, tē'i soojiitē cii kya ɗa ka tii gawuunē əsə. Ka mbeenē nē nyi ka banē ka əndə'i əndə: 'Duu aa hatə!' wata ca palə. Nya ba ka əndə'i əndə əsə: 'Shiwa!' ca shi. Nya ba ka mavaaki: 'Slənuu sətə ha'ə!' ca slənətə ha'ə."

⁹ Makə fii Yeesu wabəətsa, kə dīi ka ci ka sə ŋga hurəshishinē nē haala ŋga gawə ŋga soojiita. Ca zhi'wagi aabii dabaalatə abiikii, əŋki ci ka tii, "Wanyinē ca ba koonə: taa ahada ənji *Isərayiila maa, paa nyi sha lapaa əndətə gi'i tē nyi makə ŋga əndətsa."

¹⁰ Makə ənya ənjitə sləkee gawə ŋga soojiitə aasii, ma lapaa tēya, kə mbə'i mavata.

Ənyapaaginə ŋga Yeesu də əpinə ama uuzənə ŋga mooryafinə

¹¹ Pii ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə aasəkə vərəatə dīi ləməkii Nayinə. Kə gi lyawarənaakii da bəzə dabaala atsakii əsə.

¹² Mbu'unaakii kədəhə da mayi ŋga vəranə, wata tēya guŋugərə da ənji tēya kərə wə aa gu'wə. Ma əndətə əŋki, ci nē uuzənəkii rəŋwə acii məci. Ma məci əsa, kə əntəgi ŋgurii. Ənji vərəatə laŋə dzatə də nē abii miita.

¹³ Makə nee Yeesu Slandanə ka ki, ca nəhə təgunuunətə. Əŋki ci ka ki, "Ga ha tuu."

¹⁴ Wata ca əntsahətə, ca təbətə kararaata. Ənji kərə wutə a kəŋaanə. Əŋki Yeesu ka wuta, "Dagwana, wanyinə ka banə ka hə: madətə!"

15 Wata bərəkutə wutə a madətə, ca ndzaanə dasə, ca ndzanə wabənə. Wata ɛŋki Yeesu ka məci, “Wiinə uuzənaaku.”

16 Makə ɖii ha'ə, wata ɲɠwalənə a kəsəgi tə ɛŋjitə patə ka shaŋə. Təya ɖuunətə tə ɔntaŋfə, təya ba, “Kə shigi maduunə *anabi agyaamə. Kə shi ɔntaŋfə ka tsakə tə ɛŋjaakii.” *

17 Ma wabəətsə bii ɛŋji agyanə Yeesu, kə dəlagi agyanə hanyinə ɲga Yahudiya patə, dəŋə aagyanə hanyinə ətə ɖii tii naahə ribə.

*Wabənə ɲga Yeesu agyanə Yoohana
(Mat. 11.2-19)*

18 Kə dzəgunəgi lyawarənə ɲga Yoohana ka ci uushi'iitə ɖaadii patə. Wata ca 'wa ɛŋji bəra'i ahadatii,

19 ca sləkee ka tii aabii Yeesu Slandanə ka ləɠwanə ka ci oo'i, “Hə nə ɛndətə na shi nii, anii a ɠereenə ɛndə'i ɛndə pama?”

20 Makə mbu'i lyawariitə bəra'i aabii Yeesu, təya ba ka ci, “Yoohana ɛndə ɖa bapətisəma sləkee keenə aabiiku ka ləɠwanə ka hə: Hə nə ɛndətə na shi nii, anii a ɠereenə ɛndə'i ɛndə pama?”

21 Ma saa'ikii ha'a, kə mbəɖəpaa Yeesu də ɛŋji bwanea bəzəkii. Kə luupaa ci ɛŋji acii ginaaji. Kə wunəgi ci ginə ɲga muurəfinə laŋə əsə.

22 Wata ca jikəvə ka lyawariitə sləkee Yoohana aabiikii, ɛŋki ci, “Ənəmə, una dzə ka banə ka Yoohana sənə cuuna nee da sənə cuuna fa.

7:15 7.15 1 Meem. 17.22-23. * 7:16 7.16 1.68; 19.44; anabi: Mat. 16.14; 21.11,46; 26.68; Mar. 6.15; 8.28; 14.65; Luka 7.39; 9.8,19; 22.64; 24.19; Yooh. 4.19; 6.14; 7.40; 9.17.

Waatoo, agi wuunənə nə ginə nga muurəfinə, agi wiinə nə mahurəməsə ənja; ənji uyikuzəna əsə, agi mbədfənə nə tii. Agi wuunənə nə liminə nga kadəguləminə, agi madfeenə nə ənji ka maməətə ənja, agi waazanə nə ənji Njunyi Habara ka maaghiinə əsə.

²³ Tə'i barəkaanə ashi əndətə pooshi na unee ka nə'unə tə nyi."

²⁴ Makə pyalə lyawarənə nga Yoohana satii, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka dabaala agyanə Yoohana, əŋki ci, "Ya saa'itə gyuunə aabii Yoohana aagi bilina, mi sanə mwayi unə neena? Kuzənə ətə ca ba'agi agi mədə kwa?"

²⁵ Aa mi gyuunə ka caamanə da? Ka caama əndətə ŋgii dagwa kəjeerənə kwa? Ma ənji waha ətə ca kaala ŋunyi kəjeerənə ha'a, asii ga meeminə nə tii.

²⁶ Bamə ka nyi, mi gyuunə ka caamanə kwa? *Anabi gyuunə ka caamanə kwa? Ha'ə tanyi, sətə palee ka anabi gyuunə ka caamanə.

²⁷ Acii ci nə əndətə wabi malaaba ləkaləkətə agyanəkii. Ma bii Əntanfə:

'Wanyinə ka sləkeenə ka masləkee əndaaki,
kaa ca ta ka hə kəŋwanə,
ca hadatəgi ka hə də rəgwa taabu'u nii kwa dzə.'

²⁸ Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: Ma Yoohana, pooshi ənji sha pwayi əndə ganə a duuniya ətə palee ka ci. Amma ma əndətə palee də uundzuundzuunə

7:22 7.22 4.18-19; Mat. 11.5.   **7:27 7.27** Mal. 3.1; Shig. 23.20; Mar. 1.2; Luka 1.76.

agi *ɲwanɲuunə ɲga Əntaɲfə, kə palee ci ka Yoohana.”

²⁹ Makə fii dabaala da *ənji luu tsəkə tə wabəətsə wabi Yeesu, kə dəlii tii də Əntaɲfə makə dīi ci kə liwə tii yibə bapətisəma acii Yoohana.

³⁰ Amma ma *Farisanyinə da maliminə, kə kaaree tii ka luu hiima ɲga Əntaɲfə. Ci dīi pooshi tii liwə yibə bapətisəma acii Yoohana.

³¹ Əɲki Yeesu əsə, “Də mi saɲə mbərə mbərətəginəki də ənji ɲga zamanana? Tə wu saɲə pusha təya?”

³² Kə ndzaa tii makə manjeevənə təya buurə asəkə luuma, təya 'waa'wa hara manjeevənə makə tii, təya ba, ‘Kə əgiinə koonə uudaləma, pooshi unə ujə. Kə kii inə koonə wanyanə ɲga wa, amma, matuumuunə.’

³³ Ma bii nyi ha'a, acii makə shi Yoohana əndə dfa bapətisəma, kə dīi ci suumaya, paa ci sii ma'i inaba. Makə nee unə ha'ə, əɲkyuunə, ‘Əndə gu'wə nə ci’.

³⁴ Amma makə shi nyi naaki, nyi *Uuzənə ɲga ənda, agi adənə nə nyi zəma, nya sa ma'i inaba. Yoo, əɲkyuunə əsə, ‘Tsaaməmə tə əndətsa, bwan̄kara nə ci, masa ma'i inabi, guva ɲga ənji luu tsəka da hara ma'waslyakə ənji nə ci!’

³⁵ Patə da ha'ə, ma əɲjitə liwə hiima ɲga Əntaɲfə, agi baariinə nə tii tantanyinəkii.”

Dzənə ɲga Yeesu aa ha əndə'i əndə Farisa

7:29 7.29-30 Mat. 21.32.   **7:29 7.29** 3.7,12.   **7:33 7.33-34** Mat. 9.14; Mar. 2.18; Luka 5.33.   **7:33 7.33** 1.15.   **7:34 7.34** Mat. 9.10.

³⁶ Tə'i əndə'i əndə Farisa 'wii tə Yeesu aa hakii aasii ka zəma. Yeesu a dzə aa ha əndəta, ca ndzaanə ka zəma.

³⁷ Asee, tə'i ma'waslyakə minə davə də vərə. Makə fii ki oo'i, ga Farisatə asii nə Yeesu ka zəma, kya ngərə əbwə† urədyə,

³⁸ kya kira, kya gwanəanə atsa sədə Yeesu daba'akii, kya tuu. Wata əjanə nə kiinatə aaba'a sədə Yeesu. Kya ngərə, kya taadəgi də shiŋkinə ŋga nətə, kya paatə sədəkii, kya buləvə urədyə aa dəvə.

³⁹ Ma Farisatə 'wii tə Yeesu aa hakii aasii, makə nee ci ha'ə, əŋki ci də səkəkii, "Maci anabi nə əndətsə tanyi, kadə kə shii ci taa wu nə miitsə ca dəba'ə tə ci; taa mi nə ki əsə, ka shiine nə ci; waatoo, ma'waslyakə əndə nə ki."

⁴⁰ Wata Yeesu a ba ka Farisatə, "Simoonə, tə'i nyi da sə ŋga banə ka hə." Əŋki Simoonə ka ci, "Wabuu dii, Maləma."

⁴¹ Əŋki Yeesu ka ci, "Tə'i əndə nyi'u tə ənji bəra'i dəmənə. Ca nə'u tə əndənə *hwaslə gya'ə tufə. Ca nə'u tə əndə'i əndənə əsə hwaslə tufə pu'unə.

⁴² Makə pooshi taa wu mbee ka ki'i dəməətə agitii, wata əndətə a bwasee ka tii ka dəməəta. Ya ətsa, ŋgutə agi ənjitsə bəra'i palee də uufənə tə ca?"

⁴³ Əŋki Simoonə, "Ma nee nyi naaki, əndətə dīi dəmənə ŋgaŋga'ə atsakii palee də uufənə tə ci." Əŋki Yeesu ka ci, "Goonəgaaku."

7:36 7.36 11.37. † **7:37 7.37** Ma əbutsa, əndə'i faara ətə dīi ləməkii 'aləbasətə' ci ənjə a hufəkəgi. **7:37 7.37-38** Mat. 26.6-7; Mar. 14.3. **7:39 7.39** 7.16. **7:42 7.42** Mat. 18.27.

⁴⁴ Wata ca zə'ugi aabii miita, əŋki ci ka Simoonə, “Kə nee hə ka miitsətsə nii? Kə gimagərə nyi aa haku aasii, amma pooshi hə bii oo'i, wa ənjə a əgəcii ma'inə ka nyi, ənjə a yibəgi ka nyi də səfəki. Amma, ma miitsa, kə yibəgi ki ka nyi səfəki də kiinatə, kya taadfəgi də shiŋkinə ŋga nətə.

⁴⁵ Ma ha, paa hə nəhəpaa tə nyi ŋga'ə. Amma, ma kya, makə gimagərə nyi aa haku aasii, paa ki bwasee ka paatə səfəki.

⁴⁶ Ma ha, pooshi hə əji ka nyi maarə aanəki. Amma, ma kya, kə əji ki ka nyi urədyə aaba'a səfəki.

⁴⁷ Aciikii ka banə nə nyi ka hə əsə: ma mađuunə uufəətsə ŋgiragi miitsa, kə baarii oo'i, kə upaa ki tifyaginə ŋga 'waslyakəətə dfaadfi ki patə. Amma, ma əndətə tifyagi əntənfə ka ci 'waslyakəənaakii gi'u, gi'u nə uufənaakii əsə.”

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka miita, “Kə upaa hə tifyaginə ŋga 'waslyakəənaaku.”

⁴⁹ Ma ənjitə cii kəya zəmə da tii, kə bii tii də səkətii, “Wu da nə əndənə ca tifyagi 'waslyakəənə əsa?”

⁵⁰ Amma əŋki Yeesu ka miita, “Kə upaa hə luupaanə putə ŋga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə.”

8

Ənjitə nja nə'u tə Yeesu

7:44 7.44 'Wat. 18.4; 1 Tim. 5.10.   **7:46 7.46** Jab. 23.5.   **7:48**
7.48 5.20; Mat. 9.2; Mar. 2.5.   **7:50 7.50** Mat. 9.22.

¹ Ma daba'əkii, Yeesu a madə, ca dzə ka vərə ka vərə, ca dzə də waaza Njunyi Habara agyanə *ŋwanjuunə ŋga Əntaŋfə. Kə nyi'u lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tə ci.

² Kə nyi'u hara makinə tə ci əsə ətə mbədəpaagi ci də tii acii ginaaji da bwanea. Waatoo, Mariyaama Magədalina ətə lyakagi Yeesu ginaajiinə mədəfə ashitə,

³ Yawana, minə ŋga Kuza. Ma ŋgurii, ci nə kadala ŋga yi ŋga ŋwanjwə *Hirudusə. Suzana da hara makinə bəzəkii. Ma tii pata, kə cakə tii tə i Yeesu də gənatii.

*Misaali də əndə giirə slikərənə
(Mat. 13.1-9; Mar. 4.1-9)*

⁴ Ma saa'ikii, kə ma'ya ənji asəkə vəranyinə patə, təya shi aabii Yeesu. Makə dzii dabaala də na, wata Yeesu a ndzanə wabənə ka tii də də misaali, əŋki ci:

⁵ “Tə'i əndə gi aasəkə rə ka giirə slikərənə. Ma ca giirə, hara slikərənə a kwaala ahada rəgwa, ənjə a wiigi'i anəkii. Əginyinə əsa, təya shi, təya dəmətə.

⁶ Hariinəkii əsə a kwaala ama pasla, ca givagi, ca huurəgi, makə pooshi marəbə hanyinə.

⁷ Harii slikərənə əsə, təya kwaala aagi dəha. Gərənə nə tii kyakya'ə da dəha. Dəhəkii a pa'aanə ka səkəŋwa.

⁸ Ma harakii, kə kwaalii tii anə ŋunyi hanyinə. Təya dəvə, təya gərə, təya əji hi'wa. Taa ŋgutə patə, kə vii ci ŋunyi cifanə gya'a gya'a.” Makə

uudəpaa Yeesu wabəətsa, wata ca wazəgi də ngeerənə, əŋki ci, “Ma əndətə da liminə nga fanə, wa ca fa.”

Ka mi də misaali?

(Mat. 13.10-17; Mar. 4.10-12)

⁹ Ma daba'əkii *lyawarənə nga Yeesu a ləgwa ka ci, əŋki tii, “Mi mwayi misaalitsə baariina?”

¹⁰ Əŋki Yeesu ka tii, “Ma unə kamə, koonə vii Əntaŋfə rəgwa nga shii ma'umbee uushi'inə nga ŋwanjuunaakii. Amma, ma hara ənja, see də misaali fanətii; kaa təya tsaamə, amma paa tii ka neenə; kaa təya kapaa liminətii, amma paa tii ka paaratəginə.”

Dzəgunətənə nga Yeesu tə misaali nga əndə giirə slikərənə

(Mat. 13.18-23; Mar. 4.13-20)

¹¹ “Wiinə səndə mwayi misaalitsə baariinə: ma slikərəətsa, kə ndzaa ci makə wabənə nga Əntaŋfə.

¹² Ma slikərəətə kwaalii ahada rəgwa, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntaŋfə. Wata *Seetanə a shi, ca dəməgi wabəətə a ədzəmətii, acii ga təya vii gooŋga ka Əntaŋfə kaa təya upaa luupaanə.

¹³ Ma slikərəətə kwaalii ama pasla əsə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntaŋfə, təya luu də moodasəka. Amma pooshi wabənəkii əji slərəginə a ədzəmətii. Ci dīi paa tii ka ta'avənə aɡi nə'unə. Madə kə upaa ŋgəra'wə tə tii, təya bwasee.

14 Ma slikərətə kwaalii aagi dəha, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanjə. Amma ma agi ndzaanatii, ka kavənə nə tii natii nə ka buurə uushi'inə kama kama, təya suuna gəna, təya alə sətə ca kadeesəkə ka tii. Pooshi n̄unyi uushi ci təya mbee ka dātənə.

15 Ma slikərətə kwaalii anə n̄unyi hanyinə, tii nə ənjitə ca fa wabənə nga Əntanjə, təya kəsəpaa tənə tənə də ədzəmə rənwə, təya ndzaanə də sə'watənə, təya dā n̄unyi uushi ətə ca nafa.”

Misaali nga garəkuwa

(Mar. 4.21-25)

16 “Pooshi əndə ca kavə gunə aasəkə garəkuwa ka umbətənə də dəva taa ka kapaanə atsa ədərə əsə. Amma ka kapaanə nə ənji garəkuwa ka madzəgamə ha, ka ənjitə ca dəəmə aa kumu a nee ka ha camə.

17 Taa mi patə d̄ii ma'umbeekii kadə na shigi aa babara. Ma sətə pooshi ənji shii, kadə nə ənjə a shii, kadə na shigi aa babara əsə.

18 “Dəmə han̄kala agyanə fanə goonə! Acii ma əndətə da kudəpəshinə nga paaratə də sətə cii kəya fa, ka ci tsakənə ənji paaratəginə. Amma ma əndətə pooshi kavə nəkii davə, taa ətə gi'u agi hiimaakii maa, ka luuginə nə ənji.”

I məci Yeesu da ndzəkənjushi'inəkii

(Mat. 12.46-50; Mar. 3.31-35)

19 Ma dābā'əkii, kə shi i məci Yeesu da ndzəkənjushi'inəkii kaa təya nee ka ci. Amma

kə təkuree tii ka mbu'unə aabiikii, pooshi rəgwa acii dabaala.

²⁰ Wata ənjə a ba ka Yeesu, “Watiitə i muu tii da ndzəkəŋushi'inəku agyə, kə mwayi tii neenə ka hə.”

²¹ Amma wata əŋki Yeesu ka tii, “Ənjitə ca fa wabənə ŋga Əntaŋfə, təya slənətə sətə bii ci, tii nə yaayi da ndzəkəŋushi'inəki.”

*Dədəkənə ŋga mandalə mədə
(Mat. 8.23-27; Mar. 4.35-41)*

²² Ma ka əndə'i uusəra, kə ndərəvə Yeesu da lyawarənaakii aasəkə kumbawalə. Əŋki ci ka tii, “Taŋəgyaamə aa taŋəgi uunəva.” Təya madə, təya palə.

²³ Ma təya dzə də taŋənə də kumbawalə, Yeesu a tsəfə ŋunyinaakii. Wata mandalə mədə a ndzaŋə kyanə anə uunəva. Ma təya nee, nanə nə ma'inə aasəkə kumbawala kaa təya za.

²⁴ Wata təya əntsahətə aabii Yeesu, təya madee ka ci, əŋki tii ka ci: “Daada, Daada, wanaamə ka zanə.” Yeesu a vədəhə, ca la ŋguruunə ka mədə da ka ma'iitə ca mbudə aadəgyə aadəgyə. Wata shakətə təya ənəgi, təya dədəkə kyakya'ə.

²⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Pooshi ma'ə vii gooŋga goonə kuna?” Amma, ma təya, kə ŋgwaləgi tii. Kə dīi ka tii ka sə ŋga hurəshishinə əsə. Təya laagwashi ahadatii, “Wu saŋə nə əndəna? Taa mədə da ma'inə maa, agi wabənə nə ci ka tii, təya fa tə ci.”

Mbədəpaanə nga Yeesu də əndə ginaaja
(*Mat. 8.28-34; Mar. 5.1-20*)

²⁶ Makə tanəgi Yeesu da lyawarənaakii aa tanəgi uunəvə nga Galili, waatoo aanə hanyinə nga ənji Gyarəgasinə,

²⁷ jimagərənaakii asəkə kumbawala, wata təya guṇəgərə də əndə'i əndə vəranəkii da ginaajinə ashikii. Kə uugi baanə lanə makə tikə ci da kəjeerənə əsə. Paa ci ka ndzaanə asii. Amma ahada gu'u ənji nə ndzaanaakii.

²⁸ Neenaakii ka Yeesu, wata ca ka vurənə, ca shi, ca kulagi akəṇwaciikii, ca ṅgəree ka uurakii, əṅki ci, “Yeesu Uuzənə nga Əntanfə Əndə məghərəvənə, mi cii kwa alə ashiki kwa? Tuutəta'a! Ga ha cibə də nyi.”

²⁹ Ma bii ci ha'a, acii kə bii Yeesu ka ginaajitə kaa ca dzəgi. Ma ginaajikəya, kə nji kəya kəəsə tə əndəkii ṅgaanṅa'ə. Acii ha'ə, mapə'əkii nji əndətə a ndzaanə da i mahyakahyaka'ə aciikii da asəfəkii. Amma, patə da ha'ə ca dzə də bwaatəginə. Ginaajikii a kagi tə ci aagi bilinə.

³⁰ Wata Yeesu a ləgwa ka ci, əṅki ci, “Iitə nə ləməkwa?” Əṅki ci, “Ma ləməkya, Bəzəkii.” Ma bii ci ha'a, acii bəzəkii nə ginaajinyiitə dzii də nə ashikii.

³¹ Wata ginaajinyiitə a dza ciinə ka Yeesu, acii ga ca bii ka tii dzənə aasəkə makurənə gu'u nga zanə.

³² Ma dava, tə'i gəranə nga dagəliinə ca alə zəmatii ashi danṅəra. Wata ginaajinyiitə a kədii acii Yeesu kaa ca vii ka tii rəgwa nga dzəgərənə aashi dagəliita. Wata Yeesu a vii ka tii rəgwakii.

³³ Tøya shigi ashi əndəta, tøya dzə, tøya dzəgərə aashi dagəliita. Wata dagəliitə a hwayagərə, tøya kwaalagərə aagi uunəva, tøya zagi davə patə.

³⁴ Makə nee magəriinə nga dagəliitə ka sətə dīi, tøya huyipaa, tøya kərə makii aasəkə vəranə da aanə hanyinəkii patə.

³⁵ Makə fii ənjita, wata tøya shigi ka tsaamə sətə dīi. Tøya mbu'yagərə aabii Yeesu, tøya lapaa əndətə dzəgi ginaajinyiitə ashikii dasə a panə abiikii. Da i kəjeerənə ashikii nə ci, kə ənya haŋkalaakii. Wata tøya ŋgwaləgi.

³⁶ Ma ənjitə nee də ginətii makə sətə mbə'i əndə ginaajita, kə jigunyi tii ka ənjitə shi daba'a.

³⁷ Wata ənjinyiitə anə hanyinə nga Gyarəgasinə patə a ba ka Yeesu, wa ca dzəgi ka tii anə hanyinatii, acii kə ŋgwali tii ka shaŋə. Wata Yeesu a ndərə kumbawalə ka palənə saakii.

³⁸ Wata əndətə dzəgi ginaajitə ashikii a kədii acii Yeesu kaa ca dzə atsakii. Amma pooshi Yeesu luuvə ka ci, əŋki ci ka ca,

³⁹ “Ənuu saaku aasii. Duu dzəgunəgi ka ənji sətə dīi Əntarŋfə ka putaaku.” Palənə nə əndəta, ca dzə də baaba ka ənji patə asəkə vəranə sətə dīi Yeesu ka putaakii.

Uuzənə ŋga Jayirusə ba'a miitə təbətə kəjeerənə ŋga Yeesu

(Mat. 9.18-26; Mar. 5.21-43)

⁴⁰ Ənyanə ŋga Yeesu, kə liwə ənji tə ci ŋgaanŋa'ə, acii agi gəranə tə ci nji tii patə.

⁴¹ Tə'i əndə'i əndə ətə dīi ləməkii Jayirusə. Ma ca, gawə nə ci asəkə *kuvə də'wa davə də vərə. Kə shi ci aabii Yeesu, ca gərə'waanə atsa səfəkii, ca dza ka ci ciinə kaa ca dzə aa hakii aasii.

⁴² Acii tə'i uuzənaakii rəŋwə, uncitə minəkii. Kə dīi fəzatə taa pu'u aji bəra'i. Pooshi labadətə, də ma də ma ha'ə nə ki.

Ma Yeesu a dzə aa ha əndəta, kə tsəkuyi ənji ŋgaŋga'ə anəkii. Pooshi rəgwa ŋga zə'uginaakii acii ənja.

⁴³ Tə'i əndə'i minə agi ənjita, cibee bwanea ka ki fəzə pu'u aji bəra'i. Uushi'inə nja dfa tə ki. Kə zamagi ki də gənatə patə ka ənji kuzhikinə, amma pooshi əndə mbee ka mbəfəpaanə də ki.

⁴⁴ Wata kya əntsahətə aabii Yeesu da ba'akii, kya təbətə kəjeerənaakii. Pii wata kə dzəgi bwaneatə ashitə.

⁴⁵ Əŋki Yeesu, "Wu daa uree ka nya?" Əŋki patənə ŋga ənji ka ci, əntaa tii. Əŋki Piita ka ci, "Daadə, laŋə nə ənji abiiku, pooshi ha ŋga zə'uginə."

⁴⁶ Əŋki Yeesu, "Amma tə'i əndə uree ka nyi, acii kə fii nyi tə'i baawəfa shigi ashiki."

⁴⁷ Makə nee miitə kə puki ba'atə, wata kya shi. Shishinətə a dzə də udzənə acii ŋgwalənə. Kya gərə'waanə akəŋwacii Yeesu, kya ndzanə dzəgunənə ka ci akəŋwacii ənji patə taa ka mi uree ki ka ci, i makə sətə upaa ki mbəfənə pii əsə.

⁴⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, "Uuzənaakya, kə

mbə'i hə putə nga gi'inaaku tə nyi. Duu agi jamənə.”

⁴⁹ Daga Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə ha'ə, kə mbu'ya əndə yi nga Jayirusə. Əŋki əndətə ka Jayirusə, “Kə uudee uuzəətə ka na. Ga ha ənvutə tə maləmə ma'ə.”

⁵⁰ Amma, makə fii Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka Jayirusə, “Ga ha ŋgwalə. Vii gooŋga ka Əntaŋfə, ka mbədənə nə uuzənaaku.”

⁵¹ Makə mbu'i Yeesu aa ha Jayirusə, maka-paamə ci rəgwa taa ka wu ka dəməgərənə atsakii maɸaamə ka i Piita, da Yoohana, da Yakubu da ka i dii uuzəətə da məci.

⁵² Ənji patə davə asii, ka tuunə, təya ŋgəərə ma. Wata əŋki Yeesu ka ənji, “Goona tuu. Ma uuzəətsa, əntaa əntənə əŋki ki, amma ŋunyinə cifə ki.”

⁵³ Wata təya ŋusəgi tə ci acii kə shii tii, kə əŋki uuzəətə tanyi.

⁵⁴ Amma wata Yeesu a kəsətə tə uuzəətə ka ciinə, ca ba ka ki də ŋgeerənə, “Əndzəgəna, maɸətə!”

⁵⁵ Wata kə ənyatə əpinə ama uuzəəta. Kya maɸətə pii. Wata əŋki Yeesu, wa ənjə a vii ka ki zəma.

⁵⁶ Ma sətəsa, kə dii ka sə ŋga hurəshishinə ka i dii da məci uuzəətə ka shaŋə. Amma Yeesu a ba ka tii, ga təya bapaa sətə dii taa ka wu.

9

Sləkeenə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii pu'u aji

8:48 8.48 Mat. 9.22. **8:52 8.52** Yooh. 11.11-13. **8:54 8.54**
Mar. 5.41. **8:56 8.56** Mar. 7.36.

*bəra'i**(Mat. 10.5-15; Mar. 6.7-13)*

¹ Yoo, kə dzatəgi Yeesu də lyawarənaakii pu'u aji bəra'i, ca vii ka tii baawəfa da rəgwa nga lyaakaginə də ginaajiinə patə, təya mbəfəpaa də ənji bwanea.

² Wata ca sləkee ka tii, kaa təya dzə də waazanə agyanə ηwanjuunə nga Əntanfə, təya mbəfəpaa də ənja.

³ Ma ətsə kaa təya palə, ənki ci ka tii, "Goona ηgərə taa mi ka dzəginə, taa zala, taa mbuura, taa zəma, taa kwaba əsə. Taa wu agyuunə, ga ca dzə da kəjeerənyinə bəra'i.

⁴ Maa kə gyuunə aasəkə əndə'i vərənə, ndzaamə ga ənjitə liwə tuunə ahatii asii, dənə ka saa'itə nuunə madə gatə.

⁵ Ma vəraatə maluumə ənji tuunə dava, shigimə sə goonə davə. Gwa'agimə bərəbərə nga vəraatsə asəfuunə, unə dzə sə goonə. Ci na baarii ka tii oo'i, madamə tii ηga'ə."

⁶ Wata madənə nə tii, təya palə, təya dəəmə aasəkə vəranyinə kama kama, təya waaza Nunyi Habara, təya mbəfəpaa də ənji bwanea taa da patə.

*Gwazəginə nga hanjala nga *Hirudusə**(Mat. 14.1-12; Mar. 6.14-29)*

⁷ Makə fii Hirudusə, ηwanjwə anə hanyinə nga Galili, sətə dfaadii patə, wata kə gwazəgi hanjalaakii. Acii agi banə nə hara ənji, "Kə ma'i Yoohana agi maməətə ənja."

⁸ Hara ənjə a ba, “Anabi *Iliya jigagi.” Ma hara ənji əsa, təya ba, “Əndə'i əndə agi anabiinə n̄ga n̄ukə madətə agi maməətə ənja.”

⁹ Amma kə bii Hirudusə, “Ya makə kə shi nya lagi nə n̄ga Yoohana, wu da nə əndətsə cii kya fa, ənjə a mbudə mada uushi'inaakii ha'a?” Wata Hirudusə a ndzan̄ə aalənə tə Yeesu kaa ca n̄ee ka ci.

*Adəvənə n̄ga Yeesu ka ənji dəbu'u tufə
(Mat. 14.13-21; Mar. 6.30-44; Yooh. 6.1-14)*

¹⁰ Ma ənjitə sləkee Yeesu ka tii ka waazanə, kə ənya tii aabiikii, təya ba ka ci sətə dfaadii tii patə. Wata Yeesu a 'wagi tə tii daanətii, təya əntsahegi dzadə da ənja, aadəbii vərənə n̄ga Batəsayida.

¹¹ Asee, kə fi dabaala. Wata təya ndzan̄ə nə'unə tə ci aa dəvə. Yeesu a luu tə tii. Ca wabə ka tii agyanə n̄wan̄uunə n̄ga Əntan̄fə. Ma ənjitə ca moo mbədəpaanə də tii əsə, kə mbədəpaa ci də tii.

¹² Ma ətsə uusəra kədəhə ka kulanə, wata lyawarənaakii pu'u aji bəra'i a əntsaheətə aabii Yeesu, təya ba ka ci, “Bawə ka ənjitsə, wa təya palə aasəkə vəranyinə da i aasəkə makədəhə kədəhə giwanyitə a makwakwa, kaa təya upaa zəmə da ha n̄ga baanə davə. Acii ma gana, agi bilinə naamə.”

¹³ Amma ən̄ki Yeesu ka tii, “Unə nə vii ka tii zəma.” Ən̄ki tii ka ca: “Pooshi zəmə acii inə bahə viinə ka tii. Wata buroodi tufə da hərəfinə bəra'i n̄əndə acii inə. Madaamə inə kə gi ka ira zəmə, pooshi ka mbu'unə ka patənati.”

14 Ma bii tii ha'ə, acii nguyirənə daanətii maa, ka ɗanə nə tii bahə dəbu'u tufə. Wata ɛŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Kaalamə kurəgənyinə. Ndzanee mə ka ɛnja. Taa ka ngutə kurəga, wa ɛnji bahə tufə pu'unə a ndzaanə.”

15 Wata tɔya ndzanee ka ɛnjitə patə.

16 Yeesu a ngərə burooditə tufə da hərəfiitə bəra'i, ca madɛe ka ginəkii aadəgyə, ca kuyirii tə ɔntaŋfə, ca baatsəpaa, ca vii ka lyawarənaakii kaa tɔya təkəpaa ka dabaala.

17 ɔnji patə a zəmə, tɔya ɔburə. Ma daba'əkii, lyawarənaakii a tsəkətə tə ɔtə mbəɗaanə, ɗəvə pu'u aji bəra'i.

*Banə ŋga Piita, Yeesu nə *Aləmasiihu*

Wabənə ŋga Yeesu agyanə ɛntənaakii (Mat. 16.13-21; Mar. 8.27-31)

18 Ma ka ɛndə'i uusəra, Yeesu a ɗa də'wa daanəkii. Abiikii nə lyawarənaakii ɛsə. Yeesu a ləgwa ka tii, ɛŋki ci, “Wu saŋə nə nyi ci ɛnjə a ba?”

19 ɔŋki tii ka ci, “Ma nə hara ɛnji ka bana, hə nə Yoohana ɛndə ɗa bapətisəma. Ma hara ɛnji ɛsə, agi banə nə tii, anabi *Iliya nə hə. Hara ɛnji ɛsə, agi banə nə tii, ɛndə'i ɛndə agi anabiinə ŋga ŋukə madətə agi maməətə ɛnja.”

20 ɔŋki Yeesu, “Ya unə noona, wu nə nyi cuuna ba?” Piita a jikəvə, ɛŋki ci, “Hə nə Matadəkii daci ɔntaŋfə.”

21 Wata Yeesu a dfa ka tii bariya, eŋki ci, “Goona bapaa sɛtsɛ taa ka wu shaŋɛ.”

22 Ma daba'ɛkii ca wabɛ agyanɛ naakii nɛ, eŋki ci ka tii, “Tyasɛ ma *Uuzɛnɛ ŋga ɛnda, see a sa ci cibɛnyinɛ laŋɛ. Kadɛ nɛ gayinɛ da madiigɛrɛ limanyinɛ da maliminɛ a kaaree ka ci, ɛnjɛ a bɛlɛgi tɛ ci. Ma ka makkɛnɛ ŋga uusɛra, ka madɛnɛ nɛ ci agi mamɛtɛ ɛnja.”

Nɛ'unɛ tɛ Yeesu
(*Mat. 16.24-28; Mar. 8.34-9.1*)

23 Wata eŋki Yeesu ka ɛnji patɛ, “Taa wu patɛ ca moo nɛ'unɛ tɛ nyi, tyasɛ see a kaaree ci ka naakii nɛ, ca ŋgɛrɛ ɛnfwɛ ŋga gwa'avɛnɛ tɛ ci aashikii, ca nɛ'u dɛ nyi uusɛra patɛ.

24 Tada wu patɛ ca dfa gazhi'waanɛ ŋga gɛrɛtɛ ɛpinaakii, ka ɛteenɛ nɛ ci ka ɛpinɛkii. Amma, taa wu patɛ ɛtee ka ɛpinaakii putɛ ŋga nɛ'unɛ tɛ nyi, ci na luupaa ɛpinaakii.

25 Mi saŋɛ nɛ bwatya ŋga upaa patɛnɛ ŋga uushi'inɛ asɛkɛ *duuniya, amma ɛndɛ ɛtee ka ɛpinaakɛya? Pooshi bwatyakii.

26 Aciɛ madfa kɛ dfii ayinɛ tɛ ɛndɛ ka wabɛnɛ agyanɛki da agyanɛ wabɛnaaki, ma nyi Uuzɛnɛ ŋga ɛnda, kadɛ nɛ ayinɛ a dfa tɛ nyi ka wabɛnɛ agyanɛ ɛndɛta uusɛratɛ nii kya shi da i mɛghɛrɛvɛnɛ geenɛ da Daadɛ da ŋga malaaba malaa'ikanyinɛ.

9:21 9.21 9.36.   **9:22 9.22** 9.43-45; 17.25; 18.31-34; 24.6-7.
9:23 9.23-24 14.27; 17.33; Mat. 10.38-39; Yooɛ. 12.25-26; 1 Piita 2.21.   **9:26 9.26** 12.9; Mat. 10.33; 2 Tim. 1.8; 2.12.

27 Tantanyinø cii kya ba koonø: tø'i hara ønji ahadaamø na nee dø ginøtii, tii ma'ø mamøøtøtø, ka nwanjuunø nga øntanfø.”

Møghørvønø nga Yeesu

(Mat. 17.1-8; Mar. 9.2-8)

28 Makø bii Yeesu wabøøtsø ha'ø, ma daba'a baanø taa tighøø, kø ngirø ci tø i Piita, da Yoohana da Yakubu, tøya ndøø aane ginwø kaa ca dā dø'wa.

29 Ma ca dā dø'wa, wata kø zø'ugi kønwanicinøkii, kø uudagi køjeerønaakii talø talø, agi bøøøø øøø.

30 Ndza'a gi'u ha'ø, wata watiitø ønji bøø'i, tøya wabøøø da Yeesu. Waatoo i Muusa da *Iliya.

31 Kø jigagi tii da møghørvønø. Tøya wabø agyanø aniya nga mbu'utøgi dø slønaakii, waatoo øntønaakii dø Urusaliima.

32 Asee, kø kwaanagi i Piita da ønjitø abiikii ca'ø ca'ø ka nunyinø. Makø vødøhøtø tii, wata tøya nee ka møghørvønø nga Yeesu da ønjitø bøø'i abiikii.

33 Makø nji ønjitø bøø'i a dā røgwa nga tøkøginø da Yeesu, ønki Piita ka ci, “Daada, nga'ø dñii makø ganø niinø. Taku keena ratø koonø tsakabanyinø makkø: naaku rønwø, nga Muusa rønwø, nga Iliya rønwø.” Asee, mashiimø Piita ginø nga øøtsø bii ci ka Yeesu.

34 Ci ma'ø ka banø ha'a, wata kø shi møzhidøkwyaminø, kø zadøgi tø tii.

Kə ɲɔwaləgi lyawarənaakii, makə zadəgi məzhiðəkwyatamiitə tə tii.

³⁵ Wata əndə a wabya dagi məzhiðəkwyataminə, əŋki ci, “Waatsə matadə Uuzənaaki. Famə tə ci.”

³⁶ Uudənə ɲga wabəətsə ha'ə, wata maneemə lyawarənaakii ka əndə'i əndə ma'ə madaamə tə Yeesu daanəkii.

Ma ka tsaakəya, pooshi lyawarənaakii bapaa sətə nee tii taa ka wu.

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də uuzənə ətə kəshi ginaaji tə ci

(Mat. 17.14-18; Mar. 9.14-27)

³⁷ Pukətə hakii, makə jimagərə Yeesu da lyawarənaakii a giɲwə, bəzə ənjə a shi ka guuɲunə da ci a rəgwa.

³⁸ Wata əndə a shigi agi dabaala, ca madəe ka uuraakii, əŋki ci: “Maləma, tuutəta'ə! Tsaamuu uuzənaaki, ci nə cikii, marəɲwa.

³⁹ Agi kəəsənə nə ginaaji tə ci. Gi'u ta'avənəkii ca ka vurənə, agi ghərəvənə nə ginaajikii tə ci də ɲgwaanɲwa'ənə, wata əbwyənə nə cikufinə a makii. Ma dzəginə nə ginaajikii kamə, də dzawuunə.

⁴⁰ Kə dzii nyi ciinə ka lyawarənaaku kaa təya lyaakagi ginaajikii, amma kə təkuree tii.”

⁴¹ Wata Yeesu a ba, “Ya'əmə, unə ənji ɲga zamanana, pooshi unə gi'i tə əntanɲfə, bwaya ənja. Ca'ə guci nii kya ndzaa doona? Ca'ə guci sə'watənəki tuuna? Kirawə ka nyi uuzənaakukii d̄ii!”

⁴² Ma uuzəətə a shi, wata ginaajitə a sləbəgi tə ci aa panə, ca dəgə tə ci də ɲgwaɲgwa'ənə. Wata Yeesu a la ɲguruunə ka ginaajita. Ca mbədəpaa də uuzəəta, ca ənəpaagi də ci ka dii.

⁴³ Ma ənjitə davə patə, kə dīi ka tii ka sə ɲga hurəshishinə nə dʉunuunə ɲga Əntarjə.

Ənənə ɲga Yeesu ka wabənə agyanə əntənaakii

(Mat. 17.22-23; Mar. 9.30-32)

Ma patənə ɲga ənjə a tsaamə dagwa dagwaanə ɲga sətə slənyi Yeesu patə, Yeesu a ba ka lyawarənaakii, əɲki ci,

⁴⁴ “Kapaamə liminuunə ɲga'ə koonə fa sənə cii kya ba koonə: ka vəginə nə ənji tə Uuzənə ɲga əndə aacii ənja.”

⁴⁵ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabəətsa. Kə ndzaanə ka tii ma'umbeekii, acii ga təya fii. Kə ɲgwaləgi tii əsə ka ləgwanə ka ci agyanəkii.

Wu sanjə palee də gawuuna?

(Mat. 18.1-5; Mar. 9.33-37)

⁴⁶ Kə hwadəgi mabizhinə ahada lyawarənə ɲga Yeesu, təya laagwashi ahadatii kaa təya shii taa wu palee də gawuunə ahadatii.

⁴⁷ Amma, ma Yeesu, makə shii ci hiima ɲga nətii ha'ə, wata ca ɲgərə uuzənə, ca kəjəe ka ci abiikii,

⁴⁸ əɲki ci ka tii, “Taa wu liwə uuzənə, maɟa putaaki liwə ci, tə nyi liwə ci ətsa. Ma əndətə liwə tə nyi, tə Əndətə sləkee ka nyi liwə ci ətsa.

Acii taa wu palee də daraanə ahadoonə patə, ci nə əndə ətə palee də gawuunə.”

*Ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci
(Mar. 9.38-40)*

⁴⁹ Wata Yoohana a jikəvə ka Yeesu, əŋki ci, “Daada, kə nee inə ka əndə ca lyaakagi ginaajinyinə də ləməku. Amma makə nee inə, paa ci ka maguŋuura deenə, kə təŋapaa inə tə ci.”

⁵⁰ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Goona təŋapaa tə ci. Acii ma əndətə makaareemə koonə, noonə nə ci.”

Kaareenə ŋga ənji *Samariya ka Yeesu

⁵¹ Makə uugi uusəra ŋga ndərənə ŋga Yeesu aadəgyə mbishanə, kə dətə ci aniya saakii ŋga dzənə aa Urusaliima.

⁵² Wata ca sləkee ka ənji zəku'i. Təya palə, təya dzəgərə aasəkə əndə'i vəranə anə hanyinə ŋga Samariya ka hada ka ci də ha ŋga ndzaanə davə.

⁵³ Amma, maluuvmə ənji vəranəkii ka ci, acii kə shii tii oo'i, aa Urusaliima cii kəya moo dzənə.

⁵⁴ Makə fii lyawarənaakii ha'ə, wata əŋki i Yakubu da Yoohana ka ci, “Slandana, kə mwayi hə keena ba, wa gunə a jima kaa ca zamagi də tii kwa?”

⁵⁵ Amma wata Yeesu a zə'ugi aadəbii tii, ca wazə ka tii.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya palə ka əndə'i vəranə.

9:48 9.48 10.16; 22.26; Mat. 10.40; 20.26-27; Mar. 10.43-44; Yooh. 13.20. **9:50 9.50** 11.23; Mat. 12.30. **9:51 9.51** 24.50-51; Mat. 19.1; Mar. 10.1; Slənə 1.9. **9:52 9.52** 10.33. **9:54 9.54** 2 Meem. 1.10,12.

*Ənji banə oo'i, ka nə'unə nə tii tə Yeesu
(Mat. 8.19-22)*

⁵⁷ Ma təya dzə a rəgwa, wata əndə'i əndə a ba ka Yeesu, əŋki ci, "Taa aama gi hə patə, ka nə'unə nə nyi tə hə."

⁵⁸ Yeesu a ba ka ci, "Ma gwahyanə, tə'i gu'unyinatii. Ha'ə nə əginyinə əsə, tə'i kuvənyinatii. Amma, ma nyi, Uzənə ŋga ənda, pooshi haaki bahə ŋga kapaa tanjalaki davə."

⁵⁹ Əŋki Yeesu ka əndə'i əndə əsə, "Nə'uu tə nyi." Amma əŋki əndəta, "Slandana, taku kaa nya dzə ka ŋgədfəgi tə daadə zəku'i."

⁶⁰ Yeesu a ba ka ci, "Wa maməətə ənjə a ŋgəədfə maməətə ənjatii. Amma, ma ha, duu ka waazanə ka ənji agyanə ŋwanjuunə ŋga Əntanfə."

⁶¹ Əŋki əndə'i əndə ka Yeesu əsə, "Slandana, ka nə'unə nə nyi tə hə, amma kapaa ka nyi rəgwa zəku'i kaa nya dzə ka banə ka ənji geenə, a ta'avə tii."

⁶² Əŋki Yeesu ka ci naakii, "Taa ŋgutə əndə ca uza, ca dzə də tsaamənə aaba'əkii, pooshi uushi cii kəya bələpaa. Makə ətsə ha'ə nə əndə slənənə ka ŋwanjuunə ŋga Əntanfə əsə, ma'da kə caamə ci aaba'a, pooshi uushi cii kəya dəpaa."

10

*Sləkeenə ŋga Yeesu ka ənji mədfəfə pu'unə aji
bəra'i*

¹ Ma daba'əkii, kə ta'i Yeesu Slandanə hara ənji mədfəfə pu'unə aji bəra'i. Kə sləkee ci ka tii ənji

bəra'i bəra'i zəku'i aasəkə vəranyinə patə i ka patənə ŋga hatə cii kəya ba dzənə də naakii na.

² Ma ətsə kaa təya palə, əŋki ci ka tii, “Laŋə nə slənə cifanə, amma gi'u nə ənji slənəkii. Acii ha'ə, dəmə də'wa ka Slanda ra, kaa ca tsakə sləkeenə ka ənji sləna, təya shi ka slənə cifanə.

³ Paləmə! Ma nə nyi ka sləkeenə koonə, makə sətə ci uuji bagiinə a dzəgərə aagi furətsoofanyinə.

⁴ Goona ŋgərənə kwaba, taa mbuura. Goona ŋgərənə əndə'i bibinə əsə. Ma una dzə, goona səkəpaanə ka nəəhəshinə a rəgwa.

⁵ Yitə dəməgəruunə aa dəvə patə, bamə zəku'i: 'Wa əntaŋfə a kira ndzaanə jamə aa hanə aasii.'

⁶ Madfa tə'i əndə bahə upaa ndzaanə jamə gatə asii, ka upaanə nə ci də nəhəpaanə goonə tə ci. Madfa pooshi, wa jamənə goonə a ənə koonə sə goonə.

⁷ Madfa kə liwə tii tuunə, ndzaamə gatə asii. Adəmə, samə sətə nə ənjə a vii koonə davə. Acii ma əndə sləna, kə dəbee ənjə a ki'i ka ci zaarənaakii. Goona dəəmə ka yi ka ya.

⁸ Vəraatə dəməgəruunə aa dəvə patə, madfa kə liwə ənji tuunə davə, adəmə sətə nə ənjə a vii koonə.

⁹ Mbəədəpaamə də ənji bwanea. Bamə ka ənji oo'i: 'Kədəhə nə əntaŋfə ka də ŋwanjuunaakii ahadoonə.'

¹⁰ Amma, vəraatə dəməgəruunə aa dəvə patə,

mada maluumə ənji tuunə davə, shigimə davə. Dəmə ka hatə ci ənjə a ndzaanə dzubə, una ba ka ənja:

11 'Taa bərəbərə nga vəranə goonə ənə ndərəvə aa sədiinə, waniinə ca gwa'aanə koonə sə goonə. Amma shiitəmə oo'i, kədəhə nə Əntanjə ka də nwanjuunaakii ahadoonə.' "

12 Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Wanyinə ca ba koonə: ma uusəra nga də gəjwana, kadə nə gəjwanə nga ənji vəranəkii a palee ka nga ənji *Sadooma də iza'unə."

Wazənə nga Yeesu ka vəranyiitə maviimə goonə ka ci

(Mat. 11.20-24)

13 "Kə dīi anuunə, ənji Koorazinə! Kə dīi anuunə, ənji Batəsayida! Aci maci ma sə nga hurəshishiitə dfaadīi asəkə vəranyiitə goonə, də Tiira da də Sidoonə dīi, kadə kə nğanjii tii dəgəjinyinə, təya ndzaanə agi əntədaka ka baariinə oo'i, kə baa tii ka Əntanjə.

14 Ci dīi, ma uusəra nga də gəjwana, kadə paleenə nə gəjwanə goonə ka nga ənji Tiira da nga ənji Sidoonə də iza'unə.

15 Ya unə, ənji Kafarənahumə, ma nuunə ka banə saja, kadə ndərənə nuunə aadəgyə kwa? Pooshi unə ka ndərənə. Aagi gutə sunwə kagərə nə ənji tuunə!"

16 Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Ma əndətə fii tuuna, tə nyi fii ci. Ma əndətə kaaree

koonə əsa, ka nyi kaaree ci. Ma əndətə kaaree ka nya, ka Əntaŋfə ətə sləkee ka nyi kaaree ci.”

Ənyanə ɲga ənjitə məd'əfə pu'unə aji bəra'i

¹⁷ Ma daba'ə palənə ɲga ənjitə məd'əfə pu'unə aji bəra'i ka ha ɲga dā waaza, kə ənya tii də moodasəkə ka shaŋə, əŋki tii ka Yeesu, “Slandaniina, taa ginaajinyinə maa, mada kə wabiinə ka tii də ləməku, kə fii tii tiinə.”

¹⁸ Wata əŋki ci ka tii, “Kə nee nyi ka *Seetanə ca kulya dadagyə makə pyapidənə ɲga vəna.

¹⁹ Wiitsa, kə vii nyi koonə baawəda ɲga wi-igi'inə agyanə rəhunə da məganɲaŋa i baawəda agyanə dabaranyinə ɲga Seetanə patə. Pooshi uushi bwayakii na upaa tuunə.

²⁰ Amma goona dā moodasəkə acii makə fii ginaajinyinə tuunə. Gədə kə dīi unə moodasəkə acii makə dīi ləmuunə manaahəkii dagyə.”

Da maŋushinə ɲga Yeesu

(Mat. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, kə uudagi səkə ɲga Yeesu aashi Malaaba Ma'yanə ka shaŋə. Wata əŋki ci, “Ya'ə Daada, Slandanə ɲga dadagya da ɲga duuniya, kə kuyirii nyi tə hə, acii ma sətə hiwee hə acii ənjitə shii uushi'inə da ənji hiima, kə baarəgi hə ka ənji saakii. Ha'ə dīi, Daadə, acii ha'ə makə ətsə kadeesəkə ka hə.”

²² Wata əŋki ci ka ənja, “Patənə ɲga uushi'inə, aaciiki ba'avə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə

10:16 10.16 9.48; Mat. 18.5; Mar. 9.37; Yooh. 13.20. **10:17 10.17** 9.10; Mar. 6.30. **10:18 10.18** Yooh. 12.31; Səniinə 12.9. **10:19 10.19** Jab. 91.13. **10:20 10.20** Shig. 32.32; Fil. 4.3; Səniinə 3.5. **10:21 10.21** 4.18; Mat. 11.25.

nyi madaamə Daadə. Pooshi ənji shii taa wu nə Daadə əsə madaamə nyi da ənjitə ta'i nyi kaa nya baariigi ka tii tə ci.”

²³ Ma daba'əkii, Yeesu a zə'ugi aadəbii lyawarənaakii, əŋki ci ka tii daanətii, “Tə'i barəkaanə ashuunə acii agi neenə nuunə ka sətə ca dāada.

²⁴ Acii wanyinə ca ba koonə: lanə nə anabiinə da meeminə mwayi ka shaŋə kaa təya nee ka sənə cuuna nee, amma maneemə tii. Kə mwayi tii fanə tə sənə cuuna fa, amma mafamə tii əsə.”

Misaali də ŋunyi aginə nga əndə *Samariya

²⁵ Wata əndə'i maləmə a madətə, ca gwanə ka laagwa uushi'inə ama Yeesu kaa ca shii kəsənə tə ci agi wabənaakii, əŋki ci ka ci, “Ya ənə Maləma, mi dəbee d'anəki kaa nya upaa əpinə ətə pooshi ka uudəna?”

²⁶ Əŋki Yeesu ka ci, “Mi saŋə bii bariya nga Əntanfwə? Mi cii kəya moo bana?”

²⁷ Wata əndətə a ba ka Yeesu, “Uudfuu tə Əntanfwə Slandanəku də ədzəmə rəŋwə, də patənə nga əpinaaku, də patənə nga ŋgeerənaaku, də patənə nga hankalaaku. Uudfuu tə əndətə abiiku əsə makə sətə cii kwa uudə naaku na.”

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Awa! gooŋgaaku. Maa agi d'anə nə hə ha'ə, ka upaanə nə hə əpinə.”

10:22 10.22 Mat. 11.27. **10:24 10.24** 1 Piita 1.10-12. **10:25 10.25** 18.18; Mat. 19.16; Mar. 10.17. **10:27 10.27** Mat. 22.37,39. **10:28 10.28** Leew. 18.5; Rooma 10.5; Gal. 3.12; Yooh. 13.17.

29 Amma, ma maləməta, kə mwayi ci baariinə oo'i, əndə goonja nə ci. Wata ca ləgwa ka Yeesu, əŋki ci, "I wu sanə nə ənjitə abiikya?"

30 Əŋki Yeesu ka ci, "Fatə, tə'i əndə'i əndə sha ma'i də Urusaliima kaa ca dzə aa Yarikoo. Ma ca dzə, wata kə kulavə ci aasəkə maaba. Təya ŋgwaafəgi kəjeerənyinə ashikii, təya fəsləgi tə ci, dara əpinə mbidəe tii a makii. Wata təya palə satii.

31 Asee, tə'i əndə'i *limanə ca dzənaakii. Makə lapaa ci tə əndətə gujabə, wata ca wusləgi aadə tanjala rəgwa, ca pitəgi saakii.

32 Ha'ə əsə wata əndə'i əndə agi slikərənə ŋga *Leewi a shinaakii. Makə lapaa ci tə əndətə əsə, wata ca wusləgi aa tanjala rəgwa, ca pitəgi saakii.

33 Amma tə'i əndə'i əndə Samariya ca dzə naakii oogə da gatə da rəgwa. Wata ca lapaa tə ci. Makə nee ci ka əndətə gujabə, kə nyihə ci təgunuunaakii. *

34 Ca əntsahətə aabiikii. Ca ŋgərə maarə da ma'i inabi, ca həəjivə ka ci ka uyiginə, ca fuudətə ka ci uyigiita. Ca ndərəvə də ci aa ba'a vaməndaakii, ca kərəgi tə ci aa kuvə mu'uminə, ca hadatəgi də ci davə.

35 Pukətə hakii, ca ŋgiragi *hwaslə bəra'i, ca vii ka slanda kuvəta, ca ba ka ci: 'A nəhətə hə ka nyi əndəna. Madfa kə ziigi hə də uushi palee ka əna, maa kə ənya nyi, ka shinə nə nyi ka ki'inə ka hə saaku.' "

---

* **10:33 10.33** Samariya: Mat. 10.5; Luka 9.52; 17.11,16; Yooh. 4.9,39-40; Slənə 1.8; 8.1,5,14-17,25; 9.31.

³⁶ Wata əŋki Yeesu ka maləmətə, “Ya ha, ya agi ənjinyiitə makka, wu nə əndə ŋga əndətə kullii əŋji maabətə aagyanəkəya?”

³⁷ Wata əŋki maləmətə ka Yeesu, “Əndətə dīi ka ci ŋga'əənə.” Əŋki Yeesu ka ci, “Yoo, kə fii hə. Duu də dfanə ha'ə makə ətsa.”

Luunə ŋga i Marəta da Mariyaama tə Yeesu

³⁸ Ma Yeesu da lyawarənaakii a dzə, wata təya mbu'u aasəkə əndə'i vəranə. Ma dava, tə'i əndə'i minə ətə dīi ləmətə Marəta. Kə liwə ki tə ci aa hatə aasii.

³⁹ Tə'i cikəŋuci əsə ətə dīi ləmətə Mariyaama. Ma kya, kə gi ki, kya ndzaanə dasə a panə atsa səfə Yeesu Slandana, ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka ənja.

⁴⁰ Ma Marəta natə əsa, wata kə ŋgərəgi slənə ŋga makinə hanjalatə də ŋgwaanḡwa'ənə. Wata kya shi aabii Yeesu, əŋki ki ka ci, “Ya ənə Slandana, ŋga'ə ka hə makə bwasee cikəŋunəki ka nyi, nyi daanəki, ka paka'anə da slənə nii? Bawə ka ki, wa kya shi ka tsakənə tə nyi dīi.”

⁴¹ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ki, “Hə Marəta, kə ənvutə hə naaku nə də uushi'inə lanə.

⁴² Amma uushi rəŋwə saakii nəndə madəbəkii. Mariyaama tagi ŋunyi uushə ətə pooshi əŋji ka mbeenə ka gutsəginə aciitə shaŋə.”

11

Dzəgunənə ŋga Yeesu ka lyawarənaakii

*agyanə dfa də'wa**(Mat. 6.9-13; 7.7-11)*

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dfa də'wa ka əndə'i ha. Makə uudəpaa ci, wata əndə'i əndə agi lyawarənaakii a ləgwa ka ci, "Slandaniina, dzəgunətə keenə dfa də'wa makə sətə jigunyi Yoohana ka lyawarənaakii."

² Wata əŋki Yeesu ka tii, "Ma una dfa də'wa, ma banuuna: *

"Ya'ə Dəsəniina, dawə ka taa wu patə a dəla də ləməku.

Dawə nwanjuunaaku taa da patə.

³ Duu də ndii keenə zəmə ŋga adənə uusəra patə.

⁴ Tifyagi keenə 'waslyakəənə geenə, makə sətə ciina tyaafagi ka ənji patə ətə ca dfa dfa keenə 'waslyakəənə.

Ga ha kapaa tiinə ka rəgwa pu'unə.' "

⁵ Ca tsakə banə ka tii, əŋki ci, "Yaci tə'i əndə'i əndə agyuunə da guvakii. Kə ma'i ci, kə gi ci aa hakii ahada vəda, ca ba ka ci: 'Guvakya, ndii ka nyi zəma.

⁶ Acii tə'i əndə'i guvaki wuslyagərə aa haki əndzə'i. Oogə nə ci ka dzənə. Pooshi taa mi aciiki ŋga viinə ka ci əsə.'

⁷ Yaci kə jika guvakii ətə ka ci da kumu, əŋki ci, 'Hərəpaa tə nyi kəda'ə! Kə uugi nyi pa'əgi makuva, kə uugiinə baanə da manjeevənaaki. Paa nyi ka mbeenə ka madətənə kaa nya vii ka hə zəma.'

11:1 11.1 5.16. * **11:2 11.2** Nwanjuunə ŋga Əntanfə: 4.43; 9.2,62; 10.9,11; 17.21; 19.11; Slənə 1.6-8; 19.8; 28.23,31. **11:3 11.3** 12.22-32. **11:7 11.7-8** 18.5.

⁸ Iitə na ɗa? Wiinə səndə cii kya ba koonə: Ma ɛndəta, paa ci maɗətə ka vii ka guvakii sətə kədii ci aciikii putə ŋga guvanatii, amma putə ŋga yiirə ŋunyinə agikii ma'i ci ka viinə ka ci sətə dəbee ka ci patə.

⁹ “Ma nya, wanyinə ca ba koonə əsə: ma ɗanuuna, kədiimə, ka viinə nə ənji koonə sətə kədii unə. Aləmə, ka upaanə nuunə sətə alyuunə. Dzamə makuva, ka wunəginə nə ənji koonə makuva.

¹⁰ Acii taa wu patə kədii, ka viinə nə Əntaŋfə ka ci. Taa wu patə ali əsə, ka upaanə nə ci səkii. Ka wunəginə nə ənji ka ɛndətə dzii makuvə əsə.

¹¹ Ŋgutə dənə saŋə ahadoonə ca ŋgərə rəhunə, ca vii ka uuzənaakii maɗa ləguyi ci hərəfina?

¹² Anii ka ŋgərənə nə ci məganŋə, ca vii ka ci maɗa ləguyi ci alina? Pooshi.

¹³ Taa unə mənŋərəkikinyinə maa, kə shii unə vii ŋunyi uushi'inə ka manjeevənə goonə; sakwa Dəsənuunə ətə dagyə ɗii, ka sləkeenə nə ci ka Malaaba Ma'yanə ka ənjitə ca kədii aciikii əsə!”

Bərapaanə ŋga ənji tə slənə ŋga Malaaba Ma'yanə

(Mat. 12.22-30; Mar. 3.20-27)

¹⁴ Ma ka ɛndə'i uusəra, kə lyaakagi Yeesu ginaaja ashi ɛnda. Ma ginaajikəya, agi kəsəginə nə ci gana a ma ɛndəkii, pa ca mbee ka wabənə. Makə dzəgi ginaajita, wata masəganatə a ndzaŋə wabənə. Ənjitə nji dava, kə ɗii ka tii ka sə ŋga hurehishinə.

15 Amma ɛŋki hara ɛnja, “Dɛ baawɛda ŋga *Byalɛzabulɛ, ŋwanɔwɛ ŋga ginaajinyinɛ, nɛ ci ka lyaakagi ginaajinyinɛ.”

16 Ma hara ɛnji ɛsa, kɛ mwayi tii fa bwaya wabɛnɛ a ma Yeesu. Tɔya ba ka ci, a da ci ka tii sɛ ŋga hurɛshishinɛ kaa tɔya shii oo'i, dɛ baawɛda ŋga ɛntanɔfɛ nɛ ci ka lyaakagi ginaajinyinɛ.

17 Amma, ma Yeesu, kɛ shii ci hiimatii. Wata ɛŋki ci ka tii, “Taa ŋgutɛ ŋwanjuunɛ tɛkɛgi bɛra'i putɛ ŋga mabizhinɛ, ka ɛntɛnɛ nɛ ŋwanjuunɛkii. Yikii ɛsa, ka dɛaginɛ ka uufinɛ.

18 Wanuunɛ ka banɛ oo'i, dɛ baawɛda ŋga Byalɛzabulɛ nɛ nyi ka lyaakagi ginaajinyinɛ. Waatoo, agi panɛ nɛ *Seetanɛ da naakii nɛ kwa? Aa iitɛ mbeenɛ ŋwanjuunaakii ka kɛŋaanɛnɛ dɛiya?

19 Yoo, maɛda dɛ baawɛda ŋga Byalɛzabulɛ cii kya lyaakagi ginaajinyinɛ, aa wu dɛii vii ka *lyawarɛnɛ goonɛ natii baawɛda ŋga dɛanɛ ha'a? Slɛnatii na baarii oo'i, ma sɛtɛ cuuna hiima, pooshi tahu tahu.

20 Amma makɛ dɛii ci, dɛ baawɛda ŋga ɛntanɔfɛ cii kya lyaakagi ginaajinyinɛ, yoo, ci baarii oo'i, kɛ njanɔ ɛntanɔfɛ da ŋwanjuunɛ ahadoonɛ.

21 “Ma mandalɛ ɛnda, maɛda ma'aanɛkii nɛ ci ka nɛhɛ yaakii, pooshi uushi ca uree ka uushi'inaakii.

22 Amma, maɛda kɛ shi ɛndɛtɛ palee ka ci dɛ ŋgeerɛnɛ ka ɛnslɛnɛ tɛ ci, ka hwamɛpaanɛ nɛ ci

tə ci, ca gutsətə patənə ŋga uushi'inə ŋga pagiitə cii kəya hwafəgi, ca təkəpaa ka ənjaakii.

²³ “Tadfa wu nə əndə pooshi liwə tə nyi, əndə daawaanaaki nə ci ətsa. Tadfa wu nə əndə pooshi agi tsakənə tə nyi agi tsəəkənə əsə, əndə kuzhidəginə nə ci.”

Wabənə ŋga Yeesu agyanə ənyanə ŋga ginaaja

(Mat. 12.43-45)

²⁴ “Mada kə dzəgi ginaaji ashi ənda, ka dzənə nə ci kura'ə aagi bilinə ka hatə pooshi ma'inə davə ka alə ha ŋga əpisəka. Mada malapaamə ci ha, ka banə nə ci ka naakii na, ‘A ənə nyi saaki ka hatə shigi nyi davə.’

²⁵ Wata ca ənə aa dəvə, ca dəməgərə, ca lapaa hakii maslaabakii, mahadəkii ŋga'ə.

²⁶ Makə nee ci ha'ə, wata ca palə ka 'waa'wa hara ginaajinyinə mədəfə ətə palee ka ci də məzaanə. Təya shi, təya dəməgərə aashi əndəta, təya ndzaanə. Ma ndzaanə ŋga əndəta, ka dənə təgugunə palee ka ŋga ŋukə.”

Tantanyinə ŋga waha

²⁷ Baginə ŋga Yeesu ha'ə, wata əndə'i minə gatə agi dabaala a wabə da ci, kya ba ka ci, “Tə'i barəkaanə ashi miitə pwayi tə hə, ətə sii hə 'wanə a matə.”

²⁸ Wata əŋki Yeesu ka ki, “Amma, ənjitə ca fa wabənə ŋga əntanəfə, təya nə'utə, palee də barəkaanə.”

Ləgwa sə ŋga hurəshishinə a ma Yeesu
(*Mat. 12.38-42*)

²⁹ Ma ətsə dabaala a tsakə danə lanə abii Yeesu, wata ca ndzanə banə ka tii, əŋki ci, “Ma ənji ŋga zamanana, bwaya ənja. Agi alənə nə tii kaa ənjə a dfa ka tii sə ŋga hurəshishinə. Amma pooshi sə ŋga hurəshishinə ci ənjə a dfa ka tii, madaamə etə dfi Əntanfə də anabi Yunana.

³⁰ Waatoo, makə sətə ndzaa Yunana ka sə ŋga hurəshishinə ka ənji vəranə ŋga Niniva, ha'ə nə Uuzənə ŋga əndə a ndzaanə ka sə ŋga hurəshishinə ka ənji ŋga zamananə əsə.

³¹ Ma uusəra ŋga dfa gəŋwana, kadə nə miitə dfi ŋwanjuunə agyanə hanyinə ŋga Saba a madə, kya vii ma'inə ka ənji ŋga zamanana, acii kə ma'ya ki dzadə daga anə hanyinatə, kya shi aabii ŋwanwə Sulayimaanu, kaa kya fa macicirə dzəgunənaakii. Yoo, tə'i sətə palee ka Sulayimaanu ganə; amma pooshi unə agi fa wabənaakii.

³² Ma uusəra ŋga dfa gəŋwana, kadə nə ənji Niniva a madə, təya vii ma'inə ka ənji ŋga zamanana, acii makə fii tii waazanə ŋga Yunana, kə baa tii ka Əntanfə. Yoo, tə'i sətə palee ka Yunana ganə, amma pooshi unə baanə ka ci.”

Ndzaanə ŋga ginə makə garəkuwa
(*Mat. 5.15; 6.22-23*)

³³ “Pooshi əndə ca təzəvə gunə aasəkə garəkuwa ka kapaanə ka ma'umbee ha taa ca

---

11:29 11.29-30 Mat. 16.2-4; Mar. 8.12; Yooh. 6.30. **11:30 11.30**
Yun. 2.1. **11:31 11.31** 1 Meem. 10.1-10. **11:32 11.32** Yun.
3.5.

umbətə də kəŋwə əsə. Amma ka madzakə ha dzakəpaanəkii, kaa ənjitə ca dəmə aa kumu a nee ka ha camə.

³⁴ “Ma ginəku, makə garəkuwa nə ci ka shishinə. Madə jamə nə ginəku, agi ma bərəha nə hə ətsa. Amma, madə pooshi ginəku ndanə ndanə, agi təkunə nə hə ətsa.

³⁵ Aciikii dīya, aa ha nəhə acii ga bərənaaku a ndzaanə ka təkunə.

³⁶ Madə ma bərətə ashiku, pooshi təkunə taa gi'u agikii, ka bərənə ka shanə makə sətə ci garəkuwa a bərə.”

*Dzalənə ŋga Yeesu tə *Farisanyinə da *mal-
iminə ŋga bariya*

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

³⁷ Uudəpaanə ŋga Yeesu wabənə ha'a, wata əndə'i əndə Farisa a 'wa tə ci aa hakii aasii ka zəma. Fanə ŋga Yeesu ha'a, wata ca palə, təya ndzanə adə zəma.

³⁸ Neenə ŋga əndə Farisatə ha'ə, kə kəŋee ka ci acii pooshi Yeesu yibəgi ciinəkii zəku'i makə sətə bii alə'aada ŋga *Yahudiinə.

³⁹ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, “Ma unə dīya, unə Farisanyinə, agi bəezəginə nuunə ba'a ŋga kwalaka da ŋga doosa. Amma, ma dasəkə ədzəmuunə, ŋga'ə koonə nə əmbanə, məŋgərəkikinyinə nuunə əsə.

⁴⁰ Pooshi nuunə ta'a! Ya əntanfə ətə dāpaa rəgwa ba'a, madəpaamə ci rəgwa səkə əsə kwa?

⁴¹ Gədfə ma dānuunə dīya, viimə ka maaghiinə sətə asəkə kwalakinə goonə, da

asəkə doosənyinə goonə. Ma ətsə dfiya, taa mi goonə patə ka ndzaanə camə.

⁴² “Amma, tə'i ngəra'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii agi viinə nuunə zaka nga nɔnyɪ banyinə kama kama. Amma, paa unə ka slənə uushi də rəgwakii, paa unə ka uufənə tə Əntanfə əsə. Wiitsə səndə dəbee fənuunə, amma, ga ca zaanə koonə əsə nə vii zaka.

⁴³ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, unə Farisanyinə, acii ma una, ka hatə da ginə davə moonuunə ndzaanə asəkə *kuvə də'wa. Ma moonuunə əsa, a nəhəpaa ənji tuunə nga'ə a luuma.

⁴⁴ Tə'i ngəra'wə ashuunə, acii makə gu'u ənji ətə pooshi ənji nee nuunə, ənjə a wiigi anəkii yadə shiinə.”

⁴⁵ Wata əndə'i əndə agi maliminə nga bariya a madətə, ca ba ka Yeesu, əŋki ci, “Maləma, ma ha wabə ha'ə dfiya, agi dzaananə nə hə tiinə da i inə əsə.”

⁴⁶ Wata əŋki Yeesu, “Tə'i ngəra'wə ashuunə əsə, unə maliminə, acii agi ngərəvənə nuunə ka ənji mazəzəkə kərənə 'wa'ə. Taa də mashiku ciinuunə pooshi unə ka tsakənə tə tii.

⁴⁷ “Tə'i ngəra'wə ashuunə, acii agi ghənətənə nuunə nə nga gu'u nga anabinyinə nga'ə. Yoo, dzədzəshi'inuunə bəələgi tə tii.

⁴⁸ Ma ətsə dfiya, kə baarii oo'i, kə kadəesəkə koonə nə slənə nga dzədzəshi'inuunə; acii ma təya, kə bəələgi tii anabinyinə; ma unə əsa, agi hadəginə nuunə də nə nga gu'watii.

49 Putakii ha'ə ɓaarii Əntanɓə shiinaakii, ətə bii ci oo'i: 'Kadə nii kya kaala ka tii anabinyinə da masləkee ənja. Kadə nə təya ɓəələgi hara ənji agitii, təya cibee ka hara ənji əsə.'

50 Acii ha'ə, patənə nga anabinyiitə ɓəələgi ənji njanənə ka taganə nga duuniya ca'ə ka əndzə'i, anə ənji nga zamanənə nə gəŋwanəkii.

51 Waatoo njanənə ka ɓələnə tə Habiila, ca mbu'ya ka nga Zakariya. Ma ca, ahada maɗuunə kuvə nga Əntanɓə da ha nga ɗa sataka ɓələgi ənji tə ci. Weewee wanyinə ca ba koonə: aanə ənji nga zamanənə nə gəŋwanə nga ɓəələhiitə a kulaanə.

52 "Tə'i ŋgərə'wə ashuunə, unə maliminə, acii kə pa'əgyuunə rəgwa nga shiinə də Əntanɓə agyanə ənja. Unəkii əsa, mapitəgimuunə davə. Ma ənjitə ca moo pitəginə davə əsa, agi təŋaginə nuunə tə tii."

53 Ma ətsə Yeesu a palə saakii, wata maliminə da Farisanyinə a ənəgi ka ci də mabu ədzəma, acii kə ɓəzəgi səkətii aashikii ka shaŋə. Təya ndzanə laagwa ka ci wabənə lanə,

54 kaa təya shii kəsənə tə ci agi wabənaakii.

12

Nəhə na acii ɗaginə ka ənjitə ca kərə ka Əntanɓə də bəra'i asəkətii

(Mat. 10.26-27)

1 Tə'i əndə'i saa'i, kə dzii ənji də nə lanə dərəva. Ha'ə maa wiinə nə ənjə a ba'a səɗə

ηγα εηja. Wata Yeesu a wabə da lyawarənaakii zəku'i, εηki ci ka tii, “Nəhəmə noonə na acii goona dɔagi ka εηjitə ca kərə ka Əntanfə də bərə'i asəkətii makə ηga Farisanyinə. Acii kə ndzaa tii makə burəjanə ətə ca əbutə mahwadə əmpunə patə.

² Taa mi patə nəndə ma'umbeekii, kadə na shigi agyə. Taa mi patə nəndə mashiimə εηji əsə, kadə nə εηjə a shii.

³ Acii ma sətə cuuna wabə ka təku təkunə, ka fanə nə εηji ka macama ha. Ma sətə cuuna bavə ka əndə a liminəkii də matatahinə əsə, unə ka mapa'ə makuva, kadə wazəginə nə εηji a babara.”

ηgwalənə tə Əntanfə
(Mat. 10.28-31)

⁴ “Wanyinə ca ba koonə, unə guviinəki: goona ηgwalə acii εηja. Acii wata tə ba shishinə mbeenə nə tii ka bələginə, amma, ma daba'əkii, pooshi uushi ci təya mbee ka dfanə ma'ə palee ka ətsa.

⁵ Wanyinə ca ba koonə əndətə dəbee una ηgwalə: ηgwaləmə tə Əntanfə. Acii ma ca, makə ηgərəgi ci εpinə a ma ənda, ka mbeenə nə ci ka kagerənə tə ci aagi gutə suηwa. Awa, wanyinə ca ba koonə: tə cikii dəbee una ηgwalə.

⁶ “Əntaa tufə ci εηjə a vii εginyinə ka kwaba bərə'i kwa? Amma patə da ha'ə, pooshi taa rəηwə ahadatii ətə ca zaanə ka Əntanfə.

⁷ Taa shiŋkinə ɲga nuunə maa, mabaanakii patə acii Əntaŋfə. Makə ha'ə diya, goona ɲgwalə: kə palee unə ka əginyinə patə də məghərəvənə.”

Seedanə tə Yeesu
(*Mat. 10.32-33; 12.32; 10.19-20*)

⁸ “Wanyinə ca ba koonə əsə, madfa kə bagi əndə paŋgəraŋə akəŋwacii əŋji oo'i naaki nə ci, nyi maa, *Uuzənə ɲga ənda, ka banə nə nyi paŋgəraŋə akəŋwacii malaa'ikanyinə oo'i naaki nə ci uuseratə nə Əntaŋfə a ɗa gəŋwanə.

⁹ Amma, ma əndətə kaaree ka nyi akəŋwacii əŋja, nyi maa, Uuzənə ɲga Ənda, ka kaareenə nə nyi ka ci akəŋwacii malaa'ikanyinə uuseratə nə Əntaŋfə a ɗa gəŋwanə.

¹⁰ “Taa wu bii bwaya uushi aashiki, nyi Uuzənə ɲga ənda, ka tifyaginə nə Əntaŋfə tə ci. Amma, ma əndətə bərapaa tə Malaaba Ma'yanə, pooshi Əntaŋfə ka tifyaginə tə ci.

¹¹ “Madfa kə kirə əŋji tuunə aakəŋwacii gəŋwanə aasəkə kuvə də'wa, taa aakəŋwacii harii gayinə, goona ənvutə noonə nə ka buurə sətə nuuna jikəvə ka tii ka luupaa də noonə na.

¹² Acii Malaaba Ma'yanə na dzəgunətə koonə sətə nuuna ba ka saa'ikii.”

Misaali də madfikə əndə gəna

¹³ Wata əndə'i əndə agi dabaala a jikəvə aagi wabənə ɲga Yeesu, əŋki ci, “Maləma, bawə ka

nyi ka gawaaki, wa ca təkəpaa keenə sə nga zəmə də yitə bwasee dəsəniinə keenə.”

¹⁴ Wata əŋki Yeesu ka ci, “Wu sanə kapaa tə nyi ka dfa koonə gəŋwanə, taa ka təkəpaa koonə sə nga zəmə də ya?”

¹⁵ Wata əŋki Yeesu ka patənə nga ənja, “Damə hanƙala, goona ndzaanə ka ənji moo gəna. Acii ma gəna, əntaa ci nəndə ka kəsəpaa əpinə a ma ənda, taa iitə nə bəəzənə nga gənakkii.”

¹⁶ Ca dfa ka tii əndə'i misaali, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə gəna da ha nga uuzanaakkii sha dfi. Kə upaa ci sə nga ma davə ngaanƙa'ə.

¹⁷ Ca ndzaanə, ca hiima, əŋki ci ka naakkii na: ‘Iitə sanə danəkya? Acii pooshi nyi da ha nga əji sə nga matsa.’

¹⁸ Ca jikəvə ka naakkii na, əŋki ci: ‘Awa, wiinə səndə danəki: a waalagi nyi dəbunyinaaki kaa nya ghənə madiigərəkii palee ka i ətsa, nya fədəgərə sə nga maaki aa dəvə da hara uushi'inaaki.

¹⁹ Ma daba'əkkii, nya ba: Kay! Tə'i sə nga ma aciiki lanə! Ka mbu'unə ka nyi ka adənə agi fəzənyinə lanə. Acii ha'ə, ka əpinə nə nyi səkə nga əna, ka zəmənə nə nyi, nya sa, nya dfa manushinə.’

²⁰ Amma wata əŋki Əntanƙə ka ci, ‘Mabana! Ka vədənə ca shi nə nyi ka ngərəgi əpinə a maku. Wu sanə na fədə uushi'inaaku ətsə dzatəgi ha?’ ”

²¹ Yeesu a uudəpaa də banə, əŋki ci, “Ha'ə nə ndzaanə nga əndətə ca dzaadza də uushi'inə

wata ka naakii na, amma paa ci ɛndɛ uushi'inɛ akɛŋwacii ɛntaŋfɛ.”

Gi'inɛ tɛ ɛntaŋfɛ
(*Mat. 6.25-34*)

²² Yoo, ɛŋki Yeesu ka lyawarɛnaakii, “Aciikii cii kya ba koonɛ: goona buurɛ sɛtɛ cuuna kavɛ aa moonɛ koonɛ gɛrɛ dɛ ɛpinɛ; taa sɛtɛ cuuna umbɛ dɛ purɛkinɛ goonɛ ɛsɛ, goona buurɛ.

²³ Acii ɛpinɛ palee ka zɛmɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ, shishinɛ palee ka kɛjeerɛnɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ ɛsɛ.

²⁴ Tsaamɛmɛ ɛginyinɛ: pooshi ratii, paa tii ka slɛnɛ cifanɛ, pooshi kuvɛ shigatii, pooshi dɛɓwatii ɛsɛ; amma agi adɛvɛnɛ nɛ ɛntaŋfɛ ka tii. Lanɛ dɛrɛva palee unɛ ka ɛginyinɛ dɛ mɛghɛrɛvɛnɛ!

²⁵ Wu sanɛ agyuunɛ ca mbee ka tsakɛvɛ gɛrɛnɛ ŋga ɛpinaakii taa gi'u putɛ ŋga buurɛ uushi'inaakɛya?

²⁶ Ya makɛ pooshi unɛ ka mbeenɛ ka ɗatɛ tsarɛ ŋga uuji uushi'inɛ makɛ ɛtsa, ka mi ɗii cuuna ɛnvutɛ noonɛ nɛ dɛ buurɛ hara uushi'ina?

²⁷ Tsaamɛmɛ makɛ sɛtɛ ci gudɛzɛnyinɛ a gɛrɛ dɛ bilɛ: pooshi tii ka slɛnɛnɛ, pooshi tii ka ɗatɛ kɛjeerɛnɛ ka shishinɛtii ɛsɛ. Amma wanyinɛ ca ba koonɛ: taa ŋwanɗwɛ Sulayimaanu da patɛnɛ ŋga mɛghɛrɛvɛnaakii maa, makamɛ ci dagwa kɛjeerɛnɛ makɛ gudɛzɛnyinɛ dɛ bilɛ.

²⁸ Kɛ kavɛ ɛntaŋfɛ kɛjeerɛnɛ ka kuzhinyinɛ ɛnɛ ɛnshinɛ una nee, ma doorɛ, ɛnjɛ a ɛtsagi.

Sakwa unə dʒii, paa ci agi vii koonə kəjeerənə kwa? Una! gi'u nə gi'inə goonə tə Əntanʒfə!

²⁹ Goona ənvutə noonə nə də aalə sə ŋga adənə da sə ŋga saasanə shaŋə.

³⁰ Acii ma uushi'iitə pata, ənjitə mashiimə tə Əntanʒfə ca ka haŋkalatii davə. Ma Dəsənuunə, kə shii ci oo'i, ŋga'ə koonə.

³¹ Acii ha'ə, ma dʒanuuna, kavəmə nuunə tanə ka ŋwanuunə ŋga Əntanʒfə. Ma hara uushi'iitə ma'ə, ka tsakəənənə nə ci koonə.

³² Goona ŋgwalə, unə ənə ənjaaki, acii kə kadeesəkə ka Əntanʒfə Dəsənuunə nə vii koonə ŋwanuunə.”

Tsəkə gəna asii dagyə
(Mat. 6.19-21)

³³ “Dərəmagimə də uushi'inə goonə, təkəpaamə kwabakii ka maaghiinə. Təsləmə mbuurə ətə pooshi ka iirənə shaŋə ka əji kwaba davə. Dzatəgimə də uushi'inə goonə asii dagyə ka hatə pooshi ka zanə shaŋə. Ma dava, pooshi mahərə ka neenə, pooshi məbərə ka adəginə əsə.

³⁴ Acii ma hatə dʒii gəna goonə, davə ndzaanə nuunə sliŋə.”

Misaali də ənjitə ca nəhə ya

³⁵ “Ma dʒanuunə dʒiya, aanəmə ka dʒa sləna. Wa garəkuwa goonə a ndzaanə da i gunə asəkəkii.

12:28 12.28 Mat. 14.31.   **12:32 12.32** Isaa. 41.14; Luka 22.29.
12:33 12.33 Mat. 6.19; 6.20; Luka 11.41; 18.22; Slənə 2.45;
4.34-37; Kwal. 3.1-2.   **12:35 12.35-36** Mat. 25.1.

³⁶ Ndzaame unə makə ənji slənə ətə ca gəra tə slanda yatii, ci kə pyalə ka rəya. Makə ənya ci, dzii ci maya, təya wunəgi ka ci mayi pii.

³⁷ Ma ənji slənətsa, tə'i barəkaanə ashitii, acii kə lapaa slanda yatii tə tii də məgigi. Tantanyinə cii kya ba koonə: ka aanənə nə ci, kaa ca ndzaanee ka tii, ca təkə ka tii zəma.

³⁸ Mada kə ənya ci təkənə ŋga vədə taa palee ka ha'ə, mada kə lii ci tə tii ka nəhənə, tə'i barəkaanə ashitii!

³⁹ Shiimə oo'i, maci ka shiinə nə slanda yi saa'itə ci mahərə a dzə ka ci aasii, paa ci ka kapaa ka ci rəgwa.

⁴⁰ Ma unə əsa, see a ndzaa unə matasəkakii ka gəra shinə ŋga Uuzənə ŋga ənda, acii ka shinə nə ci ka uusəratə makamuunə nə ŋga shinaakii.”

Misaali də əndə gooŋga ŋga əndə sləna

(Mat. 24.45-51)

⁴¹ Wata əŋki Piita, “Slandana, ya bii hə misaal-itsə saŋa, wata keenə daaniinə nii, anii da i ka hara ənji pata?”

⁴² Yeesu a jikə ka ci, əŋki ci, “Ma əndə gooŋga ŋga əndə sləna, əndə haŋkala, tə ci kapaanə slandanəkii ka nəhə yaakii, kaa ca vii zəmə ka hara ənji slənə ka saa'itə dibə.

⁴³ Mada shi slandanəkii ka lapaanə tə ci agi slənə sətə bii ci ka ci, tə'i barəkaanə ashikii.

⁴⁴ Tantanyinə cii kya ba koonə, ma əndətsa, ka ba'avənə nə slandanəkii patənə ŋga uushi'inaakii aaciikii.

⁴⁵ Amma mbu'u ka banə nə əndə slənətə də səkəkii oo'i, 'Pooshi slandanəki ka shinə kədəhə'. Wata ca ndzanə fəslənə tə hara ənji sləna, nguyirənə da makinə patə, ca adə ngaannga'ə, ca saasa, ca gaaba.

⁴⁶ Yoo, ka shinə nə slandanəkii uusəratə makamə ci nə nga mbu'yanaakii, saa'itə mashiimə ci əsə. Ka dzalənə nə slandanəkii tə ci də ngwaanngwa'ənə, ca vii ka ci shikwa mbərə mbərə da nga ənjitə pooshi gi'i tə Əntanfə.

⁴⁷ "Ma əndə slənə ətə shii sətə kadeesəkə ka slandanəkii, amma matasəkamə ci, maslənəmə ci səkii əsə, ka fəslənə nə ənji tə ci də ngwaanngwa'ənə.

⁴⁸ Amma, ma əndə slənə ətə mashiimə sətə kadeesəkə ka slandanəkii, ca slənə məza uushi'inə ətə bahə ənjə a dəgə tə ci ka putakii, gi'u fəsləciinə ənji tə ci. Taa ka wu vii Əntanfə ngaannga'ə, ngaannga'ə ləgwanəkii a makii. Taa ka wu ba'avə ci ngaannga'ə, palee ka ətə ləgwanəkii əsə."

Kira təkəshinə nga Yeesu aagi duuniya

(Mat. 10.34-36)

⁴⁹ "Ma shinaaki, ka kaanə gunə aanə duuniya. Ma mwayi nyi, kada kə uugi gunəkii kanə.

⁵⁰ Tə'i əndə'i bapətisəma cii kya ənə ka up-aanə. Ka manvu ma'yanə nə nyi, see maɗa pitəgi saa'ikii.

⁵¹ Ma nuunə ka banə noonə saɗa, jamənə kira nyi aasəkə duuniya kwa? Pooshi! Əntaa jamənə kira nyi. Amma wanyinə ca ba koonə: ma shi nya, ka taakeenə ka ənja.

⁵² Daga ənshinə, kə ndzaa təkəshinə ahada ənji asii. Waatoo, mada tə'i ənji tufə asii, ma ənjinə makka, paa tii ka ndzaanə ka maguɲuura da ənjinə bəra'i; ənjinə bəra'i əsə, paa tii ka ndzaanə ka maguɲuura da ənjinə makkə.

⁵³ Pooshi dənə da uuzənaakii ka ndzaanə ka maguɲuura. Ha'ə nə mənə əsə, paa ki ka ndzaanə ka maguɲuura da uuzənətə. Pooshi sərəhwə ka ndzaanə ka maguɲuura da madfanətə əsə."

*Paaratə ndzaanə ɲga zamanana
(Mat. 16.2-3; 5.25-26)*

⁵⁴ Wata əŋki Yeesu ka dabaala əsə, "Mada kə nee unə kurabiinə a ma'ya da dagərə, agi banə nuunə oo'i, ka danə nə vəna. Ka danə nə vənəkii əsə.

⁵⁵ Mada kə fii unə mədfə a əgya da hwarəma, agi banə nuunə, ka tsəfənə nə ha ənshinə. Ka tsəfənə ha'əkii əsə.

⁵⁶ Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka əntaɲfə! Agi mbeenə nuunə ka təkəenə ka səndə ca daada anə hanyinə da i dagyə. Aa! iitə saɲə dii təkuree unə ka paaratəginə də ndzaanə ɲga zamanana?

⁵⁷ "Mi saɲə dii pooshi unə ka mbeenə ka təkəenə ka sətə dəbee una da?

⁵⁸ Ma una dzə ka gəɲwanə, unə da əndə mbiinaaku, aluu rəgwa ɲga hadatəginə da ci, unə ma'ə ka dzənə a rəgwa; acii ga ca kirə tə hə aasəkə gəɲwanə, mala gəɲwanə a ɲgərə tə

hə, ca vii aacii soojiinə. Soojiinə, təya kərə tə hə ka pa'əginə a furəshina.

⁵⁹ Wanyinə ca ba ka hə: davə ndzaanəku, paa hə ka gimaginə, see maɖa ki'igi hə patənə ŋga kwabatə lii ənji ka hə.”

13

Taa zanə taa baanə ka Əntanfə

¹ Ma ka saa'ikii ha'ə, tə'i hara ənji jigunyi ka Yeesu sətə upaa tə hara ənji Galili. Waatoo, kə kavə *Pilaatu ka ənjə a bəələgi tə tii saa'itə təya ɖa sataka.

² Fanə ŋga Yeesu ha'ə, wata əŋki ci ka tii, “Ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənə ŋga ənjitə palee ka ŋga hara ənji Galili bahə cibə tii ha'ə kwa?

³ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, maɖa pooshi unə baanə ka Əntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.

⁴ Ya ənjitə pu'u aji tighəsə uulaanə maɖuunə kuvə ka tii də Siiloomə, ma nuunə ka nəhənə noonə, 'waslyakəənatii palee ka ŋga hara ənji Urusaliima patə kwa?

⁵ Wanyinə ca ba koonə: pooshi, əntaa ha'ə. Amma, maɖa pooshi unə baanə ka Əntanfə, ka zaginə nuunə unə patə makə natii.”

Misaali də uudəvə ətə pooshi ka poonə

⁶ Wata Yeesu a ɖa ka tii misaali, əŋki ci, “Tə'i uudəvə sha ɖii asəkə tsanə ŋga ənda. Ma ka əndə'i uusəra, kə gi əndətə ka slirəba pookii, amma malapaamə ci.

⁷ Wata ɛŋki ci ka ɛndɛ nɛhɛ tsaata: ‘Kɛ nee ha, makkɛnɛ nɔa fɛzɛ ɛnɛ nɛ nyi ka shinɛ ka slirɛbɛ poo nɔa uudɛvɛna, amma paa nyi ka dzɛnɛ dɛ lapaanɛ. Ma dɛanɛkwa, burɛgi! Agi saaweenɛ nɛ ci ka nyi ka ha zabɛ.’

⁸ Amma ɛŋki ɛndɛ nɛhɛ tsaatɛ ka ca: ‘Slan-dana, ɛntaa ha'ɛ. Ma wana, unee zɛku'i. Ka ɛnseenɛ nɛ nyi ka hanyinɛ atsakii, kaa nya dɛvɛ kuɓa.

⁹ Mbu'u ka poonɛ inusɛrɛ. Mada pooshi pwayi, aŋwa burɛgi.’ ”

Mbɛdɛpaanɛ nɔa Yeesu dɛ magwanɛ minɛ

¹⁰ Ma ka ɛndɛ'i uusɛra, kɛ jigunyi Yeesu ka ɛnji asɛkɛ kuvɛ dɛ'wa. Waatoo, *uusɛra nɔa ɛpisɛka.

¹¹ Ma dava, tɛ'i minɛ da ginaaji ashitɛ. Kɛ uugi ki dɛ fɛzɛ pu'u aji tighɛsɛ da i ginaajikii. Aciikii paa ki nja mbee ka madɛtɛnɛ, kya kɛŋaanɛ da'i. Wata dɛ mɛgwanɛ njii ta wii.

¹² Makɛ nee Yeesu ka ki, wata ca 'wa tɛ ki. ɛŋki ci ka ki, “Yaaya, kɛ mbɛ'i hɛ acii bwaneaaku.”

¹³ Ca dɛkɛvɛ ciinɛkii agyanɛtɛ. Wata kya madɛtɛ pii ha'ɛ, kya kɛŋaanɛ da'i, kya ndzanɛ dɛlanɛ dɛ ɛntanɛfɛ.

¹⁴ Neenɛ nɔa gawɛ nɔa kuvɛ dɛ'watɛ ha'ɛ, wata sɛkɛkii a bɛzɛgi makɛ dɛii ci uusɛra nɔa ɛpisɛkɛ mbɛdɛpaa Yeesu dɛ miita. Wata gawɛtɛ a ba ka ɛnjitɛ dɛvɛ, “Tɛ'i uusɛranyinɛ kuwa ka dɛ slɛna. Aciikii ha'ɛ, agi uusɛranyitɛ dɛbee

shinuunə ka ənjə a mbədfəpaa duunə, əntaa *uusəra ŋga əpisəka.”

¹⁵ Wata əŋki Yeesu Slandanə ka ci, “Una! Də bəra'i asəkuunə cuuna kərə ka Əntan̄fə! Taa uusəra ŋga əpisəka, agi pərəpaanə nuunə liinə goonə taa vaməndiinə goonə, una kərə tə tii ka sa ma'inə. Əntaa ha'ə kwa?”

¹⁶ Aa! Ya miinə shigi agi slikerənə ŋga Ibərahiima əsa, ənə gwaləgi *Seetanə tə ki fəzə pu'u aji tighəsa, madəbeemə ənjə a pərəpaa tə ki uusəra ŋga əpisəkə kwa?” *

¹⁷ Makə bii Yeesu ha'ə, wata ayinə a kəsəgi tə ənji mbiinaakii patə. Amma, ma hara ənji pata, kə d̄ii ka tii ka moodfasəkə nə man̄gəmə uushi'iitə d̄aad̄ii ci.

Misaali də manshid'əfə slikerənə
(Mat. 13.31-32; Mar. 4.30-32)

¹⁸ Əŋki Yeesu ka ənja, “Takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanə ŋga *ŋwan̄juunə ŋga Əntan̄fə, nya ba koonə sətə pushashi tii.

¹⁹ Ma ŋwan̄juunə ŋga Əntan̄fə, kə pushashi tii da hi'u iza,† əndə a ŋgərə, ca ləgapaa asəkə tsanaakii. Makə givə ci, ca gərə, ca d̄agi ka danza. Wata shinə nə əginyinə, təya d̄aad̄a kuvatii davə.”

Misaali də burəjanə
(Mat. 13.33)

13:14 13.14 Shig. 20.9-10. **13:15 13.15-16** 14.5; Mat. 12.11-12.

* **13:16 13.16** slikerənə ŋga Ibərahiima: 1.54-55,73; 3.8; 19.9.

† **13:19 13.19** Hi'ukii palee də ənshid'əfənə anə hanyinə ŋga Gude. Amma ma waβənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **13:19 13.19** Əzaki. 17.23; Mat. 13.31.

²⁰ Yeesu a tsakə banə, əŋki ci, “Ma ηwanjuunə nga Əntanƒə, takwa a dzəgunətə nyi koonə ndzaanaakii.

²¹ Kə ndzaa ci makə burəjanə, minə a gwazətəgi də kəŋwə əjima makkə nga əmpunə. Wata əmpunəkii patə a asləgi divə.”

*Da gazhi'waanə nga dəməgərənə aagi
*ηwanjuunə nga Əntanƒə
(Mat. 7.13-14,21-23)*

²² Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, kə gi ci dasəkə vəranyinə da giwanyinə kama kama, ca dzə də dzəgunənə ka ənja.

²³ Wata əndə'i əndə a ləgwa ka ci, əŋki ci, “Slandana, ya saŋa, ənji gi'u na upaa mbədfənə nii?” Wata əŋki Yeesu ka ənjitə davə:

²⁴ “Dəmə gazhi'waanə nga dəməgərənə ka matya'u makuvə. Acii wanyinə ca ba koonə: bəzə ənji ca alə rəgwa nga dəməgərənə, amma paa tii na mbee ka dəməgərənə aa dəvə.

²⁵ “Madə kə madətə slanda yi, kə pa'əgi ci makuvə, unə noonə əsə, agyə nuunə, ka ndzaŋənə nuunə dza makuvə agyanəkii, una ba ka ci: ‘Slandaniina, wunəgi keenə makuva.’ Ka jikəvənə nə ci koonə də banə: ‘Ma unə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə.’

²⁶ Ma unə əsa, ka ənənə nuunə ka banə ka ci: ‘Kə zhimaamə, kə sii amə ka ha rəŋwə da hə. Asəkə vəranə geenə əsə jigunyi hə ka ənja.’

²⁷ Ma ci əsa, ka banə nə ci koonə, ‘Kə bii nyi koonə, mashiimə nyi taa ənji mi nuunə.

Dzəgimə abiiki, unə patə ənji dfaada bwaya uushi'inə!'

²⁸ Kadə nuuna tuu, una tsəbə linyinə, unə kə nee ka dzədzəshi'inuunə Ibərahiima, Isiyaaku, Yakubu da anabiinə patə agi ηwanjuunə ηga Əntanfə. Amma, ma unə, kə səbagi ənji tuunə aagyə.

²⁹ Kadə nə ənjə a ma'ya taa dama patə agi duuniya ka shinə ka zəmə əndzanə agi ηwanjuunə ηga Əntanfə.

³⁰ Ma ka uusərakii, tə'i hara ənji agi moodəba'ənyinə na ndzaanə ka kəηwanə. Tə'i agi ənjitə ka kəηwanə əsə na ndzaanə ka moodəba'ənyinə."

Wabənə ηga Yeesu agyanə uudəpaa slənaakii də Urusaliima

³¹ Ma ka saa'ikii ha'ə əsə, kə əncəhatə harii *Farisanyinə aabii Yeesu, wata təya ba ka ci, "Dzəgi saaku ganə, duu ka əndə'i ha, acii ηga'ə ka *Hirudusə nə bələginə tə hə."

³² Əηki Yeesu ka tii, "Dəmə, bamə ka əda mitibətibənəkii oo'i, agi lyaakagi ginaajiinə nə nyi, agi mbədfəpaanə nə nyi də mabərəhə ənji ənshinə da doorə; ma cifədoora, ka uudəpaanə nə nyi slənaaki.

³³ Amma tyasə see a dzə nyi də dzənaaki aakəηwa ənshinə, doorə da cifədoorə. Acii madəbeemə *anabi a əntə ka əndə'i ha madaamə də Urusaliima."

*Uudənə ηga Yeesu tə ənji Urusaliima
(Mat. 23.37-39)*

34 “Ya’ə unə ənji Urusaliima, unə ənji Urusali-ima, kə bəələgyuunə anabiinə, kə kaalatuunə də faariinə tə ənjitə sləkee Əntanfə koonə! Taa guci patə nə nyi agi alə rəgwa nga dzatəginə duunə aabiiki, makə sətə ci gyaagya a dzatəgi də manjeevənatə aatsatə. Amma kə naanagyuunə furəshi.

35 Aciikii ka ndzaanə nə *yi nga Əntanfə gbəŋə yadə əndə davə. Wanyinə ca ba koonə əsə, pooshi unə na nee ka nyi ma’ə shaŋə, ha’ə mbu’yanə uusəratə nuuna ba oo’i: ‘Tə’i barəkaanə ashī əndətə shi də ləmə nga Slan-dana!’ ”

14

Mbədəpaanə nga Yeesu də mabərəhə əndə *uusəra nga əpisəka

1 Tə’i əndə’i uusəra nga əpisəka gi Yeesu ka zəma aa ha əndə’i gawa agi kurəgə nga *Farisanyinə. Asee, ma ənjitə dava, kə kantsaa tii ginə ka Yeesu.

2 Ma dava, tə’i əndə’i əndə gatə akəŋwaciikii d̄ii shishinəkii ma’asləkii.

3 Wata əŋki Yeesu ka maliminə da Farisanyinə, “Kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa nga mbədəpaaginə də əndə uusəra nga əpisəkə saanii, anii poosha?”

4 Amma kə busəgi tii. Wata Yeesu a ŋgərə tə mabərəhə əndəta, ca mbədəpaa də ci; ca ba ka ci, “Paluu saaku.”

⁵ Wata əŋki Yeesu ka tii əsə, “Yaci tə'i əndə agyuunə, kə kulagərə uuzənaakii taa laakii aasəkə gu'u ma'inə uusəra ŋga əpisəkə saŋa, paa ci ka dzənə ka ŋgiraginə pii kwa?”

⁶ Mambeemə tii ka jikənə ka ci agyanə ətsa.

Tadə ha ŋga ndzaanə ətə pooshi məghərəvənəkii

⁷ Wata ma nee Yeesu, taadə ŋunyi ha ŋga ndzaanə nə əŋjinə 'waa'wii ənji ka zəma. Aciikii d̄ii Yeesu ka tii misaali də banə:

⁸ “Madə kə bii ənji ka hə rəya, madə gi hə, ga ha dzə ka aalətə ŋunyi ha ŋga ndzaanə davə. Acii paa hə shii, mbu'u tə'i əndətə palee ka hə də məghərəvənə ətə bii ənji ka ci rəyətə.

⁹ Əndətə bii koonə rəyə kyakya'ə əsə a ba ka hə: ‘Madəgi gaduu, vii ha ŋga ndzaanə ka əndətsa!’ Madə kə d̄ii ha'ə, ka d̄anə nə ayinə tə hə ŋga dzənə ka ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə.

¹⁰ Amma, madə kə bii ənji ka hə rəya, madə kə gi hə, ndzaanə ka ha ŋga ndzaanə ŋga moodəba'ənyinə. Acii madə kə shi əndətə bii ka hə rəya, ka banə nə ci ka hə: ‘Guvakya, shiwa, ŋgiravə aahanə.’ Ma ətsə diya, ka ndzaanə nə hə da məghərəvənaaku akəŋwacii ənjitə cuuna zəmə da tii patə.

¹¹ Acii taa wu patə hanətə naakii na, ka bərəpaanə nə ənji tə ci. Taa wu patə hətəpaa naakii nə əsə, ka hanətənə nə ənji tə ci.”

Tsarə ɲga ənjitə dəbee 'wanə ənji ka zəmə əndzanə

¹² Wata əŋki Yeesu ka əndətə 'wii tə ci ka zəmətə, “Madfa kə dʒii hə zəmə ka ənja, ga ha 'waa'wa tə guviinəku, taa tə ndzəkəŋushi'inəku, taa tə duurənyinaaku, taa tə ənji gəna ətə ka guvayiinə da hə. Acii madfa kə dʒii hə ha'ə, ka mbeenə nə tii ka 'wanə tə hə natii əsə, də ha'ə ka ənəvəginə nə tii ka hə də sətə vii hə ka tii.

¹³ Amma, madfa kə dʒii hə əndzanə ka ənja, tə matəgunyinə da mahurəməsə ənji da midirinə da muurəfinə 'wanəku.

¹⁴ Madfa kə dʒii hə ha'ə, ka upaanə nə hə barəkaanə, accii paa tii ka mbeenə ka ənəvəginə ka hə də sətə vii hə ka tii. Əntaŋfə də naakii nə na ənəvəgi ka hə uusərə madətənə ɲga ənji gooŋga agi maməətə ənja.”

*Misaali ɲga Yeesu də zəmə əndzanə
(Mat. 22.1-10)*

¹⁵ Makə fii əndə'i əndə agi ənjitə ca zəmə da Yeesu wabəətsa, wata əŋki ci ka ci, “Tə'i barəkaanə ašhi əndətə na zəmə əndzanə agi *ɲwanjuunə ɲga Əntaŋfə dʒii!”

¹⁶ Wata Yeesu a dfa ka tii misaali, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə jigə əndzanə. Kə bii ci ka bəzə ənji shine ka zəmə əndzanəkii.

¹⁷ Makə uugi zəmə dfanə, wata ca ka tə lawaraakii ka 'waa'wyanə tə ənjitə bii ci ka tii shine ka zəmə əndzanəkii. Lawarətə a dzə, əŋki ci: 'Shoomə, accii ma ənə dʒii ci, kə uugi əndzanə dzəgənə!'

18 Amma, ma tii pata, kə ali tii sə ɲga əsə də ma. Əŋki əndə'i əndə ka lawarəta: 'Ma nya, ci ənə ha'ə iri nyi ha ɲga uuzanə. Kə dəbɛe əsə nya dzə ka caamatənə. Kə kədii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unə.'

19 Əŋki əndə'i əsə, 'Ma nya, kə iri nyi lii uuzanə pu'u. Ka təəbətənə tə tii nə nyi ka dzənə. Kə kədii nyi aciiku, pooshi nyi ka mbu'unə.'

20 Əŋki əndə'i əsə: 'Ma nya, ci ənə ha'ə ɲgirə nyi minə. Aciikii paa nyi ka mbeenə ka dzənə.'

21 "Makə ənya lawarətə aasii, wata ca dzəgunəgi uushi'iitə patə ka slandanəkii. Makə fii slandanəkii ha'ə, wata mabətə səkə a ɲgərəgi tə ci, əŋki ci ka lawaraakii, 'Duu pii pii aasəkə vəranə, ha wiigi'itə rəgwanyinə patə ka aalə ənja. Matəgunyinə da mahurəməsə ənji da muurəfinə da midirinə patə, ha ba ka tii, təya shi.'

22 Makə dīi lawarətə ha'ə, ca ənya, əŋki ci ka slandanəkii: 'Slandanəkya, kə dətə nyi sətə bii hə, amma kə mbəɗaanə ha ɲga ndzaanə.'

23 Wata əŋki slandanəkii ka lawarətə: 'Duu aa ba'a vəranə, nə'uu rəgwa bilinə, ha pwaakya ənji kaa təya shi aa haki aasii, kaa yaaki a tsəkwa.

24 Wanyinə ca ba koonə, ma agi ənjitə 'watəgi nyi ba ka tii shinə ka zəma, taa əndə rəɲwə pooshi na upaa rəgwa ɲga zəmə əndzanə gaki asii.' "

*Makə sətə dəbɛe əndə a nə'u tə Yeesu
(Mat. 10.37-38)*

25 Ma ka əndə'i uusəra, kə gi Yeesu də wi-igil'inə. Nə'unə nə dabaala tə ci. Wata ca zə'ugi aadəbitii, əŋki ci ka tii,

26 "Taa wu patə ca shi aabiiki, wa ca uudə tə nyi palee ka dii, palee ka məci, palee ka minaakii, palee ka manjeevənaakii, palee ka ndzəkəŋushi'inəkii uuji ŋguyirənə da makinəkii patə. Wa ca uudə tə nyi əsə palee ka əpinaakii. Madfa pooshi ha'ə, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki.

27 Taa wu nə əndətə manjəgərəmə ənfwaakii ŋga gwa'avənə tə ci aashikii, ca nə'u də nyi, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki.

28 "Madfa tə'i əndə'i əndə agyuunə mwayi ghənə maduunə kuva, ka ndzaanə nə ci zəku'i, ca da lisaafə ŋga sətə nii kəya zagi, kaa ca nəhee madfa kə mbu'i kwabaakii bahə uudəpaa də slənətsa.

29 Madfa paa ci dfii ha'ə, madfa kə mbukəpaa ci, mbu'u taa paa ci na mbee ka uudəpaa ghənə kuvəkii. Maa kə dfii ha'ə makə ətsa, taa wu nee ka ci patə, ka ŋusənə nə ci tə ci,

30 ca ba: 'Ya əndəna, kə gwanə ci ka ghənə kuva, amma kə təkuree ci ka uudəpaa slənəkii!'

31 "Ha'ə əsə madfa tə'i ŋwanjwə da ənji dəbu'u pu'u, ca dzə ka panə da əndə'i ŋwanjwa, ka ənəginə nə ci zəku'i, ca kaala hiima, kaa ca fatə ashikii madfa ka mbeenə nə ci ka hwaməpaanə tə əndə mbiinaakii ətə da ənji dəbu'u pupusərə.

32 Madfa, ma ca kaala hiima, paa ci na mbee, ka sləkeenə nə ci ka ənjaakii aabii əndə'i ŋwanjutə,

tii ma'ə dzadə dzadə. Waatoo, kaa ca alə hadatəginə ahadatii.

³³ Ha'ə dīi əsə, taa wu agyuunə, mada paa ci bwasee ka uushi'inaakii patə, paa ci ka mbeenə ka ndzaanə ka lawaraaki."

Zhatanə ətə pooshi ka nafanə
(*Mat. 5.13; Mar. 9.50*)

³⁴ "Kə shii unə oo'i, nūnyi uushi nə zhatana. Amma, mada kə ləvəgi zhatanə saakii, pooshi ənji ka mbeenə ka ənətəginə njamə njamə ma'ə.

³⁵ Pooshi zhatanəkii ka nafanə ka dzəgə də ha, pooshi kuba davə əsə. Wata vugədəginə vugədəginə ənji. Ma əndətə da liminə ŋga fanə, wa ca fa."

15

Misaali də baga ətə zagi
(*Mat. 18.12-14*)

¹ Yoo, kə əncəhə *ənji luu tsəka da ma'waslyakə ənji patə aabii Yeesu ka fa sətə cii kəya ba.

² Asee agi dzənə nə *Farisanyinə da maliminə də ŋgungunənə, təya ba, "Əndətse uura, ka mi sanə cii kəya luu ma'waslyakə ənji, ca adə ka ha rəŋwə da təya?"

³ Wata Yeesu a dā ka tii misaali, əŋki ci,

⁴ "Yaci tē'i əndə agyuunə da bagiinaakii gya'ə, wata rəŋwə agitii a zagi, iitə dānəkəya? Ka bwaseenə nə ci ka harakii ətə əliŋə pu'unə aji

əliŋə ka zəmənə, ca dzə ka aalə tə ətə rəŋwə see maa nee ci.

⁵ Madfa kə lapaa ci bagata, ka ɗanə nə ci moodasəka, ka ŋgiravənə nə ci aatsa uurakii, ca pyalyagi aasii.

⁶ Madfa kə mbu'ya ci aasii, ka 'waa'watənə nə ci tə guviinəkii da guvayiinaakii, ka banə nə ci ka tii oo'i: 'Daamə ka nyi moodasəka, acii ma bagaaki ətə shi a zagi, kə nee nyi!'

⁷ Wanyinə ca ba koonə: ha'ə əsə nə ɔntaŋfə da malaa'ikanyinə dadagyə. Madfa kə baa ma'waslyakə əndə rəŋwə ka ɔntaŋfə, ka ɗanə nə tii moodasəkə putaakii, palee ka putə ŋga ənji əliŋə pu'unə aji əliŋə ətə ca 'wa natii nə də ənji goonŋa; waatoo, ma nə tii ka bana, pooshi uushi ci təya baa ka ɔntaŋfə ka putakii."

Misaali də kwaba ətə zagi

⁸ "Yaci tə'i minə da kwabatə *hwaslə pu'wa, kə ŋgire hwaslə rəŋwə agikii, kə zagi, iitə ɗanəta? Paa ki ka kavə gunə aasəkə garəkuwa, kya taasəgi kuva, kya aalə də samə, kaa kya nəhee kwa?"

⁹ Madfa kə lapaa ki kwabakii, ka 'waa'watənə nə ki guviinətə da guvayiinatə, ka banə nə ki ka tii oo'i: 'Daamə ka nyi moodasəka, acii ma kwabaaki ətə sha zagi, kə nee nyi!'

¹⁰ Wanyinə ca ba koonə: ha'ə makə ətə əsə nə malaa'ikanyinə ŋga ɔntaŋfə. Madfa kə baa ma'waslyakə əndə rəŋwə ka ɔntaŋfə, ka ɗanə nə tii moodasəkə ka shaŋə."

Misaali də uuzənə ətə zii

11 Əŋki Yeesu əsə, “Tə'i əndə'i əndə sha d̄ii da uuji ŋguyirənaakii bəra'i.

12 Əŋki daranə ka d̄ii: ‘Daada, vii ka nyi gyad̄alaaki agi sə ŋga zəmə də yaaku.’ Wata dəsənətii a ŋgərə uushi'inaakii, ca təkəe bəra'i, ca ŋgərə rəŋwə, ca vii ka darata.

13 “Ma baanə moona, daratə a tsəkətə uushi'inaakii patə, ca d̄ərəmagi, ca palənəgi da i kwabakii ka madzadə hanyinə. Ma dava, kə ndzaa ci ka d̄a uura saawanə, kə zagi kwabata.

14 Ma ətsə uudəpaa ci zamagi də kwabatə patə ha'ə, wata kə kulii məza mad̄əfənə gatə də vərə. Wata kə ənəpaa ci ka ghəəlinə.

15 Ca mad̄ə, ca dzə, ca gi'i əndə'i əndə davə gatə də vərə ka alə sləna. Əndətə a ba ka ci dzənə aa bilə ka gərə dagəliinə.

16 Kə mwayi ci zəmə ŋga dagəliinə kaa ca əburə gyad̄ə, amma taa zəməkii pooshi ənji nja vii ka ci.

17 “Wata ca gwanjə ka buurənə agyanə mandzaa tə ci. Əŋki ci ka naakii na: ‘Yoo, ŋgaan̄ga'ə nə zəmə ga daadə asii ta'a! Ənji slənə ŋga daadə patə, agi zəmənə nə tii, ha'ə ca mbədaanə aciitii. Amma wanyinə ka əntənə ganə acii mad̄əfənə.

18 A ənə nyi saaki aa ha daadə, kaa nya dzə ka banə ka ci, Daada, kə d̄ii nyi 'waslyakəənə ka əntan̄fə da i ka hə patə.

19 Mambu'umə nyi bahə ha 'wa tə nyi də uuzənaaku ma'ə. Ma d̄anəkwa, əsuu tə nyi makə sətə cii kwa əsə tə ənji slənaaku.’

²⁰ Makə uudəpaa ci datə hiimatse ha'ə, wata ca madə, ca ngərə rəgwa aa ha dii.

“Ma ətə ci ma'ə dzadə da yi gi'u, kə nee dii ka ci. Dii a nəhə tə ci təgugunə. Ca huyipaa ka gunyanə da ci a rəgwa. Ca luu tə ci, ca fuudəgi tə ci pya'ə pya'ə a ədzəməkii.

²¹ Əŋki uuzəətə ka dii: ‘Daada, kə dii nyi 'waslyakəənə ka Əntarəfə da i ka hə patə. Mambu'umə nyi bahə ha 'wa tə nyi də uuzənaaku ma'ə.’

²² Amma əŋki dii ka lyawarənaakii: ‘Huyi-paamə aasii, ngiramə kəjeerənə ətə palee də dagwaanə, una kavə ka ci aashikii. Ngiramə sə ŋga ciinə, una ŋgavə ka ci. Ngiramə bibinə əsə, una ŋgaarəgavə ka ci.

²³ Əshamə masəbərə la, lagimə uurakii kaa ənjə a dzəgə əndzanə, ama zəmə, ama də moodasəka.

²⁴ Acii kə nee nyi, ma uuzənaaki ətsa, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.’ Wata təya gwanə ka də moodasəka.

²⁵ “Ma saa'ikii, də bilə ama uuzanə nə gawə uuzənə ŋga əndəta. Ma ca shi aasii, makə mbu'ya ci kədəhə da ya, ma ca fa, dzaadzanə nə ənji uushi'inə, udzənə nə ənja.

²⁶ Wata ca 'watə əndə'i lawara, kaa ca ləgwa a makii taa mi ci ənjə a də ha'ə.

²⁷ Əŋki lawarətə ka ci: ‘Ndzəkəŋu ənya, kə bilə duu masəbərə la, acii kə nee ci, jamə ənya uuzənaakii.’

²⁸ Wata gawə uuzəətə a bəzəgi səka. Ca naanagi ka dəmənə aasii. Shiginə nə dii, ca puutə tē ci kaa ca dəməgərə aasii.

²⁹ Amma əŋki gawə uuzəətə ka dii: 'Tsaamuu, kə fəzhi nyi ŋgaan̄ga'ə ka slənənə ka hə, mashimə nya naanii ka d̄a ka hə sətə mwayi hə. Amma, ma ka nya, mashimə ha vii taa uundzə əhwə kaa nya d̄a keenə də əndzanə da guviinəki.

³⁰ Amma, tsaamuu, makə shi uuzənaaku ətə zamagi də gənaaku ka tii da badawiinə ŋga makinə, la gbavə bilə hə ka ci.'

³¹ Wata əŋki dii ka ci: 'Uuzənaakya, taa guci patə abiiki nə hə. Uushi'inaaki patə əsə, naaku nə ci.

³² Kə dəbee ama dzəgə əndzanə, ama d̄a moodasəka. Acii ma ndzəkəŋu ətsa, kə nee nyi, makə kə shi ca əŋki, amma waanə ənshinə. Kə shi ca zii, amma wanyinə kə nee ka ci.' "

16

Misaali də masəkurə lawara

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Tə'i əndə'i əndə gəna sha d̄ii da lawaraakii. Kə ba'avə ci uushi'inaakii ka lawarəta. Ma ka əndə'i uusəra, shinə nə əŋji ka banə ka ci oo'i: 'Agi saaweenə nə lawaraaku ka gənaaku.'

² Wata 'wanə nə slandanəkii tə lawarətə, əŋki ci ka ci: 'Mi tuu cii kya fa ənjə a ba ashikwa? Datə ka nyi lisaafə ŋga slənaaku d̄ii, acii ma ha, paa hə ka ndzaanə ka lawaraaki ma'ə.'

³ Wata lawarətə a kaala hiima: 'Ya makə waanə slandanəki ka ŋgərəgi slənə aciiki əna,

iitə danəkya? Wiina, uuzanə, paa nya mbee. Kədiinə əsə, ka dfanə nə ayinə tə nyi.

⁴ Yawaa, kə shii nyi səndə nii kya dfa, kaa ənjə a luu tə nyi aa hatii aasii madfa kə ɲgərəgi slandanəki slənə aciiki.'

⁵ "Wata ca 'waa'watə tə ənjitə ci slandanəkii a nə'u tə tii dəmənə də rəɲwə rəɲwə. Əɲki ci ka əndətə 'watəgi mbu'yanə: 'Iitə ci slandanəki a nə'u tə hə dəmənə?'

⁶ Əɲki əndəta: 'Garəwa ɲga maare gya'a cii kəya nə'u tə nyi.' Əɲki lawarətə ka ci: 'Wiinə ləkələkətə ɲga dəməətə atsaku. Ndzaanə, naahətə garəwa tufə pu'unə tsakə tsakə.'

⁷ Ma daba'əkii əsa, əɲki ci ka əndə'i əndəta: 'Ya hə əsa, iitə cii kəya nə'u tə hə dəmənə?' Əɲki əndəta: 'Buhə ɲga aləkamaara gya'a tufə cii kəya nə'u tə nyi.' Əɲki lawarətə ka ci: 'Wiinə ləkələkətə ɲga dəməətə atsaku. Naahətə buhə gya'a ənfwadə.'

⁸ "Kə kuyirii slandanəkii tə lawarətə pooshi nja slənə də rəgwakii, makə kə slənyi ci də səkura. Ha'ə nə ənjitə ɲgərəgi slənə uushi'inə ɲga *duuniya tə tii. Ma təya, agi səkurənə nə tii agi dfa uushi'inatii. Amma ma ənjitə agi bərənə, pooshi tii ka kavə hiimatii aakəɲwa də səkurə ha'ə.

⁹ "Ma nyi əsa, wanyinə ca ba koonə: ɲgərəmə gəna goonə, zamagimə koonə upaa də guviinə. Maa kə dfii ha'ə, madfa kə uudəgi gəna, ka luunə nə ənji tuunə asii ga Əntaɲfə.

¹⁰ Taa wu baarii goonɲaanə agi uundzə slənə, ka mbeenə nə ənji ka ba'avə madiigərə

slənənyinə aaciikii. Taa wu pooshi baarii goonḡaanə agi uundzə sləna, taa madiigərə slənənyinə ba'avə ənji aaciikii əsə, paa ci ka mbeenə ka da goonḡaanə agikii.

¹¹ Yaci ha'ə makə ətsə əsə, maḡa maslənəgimuunə də goonḡaanə də gənanə upaa unə agi *duuniya, iitə mbeenə ənji ka ba'avə koonə tə tantanyitə uushi'inə ḡiya?

¹² Yaci maslənəgimuunə də goonḡaanə də sətə əntaa noonə əsə, wu na mbee ka vii koonə noonə səgoonə ḡiya?

¹³ “Pooshi mava ətə ca mbee ka slənətənə ka slanjiinə bəra'i. Ka kaareenə nə ci ka əndə'i əndə, ca uudə tə əndə'i ənda. Ka gadeenə nə ci ka əndə'i əndə, ca ushapaa tə əndə'i ənda. Pooshi rəgwa ḡa paslənə tə Əntanḡə, unə kə kavə nuunə ka alə gəna.”

Hara wabənə ḡa Yeesu

(Mat. 11.12-13; 5.31-32; Mar. 10.11-12)

¹⁴ Fanə ḡa *Farisanyinə ha'ə, makə ḡii ci ḡa'ə ka tii nə gəna, wata təya ḡusəgi tə Yeesu.

¹⁵ Əḡki Yeesu ka tii, “Ma unə ḡəya, kə ndzaa unə ka ənjitə ca ḡeegi ka natii nə makə ənji goonḡa akəḡwacii ənja. Amma kə shii Əntanḡə sətə a ədzəmuunə. Ajijinə ka Əntanḡə nə sətə ci ənjə a nee makə maḡuunə uushi.

¹⁶ “Ma bariya ḡa Muusa da wabənə ḡa anabiinə, kə slənyi dənə ka saa'itə shigi Yoohana əndə ḡa bapətisəma. Agi zamanaakii 'watəgi ənji waaza Nunyi Habara agyanə ḡwanjuunə ḡa Əntanḡə. Taa wu patə əsə, kə cinə

ci dɔ ɲgeerɛnɛ kaa ca upaa dɛmɛnɛ aagi ɲwanɲunɛkii.

17 Gɛdɛ uudɛnɛ ɲga duuniya dɛ ɲgufɛnɛ acii piriɲuginɛ ɲga uushi gi'u agi bariya.

18 “Mada kɛ lakɛgi ɛndɛ minaakii, ca ɲgɛrɛ ɛndɛ'i, kɛ dɛi ci alɛhiinɛ ɛtsa. Mada kɛ ɲgiriɛ ɛndɛ tɛ miitɛ lakɛgi ɲgurii ɛsɛ, alɛhiinɛ nɛ ci ka dɛnɛ.”

Misaali dɛ ɛndɛ gɛna da Lazarusɛ

19 “Tɛ'i ɛndɛ'i ɛndɛ gɛna sha dɛi. Kɛ kaalii ci makudɛ kudɛ kɛjeerɛnyinɛ ɛtɛ dɛi dɛrɛkii ndalɛ. Taa guci patɛ agi wahɛ ɲji ci.

20 Tɛ'i maagha ɛsɛ dɛi lɛmɛkii Lazarusɛ. A ma kuvɛ ga ɛndɛ gɛnatɛ ɲjii kɛya ndzaanɛ. Shishinɛkii patɛ, uyiginɛ.

21 Kɛ mwayi ci dɛɛmɛ murɛmurinɛ ɲga dɛfɛtɛ ca kwaala aanɛ ha ɲga adɛnɛ ɲga ɛndɛ gɛnata, kaa ca adɛ. ɛdiinɛ maa, tɛya dzɛ dɛ na'ɛ uyigiitɛ ashikii.

22 “Makɛ ɛɲki maaghata, wata malaa'ikanyinɛ a ɲgɛrɛtɛ tɛ ci, tɛya kɛrɛgi tɛ ci aadɛgyɛ aabii Ibɛrahiima, asii ga ɛntanɲfɛ. ɛntɛnɛ ɲga ɛndɛ gɛnatɛ naakii, wata ɛɲjɛ a ɲgɛdɛgi tɛ ci.

23 Aagi gutɛ sunwɛ gi ci, ca sa cibɛ ka shanɛ. Ma madaɛnɛkii ka ginɛkɛya, ma nee ca, waatɛ Ibɛrahiima, a purɛɲakii nɛ Lazarusɛ.

24 Wata ca ɲgɛrɛe ka uurakii, ɛɲki ci: ‘Daadɛ Ibɛrahiima, nɛhuu tɛgugunaaki. Bawɛ ka Lazarusɛ, wa ca cimwacii ma'inɛ a ma gislɛ kaa ca shi ka dɛvɛnɛ ka nyi a ganaki, kaa nya upaa shiwunɛ. Acii agi cibɛnɛ nɛ nyi ganɛ agi guuna.’

²⁵ Amma ɛŋki Ibɛrahiima ka ci: ‘Uuzɛnaakya, a buurɛtɛ hɛ oo'i, kɛ shi ha upaa shiwunɛ hɛ ma'ɛ agi duuniya. Ma Lazarusɛ ɛsa, agi ŋgɛra'wɛ ŋji ci. Amma, ma ɛnɛ dɛi ca, ma ganɛ, ka maka ma'yanɛ nɛ ci. Ma hɛ ɛsɛ, agi cibɛnɛ nɛ hɛ.

²⁶ Danɛkii ha'ɛ maa, tɛ'i maduunɛ ŋgurɛnyinɛ ahadaamɛ. Aciikii, taa ɛŋjitɛ ca moo madɛnɛ daganɛ ka dzɛnɛ aa hoonɛ, paa tii ka mbeenɛ. Pooshi ɛŋji ka mbeenɛ ɛsɛ ka ma'yanɛ ka hatsɛ dɛi hɛ davɛ ka shinɛ aadɛ heenɛ.’

²⁷ Wata ɛŋki ɛndɛ gɛnatɛ ka Ibɛrahiima: ‘Tuutɛtɛ'ɛ, Daadɛ, makɛ ha'ɛ dɛi ɛna, slɛkɛ ka Lazarusɛ aa ha daadɛ aasii.

²⁸ Tɛ'i ndzɛkɛŋushi'inɛki tufɛ. Wa ca dzɛ ka wabɛnɛ ka tii, acii ga tɛya shi aa hanɛ natii ɛsɛ, ka ha ŋga cibɛna.’

²⁹ ɛŋki Ibɛrahiima ka ci: ‘Ma ndzɛkɛŋushi'inɛku, agi fanɛ nɛ tii bariya ŋga Muusa da wabɛnɛ ŋga anabiinɛ. Wa tɛya nɛ'utɛ sɛtɛ bii tii.’

³⁰ ɛŋki ɛndɛ gɛnatɛ ɛsɛ: ‘Daadɛ Ibɛrahiima, pooshi dɛi; amma, madɛ ɛndɛtɛ sha ɛŋki gi ka wabɛnɛ ka tii, ka baanɛ nɛ tii ka ɛntanɛfɛ.’

³¹ Amma ɛŋki Ibɛrahiima: ‘Madɛ pooshi tii nɛ'utɛ bariya ŋga Muusa da wabɛnɛ ŋga anabiinɛ, taa ɛndɛtɛ madɛtɛ agi mamɛɛtɛ ɛŋji gi ka wabɛnɛ ka tii, paa tii ka baanɛ ka ɛntanɛfɛ.’

17

Wabɛnɛ ŋga Yeesu agyanɛ 'waslyakɛɛnɛ da

*gi'inə tə Əntanʃə**(Mat. 18.6-7,21-22; Mar. 9.42)*

¹ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii, “Taa guci patə, tə'i uushi'inə ətə ca dəəməgərə də ənji aagi dfaada 'waslyakəənə. Amma aagi ŋgəra'wə nə əndətə ca kavə əndə ka pu'unə.

² Madfa kə kavə ci tə əndə rəŋwə aagi ənjinə ušhapaa *duuniya tə tii ka dfa 'waslyakəənə, ma sətə na upaa tə ci, gədfə anəvə təŋwə aa uurakii ka ci də ŋga'əənə, ənjə a kagərə tə ci aagi uunəva, acii sətə na upaa tə ci.

³ Nəhəmə noonə na!

“Madfa kə dfii əndə nə'unə makə hə 'waslyakəənə, wabuu ka ci. Madfa kə baa ci, tifyagi ka ci.

⁴ Taa kə kyawəri ci ka dfanə də hə bwayakii mədfə aagi uusəra, madfa ca dzə də shinə ka banə ka hə oo'i: ‘Kə baa nyi ka hə’, ga ha kəsəpaa tə ci a ədzəməku.”

⁵ Fanə ŋga masləkee ənji ha'ə, əŋki tii ka Slandana, “Tsakuu keenə ŋgeerənə ŋga gi'inə tə hə.”

⁶ Əŋki ci ka tii, “Maci kə mbu'i gi'inə goonə tə nyi taa wata makə hi'u iza,* kadfa ka mbeenə nuunə ka banə ka bəratsa: ‘Mbuduu, duu ŋgubəpaa naaku nə aagi uunəva’, ca luuvə koonə əsə.”

Slənə ŋga lawara

17:5 17.5 6.13. * **17:6 17.6** Hi'ukii palee də ənshidəfənə anə hanyinə ŋga Gudfe. Amma ma wabənə ŋga Yeesu, agyanə əndə'i slikerənə pamə anə hanyinə ŋga Isərayiila wabi ci. **17:6 17.6** Mat. 13.31; 21.21; Mar. 11.23.

⁷ “Yaci tē'i əndə agyuunə gi lawaraakii aa bilə ka uuzanə taa ka gəranə, ya madfa nee ci ka ci, ca shi də bilə, ka banə nə ci ka ci oo'i: ‘Palyəgi tsakə tsakə, ndzanuu adənə’ nii?”

⁸ Poosha. Amma ka banə nə ci ka ci: ‘Tasəkapaa ka nyi adənə zəku'i, zə'wee ka kəjeerənaaku, kaa ha dfa ka nyi slənə saa'itə cii kya adə, nya sa. Ma daba'əkii, ka mbeenə nə hə ka adənə naaku, ha sa.’

⁹ Kə kuyirii ci tē lawaraakii puta slənətə ci ka ci sətə bii ci ətsə nii?”

¹⁰ Ha'ə nuunə noonə əsə. Madfa kə dafuunə patənə nga sətə bii əntanɣə koonə, shiimə oo'i, wata *lyawarənə nuunə. Ma sətə dīi una, sətə dəbēe una dfa.”

Mbədəpaanə nga Yeesu də ənji uyikuzənə pu'u

¹¹ Ma Yeesu a dzə də palənə aa Urusaliima, anə ribinə nga hanyinə nga *Samariya da hanyinə nga Galili pitəgi ci.

¹² Ma ətsə kaa ca mbu'u aasəkə əndə'i vəranə ha'ə, wata ənji uyikuzənə pu'u a shi ka gununə da ci. Təya kəjaanə dzadə gi'u da ci,

¹³ təya ngəree ka uuratii, əŋki tii, “Yeesu, Dəsəniinə, nəhuu təgunuunə geenə!”

¹⁴ Neenə nga Yeesu ka tii, əŋki ci, “Ma dafanuuna, dəmə ka baarii noonə nə ka li-manyinə.” Ma tii ka ha nga dzənə, wata ma nee tii, kə mbə'i tii.

15 Neenatii kə mbə'i tii, wata əndə rəŋwə agitii a ənyatə aaba'a, ca dzə də dələnə də Əntanƒə də ŋgeerənə.

16 Ca kulagi atsaə sədə Yeesu, ca kuyirii tə ci. Asee, ma əndəta, əndə Samariya nə ci.

17 Wata Yeesu a ləgwa, əŋki ci, “Əntaa ənjitə pu'u patə mbə'ya? Aa maatiinə hara ənjinə əlinə dīya?”

18 Iitə dīi da pooshi əndə shi ka dələnə də Əntanƒə maɗaamə mu'umətsa?”

19 Wata əŋki Yeesu ka ci, “Maɗətə, duu saaku aasii. Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.”

Da ŋwanjuunə ŋga Əntanƒə

(Mat. 24.23-28,37-41)

20 Kə ləguyi harii *Farisanyinə a ma Yeesu taa guci nə Əntanƒə a ɗa ŋwanjuunaakii agyanə ənja. Əŋki Yeesu ka tii, “Ma ɗa ŋwanjuunə ŋga Əntanƒə, pooshi ndzaanə makə sətə ci ənjə a nəhee də ginə.

21 Pooshi ənji ka mbeenə ka banə oo'i: ‘Tsaamuu, wiinə ganə’, taa: ‘Wiitə gatə ha'ə.’ Aci ma nə dīi ca, kə uugi ŋwanjuunə ŋga Əntanƒə ndzaanə ahadoonə.”

22 Wata əŋki ci ka lyawarənaakii, “Kadə nə saa'i a ɗa. Maɗa kə dīi saa'ikii, kadə nuuna moo neenə ka *Uuzənə ŋga ənda, taa wata uusəra rəŋwə. Amma paa unə ka neenə ka ci.

23 Ka banə nə ənji koonə: ‘Ganə nə ci’, taa: ‘Gatə ha'ə nə ci.’ Ma ɗanuuna, goona dzə, goona nə'u tə tii shaŋə.

17:16 17.16 10.33. 17:19 17.19 Mat. 9.22. 17:21 17.21
11.2,20; Mat. 12.28. 17:22 17.22-24 21.7-24. 17:23 17.23-24
Mat. 24.23-25; Mar. 13.21-23.

²⁴ Acii makə sətə ci pyapidənə nga vənə a bərəgi səkəntənfə taa dama patə, ha'ə nə Uzənə nga əndə a ndzaanə ka uusəraakii paŋgəraŋə a babara.

²⁵ Amma see a cibə ci ka shaŋə dərəva zəku'i, ənji nga zamananə a kaaree ka ci əsə.

²⁶ “Makə sətə sha dīi tə ənji agi zamana nga Nuuhu, ha'ə na dfa uusəratə nə Uzənə nga əndə a shi.

²⁷ Ma agi zamana nga Nuuhu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ŋguyirənə da makinə a ŋgəərəshi, ha'ə mbu'ya uusəratə dəməgərə Nuuhu aasəkə kumbawala. Wata shine nə ma'i tuufaanə, ca naanə ka duuniya, ca zamagi də ənjitə patə.

²⁸ Kadə na dfa əsə makə agi zamana nga *Luudu. Ma agi zamana nga Luudu, kə nji ənjə a zəmə, ənjə a saasa, kə nji ənjə a dfa fiiriinə, kə nji ənjə a laaga uushi'inə, kə nji ənjə a ghəənə yinyinə.

²⁹ Amma, ma uusəratə shigi Luudu də *Sadooma, kə bujikaanə gunə dadagyə da baru-uda aagyanə ənjitə ənəgi davə də Sadooma. Wata dza'ə kə zagi ənji davə.

³⁰ Ha'ə makə ətsə əsə na dfa uusəratə nə Uzənə nga əndə a jiga.

³¹ “Ma uusərakəya, ma əndətə anə kuvaakii da uushi'inaakii a kumu, wa ca jimagərə, ca huyi, ga ca dəmə aa kumu ka fədfəənə uushi'inaakii. Ma əndətə də bilə əsə, wa ca huyi, ga ca ənə aasii.

³² Buurətəmə haala nga minə nga Luudu!

³³ Taa wu patə ca dfa gazhi'waanə nga luupaa əpinaakii, ka əteenə nə ci ka əpinəkii. Amma taa wu patə ətee ka əpinaakii, ci na luupaa əpinaakii.

³⁴ Wanyinə ca ba koonə: ma ka uusərakii davəðə, ka baanə nə ənji bəra'i ka ədzə rəjwə, ka ηgərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.

³⁵ Ka dzənə nə makinə bəra'i ka ədənə ka təjwə rəjwə; ka ηgərəginə nə ənji əndə'i minə, ənjə a bwasee ka əndə'i. [

³⁶ Ka dzənə nə ηguyirənə bəra'i aasəkə rə ka uuzanə; ka ηgərəginə nə ənji əndə'i əndə, ənjə a bwasee ka əndə'i əndə.”]

³⁷ Wata əŋki lyawarənaakii ka Yeesu, “Da da, Slandana, nə ətsə ha'ə a dfa?” Əŋki Yeesu ka tii, “Ka hatə dīi mantə uushi patə, davə dzanə kadəguyinə də na.”

18

Misaali də mitə mooryafinə da bwaya mala gəjwanə

¹ Wata Yeesu a dfa ka lyawarənaakii misaali ka baariiginə ka tii oo'i, kə dəbee təya dfa də'wa taa guci patə, ga təya zaarə shaŋə.

² Əŋki ci, “Tə'i mala gəjwanə sha dīi asəkə əndə'i vəranə. Paa ci ka ηgwalənə tə Əntanfə, agi ushapaanə nə ci ənja.

17:33 17.33 9.24; Mat. 16.25; Mar. 8.35. **17:37 17.37** Ayb. 39.30. **18:1 18.1** 11.2; Rooma 12.12; Fil. 4.6; Kwal. 4.2; 1 Tees. 5.17.

³ Tə'i mitə mooryafinə davə gatə də vərə əsə. Agi dzənə nə ki də shinə aa hakii ka banə ka ci: 'Jikəvə keenə ahadeenə da əndə mbiinaaki.'

⁴ Amma dzənə nə mala gəŋwaatə də naanaginə, kə ta'avə ci dərəva ka danə ka ki ha'ə. Ma daba'əkii əŋki ci də səkəkii: 'Taa ŋgahi paa nyi ka ŋgwalənə tə Əntaŋfə shaŋə, agi ushapaanə nə nyi ənji əsə,

⁵ patə da ha'ə, makə kə uugi nyi zaarənə acii haalatə, ka danə nə nyi ka ki gəŋwaatsa. Madə madamə nyi ka ki gəŋwaatsa, kadə nə ta ənvutə tə nyi.' "

⁶ Slandanə a tsakə banə, əŋki ci, "Famə dīi sətə bii bwaya mala gəŋwaatsa.

⁷ Ya Əntaŋfwa, paa ci ka tsakənə tə matadə ənjaakii kwa? Acii ma təya, agi tuunə nə tii ka ci vədə da uusəra kaa ca tsakə tə tii. Kə shii nyi, pii tsakənəkii tə tii.

⁸ Wanyinə ca ba koonə: ka viinə nə ci ma'inə ka ənji mbiinatii. Patə da ha'ə, madə kə shi *Uuzənə ŋga ənda, ka lapaanə nə ci ənjitə gi'i tə Əntaŋfə ma'ə nii?"

Misaali də Farisa da əndə luu tsəka

⁹ Agi nəheenə nə hara ənji ka natii nə makə ənji goonğa, təya bərapaa tə patənə ŋga ənja. Ka tsaratii dīi Yeesu misaalina, əŋki ci:

¹⁰ "Tə'i ənji bəra'i gi aasəkə *yi ŋga Əntaŋfə ka də də'wa. Farisa nə əndə'i ənda, əndə luu tsəka nə əndə'i ənda.

¹¹ Ma Farisata, kə gi ci, ca kəŋaanə, ca də də'wa dasəkə ədzəməkii, əŋki ci: 'Əntaŋfə, kə

kuyirii nyi tē hē, acii ma nya, paa nyi ndzaanē makē ŋa hara ɛnji, waatoo mahiirēnē, mēza ɛnja, ɛnji dfa alēhiinē. Kē kuyirii nyi tē hē ɛsē makē d̄ii ci, ma nya, paa nyi ndzaanē makē ɛndē luu tsəkətsa.

¹² Agi dfa suumaya nē nyi bēra'i agi luuma; agi viinē nē nyi zaka ŋga sētē cii kya upaa patē ɛsē.'

¹³ Amma ma ɛndē luu tsəkətē naakii, makē gi ci, daba'ə hara ɛnji kəŋaanē ci, acii kē ŋgwaləgi ci ka madēe taa ka ginəkii aadəgyə. Wata ciinəkii pukəvə ci dəkə agyanəkii, ɛŋki ci, 'Ya'ə ɛntanfə, nēhuu tēgugunaaki, nyi ɛnē ma'waslyakē ɛnda.'

¹⁴ "Wanyinē ca ba koonē: ma gi ɛndətē aasiya, ɛntanfə kē tifyagi tē ci. Amma, ma Farisata, pooshi ɛntanfə tifyagi tē ci. Acii taa wu patē hanətē naakii na, ka bərəpaanē nē ɛnji tē ci. Amma taa wu patē hētəpaa naakii na, ka hanətənē nē ɛnji tē ci."

*Daanē barəkaanē ŋga Yeesu ka uuji man-
jeevənē*

(Mat. 19.13-15; Mar. 10.13-16)

¹⁵ Yoo, kē kyaara ɛnji ka Yeesu i idənē man-
jeevənē kaa ca daanē ciinē ŋga barəkaanē
aanətii. Neenē ŋga lyawarənaakii ha'ə, wata
təya ndzanə laala ŋguruunē ka ɛnjita.

¹⁶ Amma Yeesu a 'watē tē ɛnjita, ɛŋki ci,
"Uneemē ka manjeevənē kaa təya shi aabiiki,

18:12 18.12 11.42; Mat. 6.16-17; 23.23. **18:13 18.13** 5.8; Jab. 51.3,5. **18:14 18.14** Jab. 51.19; Mat. 23.12.

goona tɛŋa tɛ tii, acii ka tsarɛ ŋga ɛnɔi makɛ tii dɛ *ŋwanɔunɛ ŋga ɛntanɔfɛ.

¹⁷ Tantanyinɛ cii kya ba koonɛ: ma ɛndɔtɛ pooshi luuvɛ ka ɛntanɔfɛ a ndzaanɛ ka ŋwanɔwaakii makɛ sɛtɛ ci uuzɛnɛ a luuvɛ, pooshi ci ka upaa dɛmɛnɛ aagi ŋwanɔunɛ ŋga ɛntanɔfɛ shanɛ.”

ɛndɛ gɛna

(Mat. 19.16-30; Mar. 10.17-31)

¹⁸ Yoo, kɛ shi ɛndɛ'i gawa aabii Yeesu, ɛŋki ci ka ci, “Malɛma, ma hɛ kamɛ, ŋunyi ɛndɛ nɛ hɛ. Mi sanɛ dɛanɛki kaa nya upaa ɛpinɛ ŋga ca'ɛ ndɛŋwɛ ndɛŋwa?”

¹⁹ Wata ɛŋki Yeesu ka ci, “Ka mi cii kwa 'wa tɛ nyi ŋunyi ɛnda? Pooshi ŋunyi ɛnda, maɔaamɛ ɛntanɔfɛ ci rɛŋwɛ dyanɛ.

²⁰ Kɛ shii hɛ bariya ŋga ɛntanɔfɛ, waatoo: ‘Ga ha alɛ hiinɛ, ga ha bɛlɛ hiinɛ, ga ha hɛrɛ hiinɛ, ga ha vii seeda ŋga jirakɛnɛ anɛ ɛnda, gadɛɛ ka i duu da muu.’ ”

²¹ ɛŋki gawɛ ɛndɛta, “Ma ɛtsɛ patɛ, kɛ nɛ'utɛ nyi daga nyi ma'ɛ uuzɛnɛ.”

²² Makɛ fii Yeesu ha'ɛ, ɛŋki ci ka ci, “Awa, kɛ fii nyi, amma tɛ'i uushi rɛŋwɛ mbɛɔaanɛ ka hɛ ŋga dɛanɛ. Ma dɛanɛkwa, uushi'iitɛ aciiku patɛ, duu, fɛɔuu, ha dɛrɛmagi, ha tɛkɛpaa kwabakii ka maaghiinɛ. Maɔa kɛ dɛii hɛ ha'ɛ, ka ndzaanɛ nɛ shigaaku dagyɛ abii ɛntanɔfɛ. Ma daba'ɛkii, ha shi ka nɛ'u tɛ nyi.”

²³ Makə fii əndətə wabəətsə ha'ə, wata kə dzəgəpaa tə ci ashikii; acii lanə dərəva nə gəna aciikii.

²⁴ Makə nee Yeesu kə dzəgəpaa wabəətsə tə əndətə ha'ə, wata əŋki ci: “Una! Dzawə dərəva nə dəmənə ŋga əŋji gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.

²⁵ Gədə dəməginə ŋga ŋgyalooba ka rəgwa shine ŋga libəra də ŋgufənə acii dəmənə ŋga əndə gəna aagi ŋwanjuunə ŋga Əntanfə.”

²⁶ Fanə ŋga əŋji ha'a, wata əŋki tii, “Madfa ha'ə əna, wu dīi nə upaa luupaana?”

²⁷ Əŋki ci, “Ma sətə təkuree əŋji ka dātənə, ka mbeənə nə Əntanfə ka dātənə.”

²⁸ Əŋki Piita, “Waniinə, kə bwasee inə ka yinyinə geenə keena nə'u tə hə.”

²⁹ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Tantanyinə cii kya ba koonə: taa wu patə bwasee ka yaakii, taa minaakii, taa ndzəkəŋushi'inəkii, taa duurənyinaakii, taa manjeevənaakii əsə kaa ŋwanjuunə ŋga Əntanfə a shii dzənə aakəŋwa,

³⁰ ma ca, ka upaanə nə ci sətə palee ka ətə bwasee ci aaba'ə agi zamanana. Ha'ə əsə agi zamanatə na shi, kadə nii kəya upaa əpinə ŋga ca'ə ndəŋwə ndəŋwə.”

Makkənə ŋga wabənə ŋga Yeesu agyanə əntənaakii

(Mat. 20.17-19; Mar. 10.32-34)

³¹ Wata Yeesu a 'wagi lyawarənaakii pu'u aji bəra'i tsanə aatanjala. Əŋki ci ka tii, “Fatəmə ŋga'ə! Wanaamə ka dzənə aa Urusalīma.

Patənə ɲga uushi'iitə nyaahə anabiinə agyanə *Uuzənə ɲga ənda, davə nə ənjə a mbu'utəgi.

³² Waatoo, ka viinə nə ənji tə ci aacii ənjitə mashiimə tə Əntaɲfə. Ma təya, ka ɲusənə nə tii tə ci, təya dzaana tə ci. Ka tiifənə nə tii giirənə aashikii,

³³ təya fəslə, təya bələgi tə ci. Ma ka makkənə ɲga uusəra, ka madətənə nə ci agi maməətə ənja.”

³⁴ Amma, ma lyawarənaakii, pooshi tii paaratəgi də wabənaakii. Ma'umbeekii nə wabənəkii ka tii. Mashiimə tii taa agyanə mi ɲji Yeesu a wabə.

Mbədəpaanə ɲga Yeesu də muurəfə də Yarikoo

(Mat. 20.29-34; Mar. 10.46-52)

³⁵ Ma ətə Yeesu kədəhə ka mbu'unə aa Yarikoo, tə'i muurəfə dasə ha'ə atəɲgala rəgwa ka kədiinə.

³⁶ Makə fii ci ənjə a pitə də waazənə, ca ləgwa ka ənjitə abiikii taa mi ci ənjə a waazə ha'ə.

³⁷ Wata əɲki ənji ka ci, “Yeesu, əndə Nazaratu ca pitə.”

³⁸ Wata ɲgəreenə nə muurəfətə ka uurakii, əɲki ci, “Yeesu, jijinə ɲga *Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!”

³⁹ Ənjitə ɲja takəɲwa a wazə ka ci kaa ca ndzaa kəfa'ə. Amma wata ca tsakə ɲgəree ka uurakii palee ka əta, əɲki ci, “Jijinə ɲga Dawuda, nəhuu təgunuunaaki!”

⁴⁰ Wata Yeesu a kəŋaanə, ca ba ka əŋja, “Əncəhatəgimə ka nyi də ci.” Makə əncəha muurəfətə, əŋki Yeesu ka ci:

⁴¹ “Mi cii kwa moo nya dfa ka ha?” Əŋki ci, “Slandanəkya, ŋga'ə ka nyi kaa nya ənə ka neenə ka ha.”

⁴² Əŋki Yeesu ka ci, “Wa ginəku a wunəgi kaa ha ənə ka neenə! Kə mbə'i hə putə ŋga gi'inaaku tə nyi.”

⁴³ Pii wata ca nee ka ha. Nə'unə nə ci tə Yeesu, ca dzə də dələnə də Əntanfə. Makə nee patənə ŋga əŋjitə ha'ə, wata təya ndzanə dələnə də Əntanfə natii.

19

Yeesu tii da Zakayusə

¹ Mbu'unə ŋga Yeesu aasəkə vəranə ŋga Yarikoo, ca dzə dasəkə vəranəkii.

² Ma davə də vəra, tə'i əndə'i əndə dīi ləməkii Zakayusə. Gawə nə ci agi *əŋji luu tsəka. Əndə gəna əsə.

³ Ma saa'ikii, kə ali ci rəgwa ŋga neenə taa wu nə Yeesu. Amma, makə dīi ci gusə nə ci, kə təkuree ci ka neenə ka ci acii dabaala.

⁴ Makə dīi ha'ə, wata ca huyipaa aakəŋwa, ca ndərəgi aa ənfwə bəra kaa ca nee ka ci, acii dadavə nii kəya pitəgi.

⁵ Makə mbu'i Yeesu ka hatə dīi Zakayusə davə, wata ca madfee ka ginəkii aadəgyə, əŋki ci ka ci, “Zakayusə, tsəgwayi, jimagerə. Acii, ma ənshina, gaku asii dəbēe ndzaanəki.”

⁶ Jimagərənə nə Zakayusə pii pii, ca luu tə Yeesu də moodasəka.

⁷ Makə nee ənji ha'ə, wata ɲɔŋɔŋunənə nə tii, təya ba, “Aa ha ma'waslyakə əndə gi ci.”

⁸ Madətənə nə Zakayusə, əŋki ci ka Yeesu, “Slandana, a təkəe nyi ka uushi'inaaki tatsə mbərə mbərə, nya vii reetakii ka maaghiinə. Ma ənjitə gəpi nyi də tii, ka jikəənənə nə nyi ka tii ənfwadə agyanə sətə gəpətə nyi aciitii.”

⁹ Əŋki Yeesu, “Ma ənjinə ganə asii, ənshinə upaa tii luupaanə. Acii taa Zakayusə əsə, agi slikerənə ɲga Ibərahiima shigi ci.

¹⁰ Acii ma shi nya, nyi *Uuzənə ɲga ənda, ka aalənə tə maza ənja, nya luupaa tə tii.”

Misaali də pamə pu'u
(Mat. 25.14-30)

¹¹ Makə nji ənjə a fa wabənə a ma Yeesu ha'ə, kə gi ci aakəɲwa də də ka tii misaali. Acii kədəhə nə ci da vəranə ɲga Urusaliima, ma nə ənji ka nəhənə, kədəhə nə əntaɲfə ka də ɲwanɲuunaakii.

¹² Wata əŋki ci ka tii, “Tə'i maduunə ənshara. Kə pyalə ci ka madzadə hanyinə ka liwa ɲwanɲuunə, ma daba'əkii ca ənya.

¹³ Ma taabu'u gi ci, ci kə 'watə ənji pu'u agi daguyinaakii. Kə ɲgirə ci pamə pu'u, ca təkəpaa ka tii mbərə mbərə. Əŋki ci ka tii: ‘Zhi'igimə see mada ənya nyi.’

19:7 19.7 Mat. 9.10.   **19:8 19.8** Shig. 21.37; Əzaki. 33.14-16.
19:9 19.9 13.16; Slənə 16.31.   **19:10 19.10** Əzaki. 34.16; Mat. 9.13; Mar. 2.17; Luka 5.32; 1 Tim. 1.15.   **19:11 19.11** 11.2; Slənə 1.6.   **19:12 19.12-13** Mar. 13.34; Slənə 1.11; 2.33-36.

14 Amma pooshi ənji ɲga nə ɲga hanyinaakii ka uufənə tə ci. Kə sləkee tii ka ənji daba'əkii kaa təya dzə ka banə ka ənjitə ca dəkə ɲwanɲwə oo'i: 'Ma əndətsa, paa inə ka moonə ca dfa keenə ɲwanɲuunə.'

15 "Yoo, makə upaa ci ɲwanɲuunə, wata ca ənya. Ca sləkee ka ənjə a 'waa'watə ka ci daguyinaakii ətə vii ci ka tii kwabata. Waatoo, kaa ca nee taa iitə ɲji əndə a zhi'igi naakii də sətə vii ci ka ci.

16 Təkəɲwatə dagwa a shi. Əɲki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəɲwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dɲi ka pamə pu'u.'

17 Əɲki ci ka ci: 'Yawa, ɲga'ə, ɲunyi əndə slənə nə hə. Kə slənyi hə də uuji uushi'inə də rəgwakii. Aciikii, dfa wə ɲwanɲuunə agyanə vərənyinə pu'u.'

18 Shinə nə bəra'inə. Əɲki ci: 'Slandana, ma pamə ətə rəɲwə vii hə ka nyi, kə tii, kə dɲi ka pamə tufə.'

19 Əɲki ɲwanɲwə ka əndəta: 'Ma hə əsa, dfa wə ɲwanɲuunə agyanə vərənyinə tufə.'

20 "Shinə nə əndə'i dagwa. Əɲki ci: 'Slandana, wiinə pamaaku rəɲwə. Kə anətə nyi asəkə kəjeerənə, kə ɲgagi nyi.

21 Acii kə ɲgwali nyi aciiku. Kə shii nyi, ma hə, əndə tamwə nə hə. Kə ndzaa hə makə əndətə ca ɲgərə sətə madəkəpaamə ci. Kə ndzaa hə əsə makə əndətə ca slənə cifanə ɲga sətə maləgamə ci.'

²² Əŋki ɲwanɲwə ka ci: ‘Ma ha, bwaya lawarə nə hə. Wabəətsə a maku nə gəɲwanaaku. Kə shii hə oo'i, əndə tamwə nə nyi, agi ɲgərənə nə nyi sətə madəkəpaamə nyi, agi slənənə nə nyi cifanə ɲga sətə maləgamə nyi.

²³ Aa ya mada ha'a, mi unee hə ka dəkəpaa pamaaki ka hatə ci ənjə a zhi'igya? Maci ha'ə dɲii hə, kə nji nya ɲgərə pamaaki da i ma'inəkii agyanəkii, nyi kə ənya.'

²⁴ “Wata əŋki ci ka ənjitə abiikii: ‘Luugimə pamətsə rəɲwə aciikii, una vii ka əndətə da pamə pu'u aciikii.’

²⁵ Əŋki tii ka ci: ‘Slandana, əntaa kə uugi ci upaa pamə pu'wa?’

²⁶ Əŋki ci: ‘Wanyinə ca ba koonə: ma əndətə da i uushi aciikii, ka ci tsakənə ənji viinə. Amma, ma əndətə dɲii naakii gi'u, taa gi'ukii maa, ka luuginə nə ənji aciikii.

²⁷ Ma məza ənjaaki əsə, waatoo ənjitə mamoomə nya da ka tii ɲwanɲuunə, kaashatəmə tə tii, una kira tə tii aa hanə, una bəələgi tə tii ganə akəɲwaciiki.’ ”

²⁸ Makə uugi Yeesu wabəginə ha'ə, wata ca ɲgərə rəgwa, ca takəɲwa ka ənji aa Urusaliima.

Dəmənə ɲga Yeesu aasəkə vərənə ɲga Urusaliima

(Mat. 21.1-11; Mar. 11.1-11; Yooh. 12.12-19)

²⁹ Makə mbu'i Yeesu kədəhə da vəranyinə ɲga Bayitifaaji da Bayitaniya ashi giɲwə ɲga Zayitunə, wata ca sləkee ka hara lyawarənaakii bəra'i

³⁰ də banə ka tii, “Dəmə aasəkə vəraatə aakəŋwa. Madfa kə mbu'yuunə aa dəvə, ka lapaanə nuunə uundzə vamənda gwələ. Ma uundzə vaməndakii, pooshi əndə sha ŋgirə aa ba'akii shaŋə. Pəryatəmə, una kira.

³¹ Madfa kə ləguyi əndə a moonə taa ka mi cuuna pərə, bamə ka ci: ‘Slandanə mwayi.’ ”

³² Wata lyawariitə sləkee Yeesu a madə, təya palə, təya lapaa weewee makə sətə bii ci ka tii.

³³ Ma təya pərə vaməndata, əŋki slanjiinəkii ka tii, “Ka mi cuuna pərə uundzə vaməndatsa?”

³⁴ Əŋki tii, “Slandanə mwayi.”

³⁵ Wata təya kira uundzə vaməndatə ka Yeesu, təya luukutəvə kəjeerənyinatii a ba'a uundzə vaməndata, təya ndərəvə də Yeesu aa ba'akii.

³⁶ Ma ca dzə də palənə, sasafəpaa nə ənji kəjeerənyinə a rəgwa ka gəfəeginə ka ci.

³⁷ Mbu'unə ŋga Yeesu kədəhə da vəranə ŋga Urusaliima, ma ətsə ca jimə ashii giŋwə ŋga Zayitunə, wata dabaala ənji nə'unə tə ci a ndzanə də moodasəka, təya ŋgəree ka uuratii ka dələnə də Əntəŋfə putə ŋga bəzə uushi'inə ŋga hurəshishiitə nee tii Yeesu a dāadfa.

³⁸ Əŋki tii, “Tə'i barəkaanə ashii ŋwanutə shi də ləmə ŋga Slandana! Acii Əntəŋfə nə jamənə dagyə, naakii nə duunuunə əsə, ci Əndə məghərəvənə ka shaŋə.”

³⁹ Tə'i hara *Farisanyinə gatə agi dabaala. Əŋki tii ka Yeesu: “Maləma, bawə ka lyawarənaaku, wa təya ndzaa kədfa'ə.”

⁴⁰ Əḡki Yeesu, “Wanyinə ca ba koonə: mada kə ndzaa tii kəda'ə, ka ndzanənə nə faariinə natii.”

Tuunə nga Yeesu agyanə ənji Urusaliima

⁴¹ Makə əncəhatə Yeesu kədəhə da vəranə, nee ci ka vəranəkii, ca gwanə ka tuunə agyanə ənji vəranəkii.

⁴² Əḡki ci, “Maci uushə a batə koonə sətə ca kira koonə ndzaanə jamə ənshinə ku! Amma, ma ətsa, kə umbəgi anuunə, paa unə ka mbeenə ka neenə əsə.

⁴³ Tə'i uusəra na shi, waatoo saa'itə nə ənji mbiinə goonə a tsagərə tuunə aasəkə, təya kərə'utə tuunə, təya pa'əgi rəgwa agyanuunə taa dama patə.

⁴⁴ Ka zaməginə nə tii duunə, təya waalagi kuvənyinə asəkə vəranə goonə patə. Taa rəḡwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i. Ma nə ətsə a da ha'ə, acii mashiimuunə taa guci shi Əntanfə ka tsakənə tuunə.”

*Dzənə nga Yeesu aasəkə *yi nga Əntanfə
(Mat. 21.12-17; Mar. 11.15-19; Yooh. 2.13-22)*

⁴⁵ Mbu'unatii aasəkə vəranə, kə dəməgərə Yeesu aasəkə yi nga Əntanfə. Wata ca ndzanə shaabagi tə ənji da fiiriinə davə.

⁴⁶ Əḡki ci ka tii, “Tə'i manaahəkii asəkə malaaba ləkaləkatə oo'i, ma bii Əntanfə: ‘Ka ndzaanə nə yaaki ka yi nga da də'wa.’ Amma,

---

19:40 19.40 Hab. 2.11. **19:41 19.41-44** 21.20-24. **19:42 19.42** Dzək. 32.29; Luka 2.14. **19:44 19.44** 1.68; 21.6; Mat. 24.2; Mar. 13.2.

ma una, kə geegyuunə ka yikii ka ha nga umbənə nga mahiirənə!”

⁴⁷ Ma Yeesu, uusəra patə jigunyi ci ka ənji asəkə yi nga Əntanfə. Kə ali madiigərə limanyinə da maliminə rəgwa nga bələginə tə ci. Ha'ə nə matakəŋwanyinə əsə.

⁴⁸ Amma kə təkuree tii ka rəgwakii, acii patənə nga ənja, kə kavə tii nətii ka fa sətə cii kəya dzəgunə ka tii.

20

Wu vii baawəda ka Yeesu (Mat. 21.23-27; Mar. 11.27-33)

¹ Ma ka əndə'i uusəra, Yeesu a dzəgunə ka ənji asəkə yi nga Əntanfə, ca waaza Njunyi Habara. Kə shi madiigərə limanyinə da maliminə da gayinə aabiikii.

² Əŋki tii ka ci, “Bawə keenə də ŋgutə baawəda saŋə cii kwa daada uushi'iinə ha'a? Wu saŋə vii ka hə baawəfatsa?”

³ Əŋki Yeesu ka tii, “Nyi maa, ka ləgwanə nə nyi a moonə naaki, bamə ka nyi d̄ii:

⁴ Wu saŋə sləkee ka Yoohana kaa ca da bapətisəma ka ənja, Əntanfə nii, anii ənda?”

⁵ Wata təya gwanə ka da wabənə ahadatii, əŋki tii, “Mi banaamə əna? Maɗa bii amə oo'i, Əntanfə sləkee ka Yoohana, ka banə nə ci, aa mi pooshi unə luuvə wabənaakii diya?”

19:46 19.46 Isaa. 56.7; Irim. 7.11. **19:47 19.47** 21.37; 22.53;
Mat. 26.55; Mar. 14.49; Yooh. 18.20. **19:48 19.48** 20.19; 22.2.

⁶ Amma madfa kə bii amə oo'i, ənji sləkee ka ci, ka kaalatənə nə dabaala taamə, acii ma nə tii ka nəhənə, ma Yoohana, anabi nji ci.”

⁷ Wata əŋki tii, “Mashiimiinə taa wu sləkee ka ci.”

⁸ Əŋki Yeesu ka tii naakii, “Ha'ə nə nyi əsə, paa nyi ka banə koonə tafa də ŋgutə baawəfa cii kya da uushi'iina.”

*Misaali də bwaya aginə ŋga mooziinə
(Mat. 21.33-46; Mar. 12.1-12)*

⁹ Wata Yeesu a gwanə ka wabənə ka ənji də da misaalina, əŋki ci, “Tə'i əndə'i əndə sha dɪi rə ŋga inabi. Ca ŋgərə rəkii, ca vəgi ka mooziinə kaa təya təkə cifanə ŋga rəkii da i ci. Ma daba'əkii, ca palə oogə. Kə ta'avə ci davə.

¹⁰ Makə dɪi cifanə ŋga inaba, wata ca sləkee ka əndə slənaakii ka liwa ka ci gyafalaakii aciitii. Wata təya kəsə tə ci, təya fəəsləpaa, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹¹ Slanda rətə a ənə ka sləkee ka əndə'i əndə slənaakii. Ma ci əsa, kə fəəsləgi mooziitə tə ci, ayi ayi dərəva cibee tii ka ci, təya ənəpaa də ci pooshi taa mi aciikii.

¹² Slanda rətə a ənə ka sləkeenə ka əndə'i əndə ka makkənə əsə. Ma ci əsa, kə dəvə tii ka ci uya, təya lyakaanə tə ci.

¹³ Əŋki slanda rətə ka naakii nə: ‘Titə sanə dənanəki də ənjitsa? Takwa a sləkee nyi ka uuzənaaki ətə uu'i nyi. Mbu'u ka gadəenə nə tii ka ci.’

14 Amma, makə nee mooziitə ka uuzəətə, wata ɛŋki tii ahadatii: ‘Waanə mazəmə yi kə mbu'ya. Bələgyaamə tə ci kaama zəmə ya.’

15 Wata təya kəsətə tə ci, təya kagi tə ci aa ba'a tsanə, təya bələgi tə ci.

“Ya ɛtsa, mi nə sətə d'anə slanda rətə də təya?

16 Ka shinə nə ci, ca bələgi tə tii, ca vəgi rətə ka hara mooziinə.”

Makə fii ɛnji wabəətsə ha'ə, ɛŋki tii, “Aa'a, wa ɛntanfə a dzagya!”

17 Wata Yeesu a tsaamətə tə tii, ɛŋki ci, “Aa mada ha'ə ɛna, ka mi d'ii nyaahə ɛnji aasəkə malaaba ləkaləkata, tuu'inə,

‘Ma faaratə kaaree ɛnji ghənə kuva makə pooshi nafaakii, ci ɛnəpaa ka faaratə palee də məghərəvənə.’

18 Taa wu patə kulii aanə faaratsa, ka ɛbinə nə ci. Mada kə kulii faarakii aanə ɛndə ɛsa, ka ɛdəginə tə ci makə ɛmpunə.”

*Ləgwanə agyanə vii tsəkə ka ɛwanjwə *Kay-
isarə*

(Mat. 22.15-22; Mar. 12.13-17)

19 Kə ali maliminə da madiigərə limanyinə rəgwa ɛga kəsənə tə Yeesu ka tsaakii, acii kə shii tii oo'i, agyanətii wabi ci də misaalitsa. Amma kə ɛgwali tii acii ɛnja.

20 Wata təya ndzanjə nəhənə tə Yeesu. Təya sləkee ka madəkənyinə aabiikii ɛtə ca deegi ka natii nə makə ɛnji goonja. Ma d'ii tii ha'a, kaa təya mbee ka pwaakya wabənə ɛtə madzəmə

ama Yeesu; waatoo, ka kavənə tə ci aasəkə cii ɲgwaməna.

²¹ Əŋki maɖəkənyiiṭə ka Yeesu, “Maləma, kə shii inə oo'i, ma sənə cii kwa wabə da sənə cii kwa dzəgunə patə, kə ndzaanə də rəgwakii; paa hə ka tsaamənə ka ɖuunuunə ɲga ənda. Də gooŋga nə hə ka dzəgunətənə ka ənji rəgwa ɲga Əntaŋfə.

²² Ya saŋa, kə kapaa bariya gaamə kaamə rəgwa ɲga vii tsəkə ka ɲwanjwə Kayisarə nii, anii poosha?”

²³ Asee, kə shii Yeesu jarəwiinatii. Əŋki ci ka tii:

²⁴ “Kiramə kwaɖa kaa nya tsaamətə.” Makə caamə ci, ca ləgwa ka tii, əŋki ci, “Ya əna, kəɲwaciinə da ləmə ɲga wu ənə anə kwaɖana?” Təya ba, “Ma ətsa, kəɲwaciinə ɲga ɲwanjwə Kayisarə.”

²⁵ Wata Yeesu a ba ka tii, “Makə ha'ə ɖiya, viimə ka Kayisarə sətə ndzaa ka naakii, una vii ka Əntaŋfə sətə ndzaa ka ɲga Əntaŋfə.”

²⁶ Kə təkuree tii ka upaa sə ɲga kəsənə tə ci də ma'inə agi səndə wabi ci akəɲwacii patənə ɲga ənja. Kə ɖii ka tii ka sə ɲga hurəshishinə nə jikəvənaakii, wata təya ənəgi kəɖa'ə.

*Ləgwanə agyanə maɖənə ɲga maməətə ənja
(Mat. 22.23-33; Mar. 12.18-27)*

²⁷ Kə shi hara *Sadukiinə aabii Yeesu. Ma təya, tii nə kurəgətə ca ba, pooshi maməətə ənji ka maɖənə da i əpinə shaŋə.

²⁸ Əᅇki tii ka Yeesu, “Maləma, kə nyaahə Muusa kaamə bariya ətə bii ci, mada kə əntəgi əndə anə minaakii, pooshi tii pwayi manjeevənə, see a ᅇgərə ndzəkəᅇuci tə miita, kaa ca poo manjeevənə ka ndzəkəᅇuci ətə əᅇki.

²⁹ Ma sha d̄ii, tə'i ndzəkəᅇushi'inə mədəfə. Kə ᅇgire gawatii minə. Kə əntəgi ci. Pooshi uuzənə.

³⁰ Bəra'inə a ᅇgərə mooryafiita. Ca əntəgi. Pooshi uuzənə.

³¹ Makə ətsə əsə d̄ii ka makkənə. Ha'ə d̄ii ka tii patə mədəfə: kə mətəgi tii. Pooshi əndə upaa uuzənə ashitə.

³² Ma daba'əkii, kya əntəgi əsə.

³³ Ya ətsa, maa ma'i tii patə uusəra ᅇga madənə ᅇga maməətə ənja, makə watiitə tii patə mədəfə ᅇgire tə kya, minə ᅇga wu sanə ndzaanəta?”

³⁴ Əᅇki Yeesu ka tii, “Agi duuniya ci ənjə a ᅇgərəshi.

³⁵ Amma, ma ənjitə mbu'i bahə upaa rəgwa ᅇga madənə da i əpinə, da ᅇga ndzaanə agi zamanatə na shi, paa tii na ᅇgərəshi.

³⁶ Acii paa tii ka mətənə ma'ə. Makə malaa'ikanyinə nə təya ndzaanə. Manjeevənə ᅇga Əntan̄fə nə tii; acii kə madəe ci ka tii da i əpinə.

³⁷ Ma agyanə madənə ᅇga maməətə ənji əsa, taa Muusa maa, ma saa'itə wabi ci agyanə guutə agi ba, kə baarii ci oo'i, ka madənə nə tii. Ma saa'ikii, kə 'wii ci tə Əntan̄fə Slandanə də Əntan̄fə ətə ci Ibərahiima da Isiyaaku da Yakubu

a paslə.

³⁸ Ma Əntanƣə, ənjitə da i əpinə amatii ca paslə tə ci, əntaa ənjitə yadə əpinə amatii. Acii ma ndzaa ənji patə da i əpinə amatii, ka ci saakii.”

³⁹ Wata əŋki hara maliminə, “Ma ɗii Maləma, ŋga'ə wabi hə.”

⁴⁰ Ma daba'əkii, pooshi əndə ənyi ka ləgwa wabənə ama Yeesu ma'ə, acii ŋgwalənə.

Ləgwanə agyanə *Aləmasiihu

(Mat. 22.41-46; Mar. 12.35-37)

⁴¹ Əŋki Yeesu ka tii, “Iitə sanə mbee ənji ka banə oo'i, jijinə ŋga *Dawuda nə Aləmasiihu?

⁴² Acii taa Dawuda də naakii nə maa, kə bii ci asəkə ləkələkatə ŋga Jabuura oo'i:

‘Əŋki Əntanƣə Slandanə ka Slandanəki, ndzaanə gadəvə da ciizəmaki.

⁴³ Ka kavənə nə nyi ənji daawaanaaku aatsaa səɗəku.’

⁴⁴ Wiinə ɗii, kə 'wii Dawuda tə Aləmasiihu də Slandana. Aa iitə ɗii ndzaa ci ka jijinaakəya?”

Dzalənə ŋga Yeesu tə ənji agyanə maliminə

(Mat. 23.1-36; Mar. 12.38-40)

⁴⁵ Əŋki Yeesu ka lyawarənaakii akəŋwacii patənə ŋga ənja,

⁴⁶ “Nəhəmə noonə nə acii *maliminə ŋga bariya. Ma təya, də madiigərə kəbənə moonətii wiigi'inə. Ma moonətii, nəhəpaanə tə tii ŋga'ə a luuma. Ka hatə da ginə davə

20:37 20.37 Shig. 3.2,6. **20:39 20.39** Mar. 12.32. **20:40 20.40** Mat. 22.46; Mar. 12.34. **20:41 20.41-44** Mat. 20.30-31. **20:42 20.42-43** Jab. 110.1; Slənə 2.33-35.

moonətii ndzaanə asəkə *kuvə də'wanyinə da
agi əndzanə.

⁴⁷ Təya luuwutə yinyinə nga mooryafinyinə,
təya gərətəgi də də'wa ka dəla də natii nə
akənwacii ənja. Ma təya, kadə nə təya upaa
bwaya gənjwanə ətə palee patə.”

21

Viinə nga mooryafinə

(Mar. 12.41-44)

¹ Madəenə nə Yeesu ka ginəkii, ca tsaamə ənji
gəna a həəji kwaḃa asəkə *yi nga Əntanjə.

² Wata maagha nga mooryafinə a shi natə. Ma
Yeesu a nee, kə əjivə ki pyanya bəra'i.

³ Wata əŋki ci, “Tantanyinə cii kya ba koonə:
ma sətə əjigərə maagha nga mooryafiitsa, kə
palee ka nga hara ənjitsə patə.

⁴ Acii ma təya, agi bəzə gəna ngiragi tii, təya
vii. Amma, ma kya, agi ghanatə patə, kə ngərətə
ki patənə nga sətə cii ta alə də zəmə, kya
əjigərə.”

*Wabənə nga Yeesu agyanə uulagi yi nga
Əntanjə*

(Mat. 24.1-2; Mar. 13.1-2)

⁵ Kə wabi lyawarənaakii agyanə dagwaanə
nga yi nga Əntanjə, acii kə dīi ənji yikii
də faariitə da məghərəvənə davə da i hara
uushi'inə ətə vii ənji ka Əntanjə. Əŋki Yeesu:

⁶ “Kə nee unə ka uushi'iitsa: kadə nə uusəra
a mbu'ya. Mada kə mbu'ya uusərakii, taa

rəŋwə pooshi faara na mbədaanə anə əndə'i, ka waalaginə nə ənji patə.”

Cibənyiitə na la tə ənja taabu'u muudinə ŋga duuniya

(Mat. 24.3-14; Mar. 13.3-13)

⁷ Əŋki ənjitə ŋji davə, “Maləma, guci saŋə nə ətsə ha'ə a da? Mi saŋə na slənə ka baariinə oo'i, kədəhə nə uushi'iitsə ka daadana?”

⁸ Əŋki Yeesu ka tii, “Nəhəmə acii ga ənjə a gəpi duunə. Acii tə'i ənji laŋə na shi, təya dəkəvə ləməki ka natii na, taa wu ca ba, ci nə *Aləmasiihu. Ka banə nə tii əsə, kə uugi uusəra mbəshanə. Ma dānuunə, goona nə'u tsaa sədətii.

⁹ Madā kə fii unə habara ŋga paapanə da purətə haŋkalaanə, goona ŋgwalə shaŋə. Kə dəbēe ətsə ha'ə a da zəku'i. Amma, əntaa uudənə ŋga duuniya nəndə ka dānə pii ha'ə makə ətsa.”

¹⁰ Yeesu a tsakə banə ka tii, əŋki ci, “Kadə nə əndə'i slikerənə a dzə ka panə da əndə'i. Nwanjuunə a pa da əndə'i nwanjuunə.

¹¹ Kadə nə bwaya gəgədzənə ŋga hanyinə a daada. Kadə nə madəfənə da muuva a daada taa dama patə. Kadə nə sə ŋga ŋgwalənə a daada da madiigərə sagidanyinə agintanfə.

¹² “Amma daga uushi'iitsə ha'ə ma'ə madamə, tə'i ənji na kəesə tuunə, təya cibee koonə, təya kərə tuunə aakəŋwacii gayinə ŋga *kuvə də'wa ka da koonə gəŋwanə, təya kaalagərə tuunə aa furəshina. Ka kəərənə nə ənji tuunə

aakəŋwacii meeminə da ɲgwamənananyinə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi. *

¹³ Ma nə uushi'iitsə patə a daada ha'ə, ka wunəgi koonə də rəgwa ɲga bagi ka tii ɲunyi Habaraaki.

¹⁴ Aciikii, ma ɗanuuna, kavəmə aagi hiima goonə, goona ndzaanə ka buurənə agyanə makə sətə nuunə a jikəvə koona mbəɗə.

¹⁵ Acii nyi na vii koonə jarəwiinə ɲga wabənə da hiima. Pooshi əndə taa rəŋwə aɡi əŋji mbiinə goonə na mbee ka ɗa koonə mabizhinə taa ka uurənə tuunə aɡi wabənə.

¹⁶ Taa məsənuunə da dəsənuunə da ndzəkəŋushi'inuunə da duurənyinə goonə da guviinuunə maa, ka dyarə'unə nə tii tuunə. Ma hara əŋji aɡyuunə, ka bələginə nə əŋji tə tii.

¹⁷ Taa wu patə əsə, kadə nii kəya ushapaa tuunə putə ɲga nə'unə goonə tə nyi.

¹⁸ Amma taa shiŋkinə goonə rəŋwə, pooshi na za.

¹⁹ Acii ha'ə kəŋaanəmə ndihə ndihə koona luupaa də noonə na."

Wabənə ɲga Yeesu agyanə ɗaginə ɲga Urusaliima ka uufinə

(Mat. 24.15-21; Mar. 13.14-19)

²⁰ "Maɗa kə nee unə kə kərə'utə soojiinə tə vəranə ɲga Urusaliima, ma ətsə kamə, kədəhə nə vəranəkii ka ɗaginə ka uufinə.

21:12 21.12-19 Mat. 10.17-22; Yooh. 16.1-4. * **21:12 21.12** Slənə 12.1-4; 18.12-17; da purəŋanə 24-26. **21:14 21.14-15** 12.11-12. **21:16 21.16** Mika 7.6; Mat. 10.35; Luka 12.52-53.

21:18 21.18 1 Sam. 14.45; Mat. 10.30; Luka 12.7. **21:19 21.19** Səniinə 13.10. **21:20 21.20-24** 19.41-44; 20.16; Mat. 22.7.

²¹ Ma ka uusərakəya, wa ənjitə anə hanyinə ŋga Yahudiya a huyi ka umbənə aanə giŋunyinə. Ma ənjitə asəkə vəranə, wa təya əntsaħəgi. Ma ənjitə aba'ə vəranə, ga təya ənya aasəkə vəranə.

²² Acii ka ndzaanə nə uusərakii ka uusəratə nə Əntanƒə a ki'itə ka ənja. Ətsə ha'ə na mbu'utəgi də patənə ŋga uushi'iitə asəkə malaaba ləkaləkətə.

²³ Tə'i ŋgəra'wə agyanə maki ɗasəkiinə da ŋugiginə ka saa'ikii. Acii kadə nə bwaya cibə a ɗa anə hanyinə, acii tə'i maβətə səkə ŋga Əntanƒə agyanə ənja.

²⁴ Ka βəələginə nə ənji tə hara ənji də ŋgila purejanə. Hara ənji, ənjə a kəsə tə tii, ənjə a kərə tə tii ka mavaanə aanə hara hanyinə. Ka udzəginə nə ənjitə mashiimə tə Əntanƒə tə vəranə ŋga Urusaliima see mada dzəgi zama-natii."

*Ənyanə ŋga *Uuzənə ŋga ənda
(Mat. 24.29-31; Mar. 13.24-27)*

²⁵ "Kadə nə sə ŋga hurəshishinə a ɗaada agi uusəra, agi ləgidə da agi tikisanyinə. Kadə nə ənjə a ndzaanə ka maji ma'yanə agi duuniya. Paa tii na shii sə ŋga ɗanə acii dzaadzanə ŋga uunəvə da madənə ŋga ma'inə aadəgyə aadəgyə.

²⁶ Kadə nə ma'yanə ŋga ənjə a ləɗə acii ŋgwalənə putə ŋga sətə na kulaanə ka tii agi duuniya. Acii taa mi patə asəkəntanƒə ka gaŋgəzənə.

27 Ma ətsə dīya, ka neenə nə ənji ka Uuzənə ŋga əndə ca jima agi kurabiinə. Da baawəda da məghərəvənə laŋə nə shinaakii.

28 Madə kə nee unə uushi'iitsə a 'watəgi dfaadanə, kəŋaanəmə ndihə ndihə, kavəmə nuunə davə acii kədəhə nuunə ka upaa luupaanə."

Misaali də ənfwə uudəva

(Mat. 24.32-35; Mar. 13.28-31)

29 Yeesu a dfa ka tii misaali, əŋki ci, "Katəmə hiima goonə agyanə ənfwə uudəvə da hara ənfuginə patə.

30 Madə kə nee unə wiitə ka 'watəgi ənənə, kə shii unə ətsə, kədəhə nə mətsətsəfə ka dfanə.

31 Ha'ə əsə, madə kə nee unə uushi'iitsə a dfaada, ka shiinə nuunə ətsə oo'i, kədəhə nə əntanfə ka dfa ŋwanjuunə.

32 Tantanyinə cii kya ba koonə: ma ənji ŋga zamanana, pooshi tii ka məətəginə patə, uushi'iitsə ma'ə madaadamə patə.

33 Ka uudəginə nə ha a dagyə da ha a panə. Amma, ma wabənaaki, pooshi ka uudənə shaŋə."

Nəhətənə agyanə wabənə ŋga əntanfə

34 "Nəhəmə noonə na! Goona kavə noonə nə ka zəəmə əndzanə da saasa ənvwə dərəva. Goona kavə noonə nə agi buurə uushi'inə ŋga *duuniya, acii ga uuserə ŋga shinə ŋga Uuzənə ŋga əndə a lapaa tuunə pəmə,

³⁵ makə sətə ci zaanwanə a umbəənə ka luwa. Acii ma uusərakəya, pəmə nii kəya lapaa tə patənə nga ənji agi duuniya.

³⁶ Ndzaamə də məgigi, dāmə də'wa taa hayi patə, koonə shii upaa ngeerənə nga mbərədənə acii uushi'itse na daada patə, una mbee ka kəŋaanənə akəŋwacii Uuzənə nga əndə yadə ngwalənə.”

³⁷ Uusərə patə nji Yeesu a dzəgunə doosərə ka ənji asəkə yi nga Əntanfə. Ma kədəwanə, ca dzə ka baanə ashii giŋutə ci ənjə a 'wa giŋwə nga Zayitunə.

³⁸ Pukənə nga ha patə ha'ə nə ənji patə ka waaryanə aasəkə yi nga Əntanfə ka fa sətə cii kəya baaba.

22

Alə rəgwa nga kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.1-5,14-16; Mar. 14.1-2,10-11; Yooh. 11.45-53)

¹ Yoo, kə mbisha *kumənə nga adə buroodi yadə burəŋanə, waatoo kumənə ətə ci ənjə a 'wa *Pasəka.

² Makə dīi ci, ma madiigərə limanyinə da *maliminə nga bariya, ngwalii tii acii ənja, kə aali tii rəgwanyinə nga bələginə tə Yeesu.

³ Wata kə ngirə *Seetanə aashi Yahuda ətə ci ənjə a 'wa Isəkariyootə. Ma ca, rəŋwə nə ci agi *lyawarənə nga Yeesu pu'u aji bəra'i.

21:36 21.36 Mat. 24.42; Səniinə 6.17.   **21:37 21.37** 19.47; 22.39.
22:1 22.1 Shig. 12.1-20.   **22:2 22.2** 19.48.   **22:3 22.3** 4.2,13; 10.18; 22.31,53.

4 Madənə nə ci, ca dzə aabii madiigərə li-manyinə i da meeminə nga soojiitə ca nəhə yi nga Əntanfə, ca wabə da tii agyanə makə sətə mbeenəkii ka viinə tə Yeesu ka tii.

5 Fanatii ha'ə, kə dii tii moodasəka, təya də aləkawalə nga vii ka ci kwaba.

6 Wata kə luuvə ci, ca 'watəgi tsaamə ηunyi saa'i nga viinə tə Yeesu ka tii yadə shiinə nga ənja.

Dzəgə əndzanə nga Pasəka

(Mat. 26.17-25; Mar. 14.12-21; Yooh. 13.21-30)

7 Mbu'yanə nga kumənə nga adə buroodi yadə burəjanə agikii, waatoo uusəratə nə ənji ka laala uura nga uuji bagiinə ka buurətə də Pasəka,

8 wata Yeesu a sləkee ka i Piita da Yoohana, əŋki ci ka tii, "Dəmə ka dzəgə kaamə əndzanə nga Pasəka."

9 Əŋki tii ka ci, "Da daa moonəku ina dzəga?"

10 Əŋki ci ka tii, "Mada kə dəməgəruunə aasəkə vəranə, ka gujunə nuunə da əndə da uuda ma'inə anəkii. Ma danuuna, nə'umə tə ci aasəkə yitə cii kəya dəmə aadəvə,

11 una ba ka slanda yikii əsə: 'Ma bii Maləmə tuu: miinə kuvətə nii kəya zəmə əndzanə nga Pasəka davə da lyawarənaakii kwa?'

12 Kadə nii kəya baarii koonə maduunə kuvə anə əndə'i, mahafakii nga'ə. Davə dzəgənuunə kaamə əndzanə."

13 Palənə nə tii, təya lapaa makə sətə bii Yeesu ka tii weewee. Wata təya dzəgə əndzanə nga Pasəka davə.

Zəmə əndzanə da Slandana

(*Mat. 26.26-30; Mar. 14.22-26; 1 Koor. 11.23-25*)

¹⁴ Makə mbu'i saa'i nga zəmə əndzanə, Yeesu da masləkee ənjaakii a ndzaanə ka zəma.

¹⁵ Əŋki ci ka tii, “Də tantanyinə nə nyi ka moonə zəmə əndzanə nga Pasəkanə doonə, taabu'u cibənəki.

¹⁶ Wanyinə ca ba koonə: paa nyi ka zəmə əndzanə nga Pasəka ma'ə shaŋə, maɗaamə uusəra nga ɗa tantanyitə əndzanə nga Pasəka agi *ŋwanjuunə nga Əntaŋfə kə mbu'ya.”

¹⁷ Wata Yeesu a luu kwalakə da ma'i inabi asəkəkii. Ca kuyirii tə Əntaŋfə. Ma daba'əkii, əŋki ci, “Ndamə kwalakəna, taa wu patə agyuunə, wa ca sa.

¹⁸ Wanyinə ca ba koonə: ma daba'ə əna, paa nyi ka ənənə ka sa ma'i inabi ma'ə, see saa'itə nə Əntaŋfə a ɗa ŋwanjuunaakii paŋgəraŋə.”

¹⁹ Ma daba'əkii, ca ŋgərə buroodi, ca kuyirii tə Əntaŋfə, ca baatsəpaa, ca vii ka masləkee ənjaakii, əŋki ci, “Ma əna, shishinəki [cii kya vii ka putə goonə. Dəmə aakəŋwa də ɗanə ha'ə makə əna ka buurətəginə də nyi.”

²⁰ Ha'ə əsə vii ci ka tii kwalaka da ma'i inabi asəkəkii daba'ə zəma. Əŋki ci, “Ma ətsa, ci nə kura aləkawalətə ci Əntaŋfə a ɗa də idənaaki. Ka putə goonə nə idənəkii a əjigi.]

²¹ “Amma, wiinə əndə viinə tə nyi ka ənji ka zəmənə da nyi.

22:14 22.14 6.13.   **22:20 22.20** Shig. 24.8; Irim. 31.31; Zak. 9.11; Rooma 11.27; 2 Koor. 3.6; Gal. 4.24; Ibər. 8.6; 9.12.   **22:21 22.21-23** Yooh. 13.2,21-30.

²² Ma nyi *Uuzənə ɲga ənda, ka əntənə nə nyi tə əntənə, makə sətə uugi kəɲənə agyanəki, amma kə dʒii anə əndətə na vii tə nyi ka ənja!”

²³ Wata gwanənə nə lyawarənaakii ka laag-washinə ahadatii taa wu agitii ca mbee ka dʒanə ha'ə.

Wu sanə palee də gawuuna?

²⁴ Kə ma'i mabizhinə ahada masləkee ənji banə tuu'inə: wu sanə nə gawə ahadatəya?

²⁵ Fanə ɲga Yeesu ha'ə, wata əɲki ci ka tii, “Ma meeminə ɲga hara slikərənə, agi hanətənə nə tii natii nə akəɲwacii ənjatii. Ha'ə nə gayinə əsə, agi moonə nə tii ənjə a 'wa tə tii ənji dʒa ɲga'əənə.

²⁶ Amma ma unə, pooshi ka dʒanə ha'ə ahadoonə. Ma əndətə palee də gawuunə ahadoonə, wa ca ndzaanə makə dara. Ha'ə nə matakəɲwanə goonə əsə, wa ca ɲgərə slənə ɲga əndə sləna.

²⁷ Ya sanə, wu palee də gawuuna, əndənə ca zəmə ku, anii əndənə ca slənə ka ca? Əntaa əndənə ca zəmə kwa? Ma nyi dʒiya, ma nə nyi ahadoonə, makə əndə sləna.

²⁸ “Ma una, kə ndzaa unə da nyi taa guci patə agi cibənyinaaki.

²⁹ Makə sətə vii Daadə ka nyi gawuunə, ma nyi əsə, wanyinə ka viinə koonə.

³⁰ Ka zəmənə naamə, ka sanə naamə agi ɲwanjuunaaki, una ndzaanə anə dəgələ ɲga

---

22:24 22.24-26 9.46-48.   **22:24 22.24** Mat. 18.1; Mar. 9.33-34.
22:26 22.26 9.48; Mat. 23.11; Mar. 9.35.   **22:27 22.27** Yooh.
 13.4-5,12-17.

ηwanηuunə, una d̄a gəηwanə ka makuvə ηga ənji *Isərayiila pu'u aji bəra'i."

*Wabənə ηga Yeesu agyanə hiweenə ηga Piita
(Mat. 26.31-35; Mar. 14.27-31; Yooh. 13.36-38)*

³¹ Əηki Yeesu, "Simoonə, Simoonə, aa ha nəhə. Kə upaa *Seetanə rəgwa ηga kəca'ənə tuunə patə makə səkəηwa.

³² Amma, ma nya, kə d̄ii nyi də'wa ka putaaku, acii ga ha bwasee ka gi'inə tə nyi. Mada kə ənyatə hə aabiiki, tsakuu ηgeerənə ka ndzəkəηushi'inəku."

³³ Əηki Piita ka ci, "Slandanəkya, kə tasəkii nyi dzənə taa aa furəshinə da hə, taa kaa ənjə a bələgi taanwə əsə."

³⁴ Wata əηki Yeesu ka ci, "Piita, wanyinə ca ba ka hə: ma taabu'u wanə gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi."

Ndzaanə ma'aanəkii ka panə

³⁵ Əηki Yeesu ka lyawarənaakii əsə, "Ya makə sləkee nyi koonə yadə kwaba taa mbuurə taa əndə'i b̄ibina, tə'i uushi ətee unə kwa?" Əηki tii ka ci, "Pooshi taa mi ətee inə."

³⁶ Wata əηki Yeesu ka tii, "Amma, ma ənə d̄ii ca, əntaa ha'ə. Mada tə'i kwaba ηga ənda, wa ca ηgərəənə. Ha'ə əsə, mada tə'i mbuurə ηga ənda, wa ca ηgərəənə. Mada pooshi ηgila purəjanə ηga ənda, wa ca d̄ərəmagi də kəjeerənaakii kaa ca d̄ərəciigi.

22:30 22.30 Mat. 19.28. **22:31 22.31** 22.3. **22:32 22.32** Mat. 16.18; Yooh. 21.15-17. **22:34 22.34** 22.61; Mat. 26.75; Mar. 14.72. **22:35 22.35** 9.2-3; 10.4.

³⁷ Acii wanyinə ca ba koonə: ma bii malaaba ləkaləkətə, 'Kə d̄ii ənji də ci makə sətə ci ənjə a d̄a də məza ənja.' Ma ətsa, agyanəki na d̄a ha'ə. Waatoo, ma sətə uugi kənjənə agyanəkya, wiinə ka d̄anə."

³⁸ Wata əŋki lyawarənaakii ka ci, "Slandana, wiinə ŋgila purəjanə ganə bəra'i." Əŋki ci ka tii, "Bwaseemə ha'ə."

*Da də'wa ŋga Yeesu ashi giŋwə ŋga Zayitunə
(Mat. 26.36-46; Mar. 14.32-42)*

³⁹ Ma daba'əkii, kə gimagi Yeesu, ca palə aashi giŋwə ŋga Zayitunə makə sətə izee ci ka d̄anə. Kə nyi'u lyawarənaakii tə ci aa d̄əvə.

⁴⁰ Makə mbu'i tii aa d̄əvə, əŋki ci ka tii, "Damə də'wa acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntan̄fə saa'itə nə *Seetanə a təb̄ə tuunə."

⁴¹ Wata ca əntsahə ba'ə gi'u, ca gərə'waanə, ca ndzan̄ə d̄a də'wa,

⁴² əŋki ci: "Daadə, mad̄a ka moonə nə hə, əntsahēe ka nyi ka cibətsə akəŋwaciikii. Amma, d̄awə sətə kad̄eesəkə ka hə, ga ha d̄a sətə kad̄eesəkə ka nyi." [

⁴³ Wata malaa'ika a jima dadagyə, ca shi ka tsakə ka ci ŋgeerənə.

⁴⁴ Kə əjjigi ma'yanə ŋga Yeesu, wata ca ənə ka d̄a gazhi'waanə ŋga d̄a də'wa palee ka əta. Lyaavanə nə hacifaakii aa panə makə idəna.]

22:37 22.37 Isaa. 53.12.   **22:39 22.39-46** 5.16.   **22:39 22.39**
21.37; Mat. 26.30; Mar. 14.26; Yooh. 18.1.   **22:42 22.42** Mat.
6.10; 20.22; Mar. 10.38; Yooh. 12.27-28.

45 Makə uudəpaa ci ɗa də'wa, ca madə, ca palə aabii lyawarənaakii. Ma dzənəkəya, ka ŋunyinə nə tii, acii kə dzəgəpaa ŋgərə'wə tə tii.

46 Əŋki ci ka tii, “Iitə ɗii səkii cuuna tsəfə ŋunyina? Madətəmə, ɗamə də'wa, acii goona bwasee ka rəgwa ŋga Əntaŋfə saa'itə nə Seetane a təbə tuunə.”

Kəsənə tə Yeesu

(Mat. 26.47-56; Mar. 14.43-50; Yooh. 18.3-11)

47 Daga Yeesu ma'ə ma'uudəpaamə wabənə, wata kə jigagi ənji dzubə. Yahuda, ətə agi lyawarənə ŋga Yeesu pu'u aji bəra'i, nəndə ka takəŋwanə ka tii. Ca əntsahətə aabii Yeesu ka nəhəpaanə tə ci ŋga'ə.

48 Əŋki Yeesu ka ci, “Yahuda, dagi nəhəpaanə viinəku tə nyi Uuzənə ŋga əndə ka ənji nii?”

49 Makə nee ənjitə abii Yeesu ka sətə ca moo ɗanə, əŋki tii ka ci: “Slandaniina, a buuriinə tə tii də ŋgila purəjanə kwa?”

50 Wata əndə'i əndə agitii a burəgi liminə ŋga mava ŋga gawə ŋga limanyinə də ŋgila purəjanə. Butə nə liminə da ciizəma.

51 Amma əŋki Yeesu, “Bwaseemə. Goona ɗa ha'ə!” Wata ca ŋgərə liminə ŋga əndətə, ca nyibutə.

52 Ma daba'əkii, Yeesu a wabə ka ənjitə shi ka kəsənə tə ci, waatoo ka madiigərə limanyinə da meeminə ŋga soojiitə ca nəhə yi ŋga Əntaŋfə, da ka masariinə; əŋki ci, “Mi shuunə ka kəsənə tə nyi ka ŋgila purəjanə ka ŋgila purəjanə, ka zala ka zala kwa? Ya sanə əndə ɗa maabə nə nyi kwa?”

⁵³ Uusëra patë njaama ndzaanë ka hakii asëkë *yi nga ðntanfë, patë da ha'ë pooshi unë këshi të nyi. Amma, ma ënë dïi ca, kë mbu'ya uusëra goonë da baawëda nga nwanjuutë agi tækunë.”

Hiweenë nga Piita të shiinë të Yeesu

(Mat. 26.57-58,69-75; Mar. 14.53-54,66-72; Yooh. 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Ma daba'ëkii, kë kësëtë tii të Yeesu, tëya kërë të ci aasii aa ha gawë nga limanyinë. Piita ësa, ba'ë ba'ë në ci ka në'unë të tii.

⁵⁵ Kë hënëpaa ënji gunë a mabaraci. Mbu'unatii, tëya ndzaanë ka 'utënë. Shinë nga Piita ësë, ca ndzaa dasë abitii.

⁵⁶ Ma davë asii, të'i kadëmë ca slënë kwaba. Makë nee ki ka Piita ama gunë, kya tsaamëtë të ci, ëñki ki, “Ëndënë maa, rëñwë në ci agi ënji nga Yeesu.”

⁵⁷ Amma, ma Piita, kë hiwëe ci, ëñki ci, “Mina, mashiiimë nyi të ëndëtsa.”

⁵⁸ Ma ta'avë gi'u, kë nee ëndë'i ëndë ka ci. Ëñki ci, “Hë maa, ëndë nga Yeesu në hë!” Ëñki Piita ka ëndëta, “Ëntaa ëndaakii në nyi.”

⁵⁹ Ma ta'avë gi'u ësa, ëndë'i ëndë a këñaanë agyanë wabënë nga ëndëta, ca ba, “Goonnga tanyi, ma ëndëtsa, ëndë nga Yeesu në ci, acii ëndë Galili në ci.”

⁶⁰ Wata ëñki Piita ka ëndëtë ësë, “Paa nyi shii sëtë cii kwa ba.” Daga ci ma'ë ma'uudëpaamë banë ha'ë, wata ga'ë kë wii gyaagya.

⁶¹ Zë'uginë në Yeesu Slandanë aadëbii Piita, ca tsaamë të ci. Wata Piita a buurëtë sëtë shi Slandanë a bii ka ci oo'i, “Ma taabu'u wanë

gyaagya ənshinə, ka jikənə nə hə makkə ka hiweenə ka shiinə tə nyi.”

⁶² Buurətənaakii ha'ə, ca dzə də tuunə də kiinə ka shaṇə.

Dəgənə tə Yeesu

(Mat. 26.67-68; Mar. 14.65)

⁶³ Ma saa'ikii, ənjitə nja nəhə tə Yeesu a ha'u də ci, təya dəgə tə ci,

⁶⁴ təya vutəgi ginəkii, təya tsa ka ci meeciinə, əṅki tii ka ci: “Makə dīi ci anabi nə hə, kuragi keenə taa wu digə tə hə!”

⁶⁵ Kə baabii tii hara uushi'inə ngaanṅa'ə ṅga dzaananə də ci.

Yeesu akəṅwacii *mətərəkinə ṅga Yahudiinə

(Mat. 26.59-66; Mar. 14.55-64; Yooh. 18.19-24)

⁶⁶ Pukənə ṅga ha, wata *gayinə ṅga Yahudiinə da madiigərə limanyinə da maliminə a dza də nə ka dfa mətərəkinə. Əṅki tii, wa ənjə a kira ka tii tə Yeesu aa kuvə gəṅwanə.

⁶⁷ Mbu'unaakii wata təya ləgwa ka ci, əṅki tii, “Bawə keenə mada hə nə *Aləmasiihu.” Əṅki Yeesu ka tii, “Taa kə bii nyi koonə, paa unə ka luuvənə.

⁶⁸ Mada kə ləguyi nyi uushi a moonə əsə, paa unə ka jikəvənə.

⁶⁹ Amma, ma aakəṅwa gi'u, ka ndzaanə nə nyi, nyi Uuzənə ṅga ənda, a ciizəmə Əntanṅfə Əndə baawəda.”

22:61 22.61 22.34; Mat. 26.34; Mar. 14.30.   **22:64 22.64** 7.16.
22:67 22.67 9.20; Yooh. 10.24-25.   **22:69 22.69** Dan. 7.13; Jab.
 110.1; Slənə 7.56.

⁷⁰ Wata ɛŋki tii patə, “Hə nə *Uuzənə ŋga ɛntanɲfə ɛnə nii?” ɛŋki ci ka tii, “Unəkii maa, ha'ə bii unə.”

⁷¹ Wata ɛŋki tii ahadatii, “Tə'i uushi dəbɛe ama ləgwa ama ɛndə ma'ə kwa? Aməkii maa, kə fii amə sɛndə bii ci də makii.”

23

Kərənə tə Yeesu aakəŋwacii ŋgwaməna *Pilaatu

(*Mat. 27.1-2,11-14; Mar. 15.1-5; Yooh. 18.28-38*)

¹ Wata gayiitə patə a maɲɲətə, tɔya kərə tə Yeesu aakəŋwacii Pilaatu.

² Mbu'unatii, wata tɔya gwanjə ka baaba uushi'inə ashikii. ɛŋki tii: “Kə lapaa inə ɛndənə ka ɲa rəgwa ŋga ŋusləginə də slikerənə geenə, inə *Yahudiinə. Agi banə nə ci, ga ɛnjə a vii tsəkə ma'ə ka maɲuunə ŋwanjwə ŋga ha də Rooma. Agi banə nə ci ɛsə, ci nə Aləmasiihu, waatoo ŋwanjwa.”

³ ɛŋki Pilaatu ka Yeesu, “Hə nə ŋwanjwə ŋga Yahudiinə kwa?” ɛŋki Yeesu ka ci, “Hə bagi ha'ə.”

⁴ ɛŋki Pilaatu ka madiigərə limanyinə da dabaala, “Ma nee nyi naakya, pooshi bwaya uushi ashi ɛndəna.”

⁵ Amma kə cakə ɛnjitə ɲa macavaɲaanə də baaba uushi'inə ashi Yeesu, “Agi ɲeeginə nə ci ka ɛnji ka purətə hanjaliinə də dzəgunənaakii. Anə hanyinə ŋga Galili 'watəgi ci ɲanə ha'ə,

ca shi aanə hanyinə nga Yahudiya. Waanə kə mbu'ya aa hanə əsə.”

*Kərənə tə Yeesu aakəɲwacii ɲwanɲwə
Hirudusə

⁶ Makə fii Pilaatu ha'ə, ca ləgwa, “Ya əndətsa, əndə Galili nə ci kwa?”

⁷ Makə fii ci oo'i, əndə Galili nə Yeesu, waatoo hanyinə nga ɲwanɲwə Hirudusə, wata ca ba, wa əɲjə a kərə tə ci aakəɲwacii ɲwanɲwə Hirudusə. Ma uusərakii, də Urusaliima nə Hirudusə.

⁸ Makə nee ci ka Yeesu, kə d̄ii ci moodasəkə laɲə. Kə mwayi ci neenə ka ci daga ɲukə, acii kə fii ci habaraakii, kə mwayi ci neenə ka da sə nga hurəshishinaakii.

⁹ Wata ca gwanɲə ka laagwa uushi'inə bəzəkii a makii. Amma pooshi uushi jikə Yeesu ka ci.

¹⁰ Davə nə madiigərə limanyinə da maliminə, də bwaya ɲguruunə nə tii ka wulanə tə Yeesu.

¹¹ Kə ha'u i Hirudusə da soojiinaakii də ci, kə bərapaa tii tə ci. Təya kavə ka ci ɲunyi kəbənə aashikii. Ma daba'əkii, Hirudusə a ba ka əɲjə a ənəpaagi də Yeesu ka Pilaatu.

¹² Uusərakii ɲjanə i Hirudusə da Pilaatu guvaanə, acii ma nga ɲukə tə'i daawaanə ahadatii.

*La ka Yeesu gəɲwanə nga bələnə tə ci
(Mat. 27.15-26; Mar. 15.6-15; Yooh. 18.39-19.16)*

¹³ Wata ɲgwaməna Pilaatu a dzatəgi də madiigərə limanyinə da matakəɲwanyinə da hara Yahudiinə.

14 Əŋki ci ka tii, “Wiina, kə kiroonə ka nyi əndəna. Kə bii unə: agi gwazeenə nə ci ka ənja. Wiinə d̄ii, akəŋwacii unə ndzaa nyi ka ətsətə haalaakii. Amma ma nyi, ma agi wulanə goonə tə ci, pooshi uushi idəpaa nyi ashikii.

15 Ha'ə nə Hirudusə əsə. Makə kə nee amə, kə ənyapaagi ci də ci kaamə, ci baarii pooshi uushi idəpaa ci ashikii. Aci ha'ə, ma nee nyi, pooshi bwaya uushi d̄ii ci bahə bələnə tə ci.

16 Ma d̄īya, wa ənjə a fəsləcii tə ci. Ma daba'əkii, ənjə a kapaa tə ci.”

[
17 Yoo, taa agi ŋgutə kumənə ŋga *Pasəka patə, kə ndzaa tyasə see a kapaa Pilaatu əndə furəshinə rəŋwə ka ənja.]

18 Wata ənji patə a gwanə ka waazənə, əŋki tii, “Kyapaa keenə tə Barabasə, ənjə a bələgi əndətsa!”

19 Ma Barabasə, kə gimə ci furəshinə putə ŋga madee ka nə ŋga ənji asəkə vərənə da bələ ənda.

20 Makə kə mwayi Pilaatu kapaanə tə Yeesu, wata ca ənə ka wabənə da ənja.

21 Amma, ma təya, kə wazəənə tii, əŋki tii, “Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa! Wa ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa!”

22 Amma əŋki Pilaatu ka tii ka makkənə, “Mi nə bwaya uushi d̄ii ci kwa? Pooshi uushi idəpaa nyi ashi əndətsə bahə bələnə tə ci. Wa ənjə a fəsləcii tə ci, ənjə a kapaa tə ca.”

23 Amma, ma təya, kə wazəənə tii də ŋgeerənə, təya dzə də banə, wa ənjə a gwa'avə

tə ci aashi ənfwa. Də ha'ə hwaməpaa tii tə Pilaatu.

²⁴ Wata Pilaatu a lagi ka ci gəŋwanə makə sətə mwayi tii.

²⁵ Ca kapaa ka tii tə əndətə mwayi tii, waatoo tə əndətə gimə furəshinə putə ŋga madəe ka nə ŋga ənji asəkə vəranə da bələ ənda. Ca ŋgərə tə Yeesu, ca vii ka tii kaa təya dfa də ci də sətə mwayi tii.

*Kərənə tə Yeesu ka bələginə
(Mat. 27.32; Mar. 15.21)*

²⁶ Ma ənjə a kərə tə Yeesu ka bələginə, kə lapaa tii əndə'i əndə dīi ləməkii Simoonə. Ma ca, əndə Sirina nə ci. Kə lapaa tii tə ci, ci ka ha ŋga shine də bilə. Təya kəsə tə ci, təya ŋgərəvə ka ci ənfwə ŋga gwa'avənə tə Yeesu aashikii, ca nə'u də tii.

²⁷ Dabaala a dzə də nə'unə tə Yeesu. Tə'i makinə əsə nja kaala vurənə, təya tuutuu atsakii.

²⁸ Zə'uginə nə Yeesu aadəbitii, əŋki ci ka tii, "Ma unə, maki Urusaliima, uneemə ka tuunə atsaki. Amma, ma nə uushi dānuunə, tuumə agyanə noonə na, da agyanə manjeevənə goonə.

²⁹ Acii tə'i uusəra na mbu'ya, ətə nə ənjə a ba, tə'i barəkaanə agyanə masaawiinə ətə mapoomə, ətə masamə 'wanə ka manjeevənə.

³⁰ Uusərakii nə ənjə a ndzaŋə banə ka giŋunyinə: 'Waalyaanəmə keenə!' Ka banə nə ənji ka danŋərənyinə əsə: 'Ŋgəədfəgimə tiinə!'

³¹ Ya madfa kə dʒi ənji də kantə'wa ənfwə ha'a, iitə na uudəənə ka mahuurəkəya?"

³² Tə'i hara ənji bəra'i; ma təya, ənji maabə nə tii. Kə kirə ənji tə tii ka dzənə ka bəələginə tə tii ka ciinə rəjwə da Yeesu.

Gwa'avənə tə Yeesu aashi ənfwa

(Mat. 27.33-44; Mar. 15.22-32; Yooh. 19.17-27)

³³ Mbu'unatii ka hatə ci ənjə a gwa'avə ənji aashi ənfwa, waatoo hatə ci ənjə a 'wa "Kəjwə na", wata soojiinə a gwa'avə tə Yeesu aashi ənfwa. Təya gwa'avə tə ənji maabətə bəra'i əsə, rəjwə da ciizəmə Yeesu, rəjwə da madzənakii.

³⁴ Wata əjki Yeesu, "Daada, tifyagi tə tii, acii mashiimə tii sətse ci təya ɗa." Kə təkəpaa soojiinə kəjeerənaakii ahadatii də kwaanənə.

³⁵ Ənji patə, kə kəjaanə tii ka tsaamə sətə ca ɗaada. Ma gayinə ŋga Yahudiinə, kə ha'u tii də Yeesu, əjki tii, "Kə mbee ci ka luupaa tə hara ənja. Madfa ci nə Aləmasiihu əndətə ta'i Əntaɗfə, wa ca luupaa naakii na!"

³⁶ Soojiinə maa, kə ha'u tii də ci. Təya əntsahətə aabiikii kaa təya vii ka ci mah-warəkinə.

³⁷ Əjki tii, "Madfa ŋwanjwə ŋga Yahudiinə nə hə tanyi, luupaa naaku na!"

³⁸ Tə'i manaahəkii əsə ashī ənfutə gwa'avə ənji tə Yeesu aashikii oo'i, "Ma əndəna, ci nə ŋwanjwə ŋga Yahudiinə."

23:31 23.31 1 Piita 4.17. **23:33 23.33** Isaa. 53.12. **23:34 23.34** Jab. 22.19; Mat. 5.44; Luka 6.28; Slənə 7.60. **23:35 23.35-39** Jab. 22.8; 109.35. **23:36 23.36** Jab. 69.22. **23:37 23.37-38** Mat. 27.11.

³⁹ Wata əndə'i əndə agi ənjitə gwa'avə ənji tə tii a dzaana tə Yeesu. Əŋki ci, “Əntaa kə bii hə oo'i, hə nə Aləmasiihu? Aa luupaa naaku nə, ha luupaa tiina!”

⁴⁰ Amma, makə fii əndə'i əndətə ha'ə, kə lii ci ka ci ŋguruunə, əŋki ci, “Ya ha, əntaa gəŋwanə rəŋwə lagi ənji kaama? Paa hə ka ŋgwalənə acii Əntaŋfə kwa?”

⁴¹ Ma kaanwə, madəbəkii nə gəŋwaana, acii ma sətə dīi aŋwə, anəkii lii ənji kaanwə gəŋwanə. Amma, ma əndətsa, pooshi taa mi dīi ci ətə madzəmə.”

⁴² Wata əŋki ci ka Yeesu, “Yeesu, aa ha buurətə tə nyi uusəratə nii kwa da ŋwanuunaaku.”

⁴³ Əŋki Yeesu ka ci, “Tantanyinə cii kya ba ka hə: ənshinə ndzaanaanwə agi Aləjana.*”

Əntənə ŋga Yeesu

(Mat. 27.45-56; Mar. 15.33-41; Yooh. 19.28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ma ətsə uusəra ahada na, wata kə bwasee uusəra ka bərənə. Kə dīi təkunə anə hanyinəkii patə dəgwamə, ha'ə dīi tibisə makkə ŋga kədəwanə. Tə'i gwada wahə ama hatə palee də laabanə asəkə *yi ŋga Əntaŋfə. Wata pyaahu! gwadatə a təkəgi bəra'i.

⁴⁶ Kanə nə Yeesu vurənə də ŋgeerənə, əŋki ci, “Ya'ə Daada, aasəkə ciiku nə nyi ka ba'avə ma'yanaaki.” Baginaakii ha'ə, wata ca əntəgi.

⁴⁷ Neenə ŋga ŋwanwə ŋga soojiitə nji davə ka sətə daadīi patə, wata ca dəla də Əntaŋfə,

---

* **23:43 23.43** Əndə'i ləmə ŋga ha dagyə. **23:43 23.43** 2 Koor. 12.3. **23:44-45 23.44-45** Am. 8.9. **23:46 23.46** Jab. 31.6; Slənə 7.59.

əŋki ci, “Asee gooŋga tanyi, ma əndəna, pooshi sə ŋga idəpaanə ashikii.” †

⁴⁸ Patənə ŋga dabaala ətə shi ka tsaamə sətə ca da, makə nee tii, kə ənyi tii satii də dəəgə ədzəmətii acii təgunuunə.

⁴⁹ Patənə ŋga guviinə ŋga Yeesu da makiitə nyi'wa tə ci daga anə hanyinə ŋga Galili, kə kəŋaanə tii dzadə gi'u ka tsaamə sətə ca da.

Ngəfənə tə Yeesu

(Mat. 27.57-61; Mar. 15.42-47; Yooh. 19.38-42)

⁵⁰ Tə'i əndə'i əndə dii ləməkii Yusufu, əndə Arimatiya anə hanyinə ŋga Yahudiita. Ma ca, ŋunyi əndə nə ci, əndə gooŋga əsə. Rəŋwə nə ci agi *mətərəkinə ŋga Yahudiinə.

⁵¹ Amma, madzəmə ka ci nə sətə dii hara gayinə, waatoo aniyatii da slənətsatii. Acii ma ci, bislyə nə ci agi gəra saa'itə nə Əntanfa a da ŋwanjuunaakii.

⁵² Wata ca madə, ca palə aa ha ŋgwaməna Pilaatu kaa ca kədii rəgwa kaa ca dzə ka ŋgiragərə wə ŋga Yeesu.

⁵³ Makə luuvə Pilaatu ka ci, wata ca dzə ka jimagərə də wə ŋga Yeesu aşi ənfwa. Ca hadətə tə ci də marəma, ca banee ka ci asəkə kura gu'u ətə tələpaa ənji aşi pasla.

⁵⁴ Ma dii ətsə patə, uusəra ŋga ndzanə *uusərə ŋga əpisəka.

⁵⁵ Ma makiitə nyi'wa tə Yeesu daga anə hanyinə ŋga Galili, kə gi tii atsaə Yusufu. Kə

---

† **23:47 23.47** pooshi sə ŋga idəpaanə ashikii: Mat. 27.19; Slənə 3.14; 7.52; 22.14. **23:49 23.49** 8.2-3; Jab. 38.12.

tzaaməgərə tii aasəkə gu'wə, təya nee taa iitə banee ci ka Yeesu.

⁵⁶ Ma daba'əkii, təya ənəgərə aasəkə vəranə. Təya da maarə ətə dii zənəkii ŋga'ə da urədyə ka bəzəpaanə də wə ŋga Yeesu.

Ma uusəra asavee, kə əpi tii səkə makə sətə bii *bariya.

24

Madətənə ŋga Yeesu agi maməətə ənja
(*Mat. 28.1-10; Mar. 16.1-8; Yooh. 20.1-10*)

¹ Ma tsəfakə uusəra alatə, kə ma'i makiita, təya ŋgərəənə maarətə dii tii, təya dzə aa ma gu'u.

² Ma gi təya, kə dalagi ənji faaratə pya'ə ənji də ma ŋga gu'ukii.

³ Ma təya dəməgərə, wata malapaamə tii wə ŋga Yeesu Slandana.

⁴ Kə pa'əənə ka tii ma, pooshi tii shii sə ŋga banə. Ma təya nee, kə jigagi ŋguyirənə bəra'i da i kəjeerənə ca bərə ashitii.

⁵ Wata ŋgwalənə a kəsəgi tə tii, təya gwanjee ka nətii aa panə aa panə. Əŋki ŋguyiriitə ka tii, "Mi cuuna aalə Əndə vii əpinə agi maməətə ənji kwa?"

⁶ Ma ca, kə ma'i ci, paa ci ma'ə ganə. Buurətəmə sətə bii ci koonə, ci ma'ə anə hanyinə ŋga Galili.

⁷ Kə bii ci koonə, ma ca, *Uuzənə ŋga ənda, tyasə ka viinə nə ənji tə ci ka ma'waslyakə ənja; ənjə a gwa'avə tə ci aashi ənfwa, ca əntə,

ca madətə agi maməətə ənji ka makkənə nga uusera.”

⁸ Wata pii makiitə a buurətə wabəətə nga Yeesu,

⁹ təya madə gatə a ma gu'u, təya dzə ka dzəgunəgi ətsə patə ka *lyawarənə nga Yeesu pu'u aməntənjə da i ka hara ənjitə nja nə'u tə ci.

¹⁰ Ma makiitsə dīi ha'ə, tii nə Mariyaama Magədalina, Yawana, da Mariyaama məci Yakubu da hara makinə. Tii bii sətə ha'ə ka masləkee ənja.

¹¹ Amma, ma masləkee ənja, kə ngirə tii wabənə nga makiitsə ka uushi zabə, pooshi tii luuvə.

¹² Patə da ha'ə, ma Piita, kə ma'i ci, ca huyipaa aanə gu'wa. Ca gwanəaanə ka ringədənə. Ma ca nee, wata kəjeerənə mbədaanə. Kə dīi ka ci ka sə nga hurəshishinə. Ca palə saakii.

A rəgwa Imawusə

(Mar. 16.12-13)

¹³ Uusərakii ha'ə, *lyawarənə nga Yeesu bəra'i a dzə aasəkə əndə'i vəranə dīi ləməkii Imawusə. Kiloomeeta pu'u aməntənjə nəndə ahada vəranəkii da vəranə nga Urusaliima.

¹⁴ Təya dzə də wabə haala nga sətə daadii patə.

¹⁵ Asee, ma saa'itə təya wabə ha'ə, kə lapaa Yeesu də naakii nə tə tii. Nə'ushinə nə tii da ci.

¹⁶ Agi neenə nə tii ka ci, amma pooshi tii puləgi oo'i, ci.

¹⁷ Əŋki Yeesu ka tii, “Mi cuuna dzə də wabənə ahadoonə, una dzə də wiina?” Wata təya kəŋaanə. Kə dzəgəpaa mabətəsəkə tə tii.

¹⁸ Tə'i əndə'i əndə agitii ətə d̄ii ləməkii Kəliyapasə. Əŋki ci ka Yeesu, “Patənə ŋga ənji də Urusaliima, kə shii tii sətə d̄aad̄ii davə kwakwatə. Yoo, wata hə daanəku nə mu'umə ətə mashiimə nii?”

¹⁹ Əŋki Yeesu ka tii, “Ŋgutə uusha?” Əŋki tii ka ci, “Ya sətə d̄ii tə Yeesu əndə Nazaratu. Ma ca, anabi nji ci, əndə baawəda ka rəgwa sləna da rəgwa wabənə akəŋwacii Əntan̄fə da akəŋwacii ənji patə.

²⁰ Kə vii madiigərə limanyinə da matakəŋwanyinə geenə tə ci ka ənja, kaa təya d̄a gəŋwanə ŋga bələnə tə ci. Təya gwa'avə tə ci aashi ənfwa.

²¹ Ma ina, kə kii inə niinə oo'i, ci nə əndətə nja dzə ka luupaanə tə ənji *Isərayiila. Amma wiinə d̄ii, makkənə ŋga uusəra ənshinə makə d̄aad̄ii uushi'iitsa.

²² Ha'ə maa, tə'i hara makinə ahadeenə kədəpaa tiinə. Acii ma ənshinə pədeerənə tsədaka, kə wuuri tii aanə gu'u.

²³ Ma dzənətii, malapaamə tii wə ŋga Yeesu davə. Wata təya shi ka banə keenə oo'i, kə shigi malaa'ikanyinə ka tii; təya ba ka tii oo'i, da i əpinə nə ci.

²⁴ Tə'i hara ənji əsə ahadeenə gi aanə gu'u, təya lapaa ha'ə tanyi makə sətə bii makiita. Amma paa tii nee ka ci.”

25 Wata ɛŋki Yeesu ka tii, “Una, pooshi nuunɛ! Malyabatanyinɛ nuunɛ ka rɛgwa ŋga luuvɛ sɛtɛ wabi anabiinɛ patɛ.

26 Madɛbeemɛ *Alɛmasiihu a cibɛ makɛ ɛtsɛ, kaa ɛntanɔfɛ a vii ka ci dɛunuunɛ kwa?”

27 Wata ca ndzanɛ dzɛgunɛtɛ ka tii sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ agyanɛ naakii na. Waatoo, ndzanɛnɛ asɛkɛ lɛkalɛkatɛnyinɛ ŋga Muusa, ca uudɛpaa dɛ ŋga anabiinɛ patɛ.

28 Makɛ mbu'i tii kɛdɛhɛ da vɛraatɛ ci lyawariitɛ bɛra'i a dzɛ aa dɛvɛ, dɛnɛ nɛ Yeesu makɛ pitɛginɛ aakɛŋwa.

29 Amma tɛya kɛsɛpaa tɛ ci, ɛŋki tii, “Baa amɛ ganɛ, acii kɛ uugi kɛdɛwanɛ dɛnɛ, wiinɛ vɛdɛ ka dɛnɛ.” Wata Yeesu a dɛmɛgɛrɛ atsatii.

30 Tɛya ndzaanɛ ka zɛma. Ca ŋgɛrɛ buroodi, ca kuyirii tɛ ɛntanɔfɛ, ca baatsɛpaa, ca vii ka tii.

31 Wata kɛ dzɛgi sɛtɛ sɛmɛdɛgi ginɛtii, tɛya pulɛgi dɛ ci. Amma kɛ rarɛ'igi ci akɛŋwaciitii.

32 ɛŋki tii ahadatii, “Ya makɛ njii kɛya wabɛ kaanɔwɛ a rɛgwa, ca dzɛgunɛtɛ kaanɔwɛ agyanɛ sɛtɛ bii malaaba lɛkalɛkatɛ, ɛntaa kɛ njaanɔwa fa shiiwɛ asɛkɛ ɛdzɛmaanɔwɛ kwa?”

33 Wata tɛya madɛtɛ ka tsaakii ha'ɛ, tɛya ɛnɛgɛrɛ aa Ʋrusaliima. Mbu'unatii, tɛya lapaa tɛ lyawarɛnɛ ŋga Yeesu pu'u amɛntanɛ da hara ɛnjitɛ abitii.

34 Neenatii ka lyawariitɛ bɛra'i, wata ɛŋki tii ka tii, “Goonɔga tanyi! Kɛ ma'i Yeesu Slandanɛ agi mamɛtɛ ɛnja. Kɛ shigi ci ka Simoonɛ.”

³⁵ Fanatii ha'ə, wata təya ndzanə dzəgunə ka tii sətə daadfi a rəgwa, i makə sətə puləgi tii də Yeesu, ci ka ha nga baatsəpaa buroodi.

Jigaginə nga Yeesu ka lyawarənaakii
(*Mat. 28.16-20; Mar. 16.14-18; Yooh. 20.19-23; Slənə 1.6-8*)

³⁶ Tii ma'ə ka wabənə ha'ə, ma nee tii, kənjə nə Yeesu də naakii nə ahadatii. Əŋki ci ka tii, “Wa jamənə a ndzaanə ahadoonə!” *

³⁷ Kə ŋgwali tii, kə li'i ma'yanatii. Acii ma nə tii ka nəhənə, bərəhinə shigərə aagitii.

³⁸ Wata əŋki Yeesu ka tii, “Mi li'i ma'yanə goona? Ka mi də hiimatsə ha'ə a nuuna?”

³⁹ Tsaamətəmə ciinəki da səfəki. Də ha'ə shiinuunə oo'i, nyi ənə weewee. Ma danuuna, ndaabətəmə tə nyi, tsaamətəmə tə nyi koonə shii. Ma bərəhinə kamə, pooshi luwə ashikii, pooshi ilə əsə makə səndə cuuna nee ashiki.”

⁴⁰ Ma ca dzə də wabənə ha'ə, ca baarii ka tii ciinəkii da səfəkii.

⁴¹ Kə d̄ii lyawarənə moodasəkə laŋə. Kə d̄ii ka tii ka sə nga hurəshishinə ka shaŋə. Ha'ə maa, ma'ə tii mambeemə ka luuvənə. Əŋki Yeesu ka tii, “Tə'i unə da zəmə kwa?”

⁴² Wata təya ŋgərə masəərə hərəfinə, təya vii ka ci.

⁴³ Ca ŋgərə hərəfiitə, ca adə, ginətii a nee.

⁴⁴ Ma daba'əkii, əŋki Yeesu ka tii, “Wiinə sətə njii kya baaba koonə, nyi ma'ə ahadoonə: kə dəbee sətə nyaahə ənji agyanəki patə a da,

---

* **24:36 24.36** 1 Koor. 15.5; jamənə: Luka 2.14. **24:37 24.37**
Mat. 14.26; Mar. 6.49. **24:41 24.41-43** Yooh. 21.5,10; Slənə 10.41.

waatoo, sətə asəkə bariya nga Muusa, da asəkə ləkaləkətənyinə nga anabiinə da asəkə Jabuura əsə.” †

⁴⁵ Wata Yeesu a wunəgi nətii kaa təya mbee ka paaratə sətə asəkə ləkaləkətəkii.

⁴⁶ Əŋki ci ka tii, “Wiinə sətə nyaahə ənji agyanəki: tyasə see a cibə Aləmasiihu, ca əntə. Ma ka makkənə nga uusəra, ca madətə agi maməətə ənja.

⁴⁷ Ma daba'əkii, ənjə a waaza ka ənji agyanə baanə ka Əntəŋfə da upaa tifyaginə nga 'waslyakəənə. Ma waazaatsa, də Urusaliima ca ndzanə, ca mbu'u ka patənə nga ənji agi duuniya.

⁴⁸ Unə nə seedawiinə nga uushi'iitsa.

⁴⁹ Ma sətə bii Daadə viinə koonə, ka sləkeənə nə nyi koonə. Amma ndzaamə ganə asəkə vərənə zəku'i see mada jima baawəfa koonə dadagyə.”

*Ndərənə nga Yeesu aadəgyə
(Mar. 16.19-20; Slənə 1.9-11)*

⁵⁰ Ma daba'əkii, wata ca fəfə tə lyawarənaakii, təya palə aaba'ə vərənə kədəhə da vərənə nga

---

† **24:44 24.44** 24.27; Yooh. 5.39; Muusa: Slənə 7.9-10,25-27,35,37-39; Yooh. 5.46; anabiinə: Isaa. 52.13-53.12; Hoos. 6.2; Jabuura: Jab. 22.69. **24:45 24.45** 24.25-27,32; Yooh. 20.9. **24:46 24.46** 9.21-22; Mat. 26.56; Mar. 14.49; 1 Koor. 15.3-4; Slənə 17.2-3; 28.23. **24:47 24.47** 3.3; Slənə 1.8; 5.31; 11.18; 17.30-31; 20.21; Rooma 15.19. **24:48 24.48-49** Slənə 5.32; Yooh. 15.26-27. **24:48 24.48** Slənə 1.8,22; 2.32; 3.15; 4.33; 10.39-41; 13.31. **24:49 24.49** 4.18.

Bayitaniya. Mbu'unatii, wata ca madee ka ciinəkii kaa ca dfaanə ka tii barəkaanə.

⁵¹ Ma ca dzə də da ka tii barəkaanə, wata kə təkəgi ci da tii ha'ə, ca ndərəgi aadəgyə.

⁵² Ma təya, kə gərə'waanə tii ka duunətənə tə ci. Ma daba'əkii, wata təya madə, təya ənəgərə aa Urusaliima də maṇushinə.

⁵³ Uusərə patə nji təya dəla də Əntanfə asəkə yaakii.

Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə
Gude: Kura Aləkawalə ɲga Əntaɲfə New Testament
copyright © 2000 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Gude

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 28 Dec 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

56396c70-45d3-5118-be46-8c4c3fec34f1